



**ТАВРІЙСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
**V. I. VERNADSKY TAURIDA
NATIONAL UNIVERSITY**

**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

Міжнародна науково-практична конференція

**«ФІЛОЛОГІЯ
ПОЧАТКУ ХХІ СТОРІЧЧЯ:
ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО»**

30 вересня – 1 жовтня 2022 р.

м. Київ, Україна



Львів – Торунь
Liha-Pres
2022

УДК 80«20/...»(063)
Ф54

Організаційний комітет:

Свенцицька Еліна Михайлівна (голова) – професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук, професор;

Семенець Ольга Сергіївна (секретар) – завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук;

Бессараб Олександр Володимирович – проректор за науково-педагогічної діяльності та інноваційного розвитку Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук;

Кузьміна Світлана Леонідівна – директор Інституту філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філософських наук, доцент;

Попова Олена Анатоліївна – завідувач кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат педагогічних наук, доцент;

Комісаров Костянтин Юрійович – завідувач кафедри східної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук, доцент;

Семенець Олена Олександрівна – професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук, професор;

Іщенко Наталія Анатоліївна – професор кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук, професор;

Дрига Ірина Миколаївна – доцент кафедри східної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук, доцент.

Філологія початку XXI сторіччя: традиції та новаторство : матеріали Ф54 Міжнародної науково-практичної конференції, 30 вересня – 1 жовтня 2022 р., м. Київ. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 152 с.

ISBN 978-966-397-263-3

У збірнику представлено матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Філологія початку XXI сторіччя: традиції та новаторство» (30 вересня – 1 жовтня 2022 року, м. Київ).

УДК 80«20/...»(063)

© Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2022

ISBN 978-966-397-263-3

© Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2022

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА

Білобровська К. О.

Концепт «сонце» vs архетип Тінь
у повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть» 7

Борисюк А. В.

Словотвір прізвищ мешканців
села Городок Камінь-Каширського району Волинської області 13

Жиленко І. Р.

«Лечу думками на Україну...»
(штрихи до літературних портретів забутих постатей
доби Червоного ренесансу Кліма Поліщука і Галини Орлівни) 17

Замша А. В.

Числові квантифікатори в українській жестовій мові 22

Лужецька О. Б.

Відонімно-відапелятивні мікротопоніми
Південнно-Західного Опілля кінця XVIII – поч. XIX ст. 25

Петрова Озель Л. П.

Власні назви: культурно-репрезентативна функція
(теоретичні зауваження) 28

Скорина Л. В.

Жінка як адресат присвяти:
до проблеми гендерних ролей і стереотипів
(на матеріалі української літератури 1920-х років)..... 32

Уманська Т. О.

Притчева наративна стратегія філософської прози
початку ХХІ століття у творчості Галини Пагутяк,
Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк..... 36

СЕКЦІЯ 2. СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Карпіна О. С.

Рецепція морально-етичних та філософських поглядів
Г. С. Сковороди у творчій свідомості Вс. С. Соловйова..... 42

СЕКЦІЯ 3. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Berezhna M. V.

Female Psycholinguistic Archetypes in Mass Culture Films
(Based on the Characters' Hierarchy of Needs)46

Городілова Т. М.

Циклічність мовних змін як характерна ознака розвитку
реченнєвого заперечення49

Lozovska K. O.

Gender characteristics of speech
(Based on the animated film "Fireheart" 2022)52

Луцьова Т. В.

До питання про ідентифікацію нульового екфразису
в сучасних англійських есе про візуальні мистецтва55

Molotkina Yu. O., Trufanova V. O.

English Song Discourse in Linguistics59

П'єцух О. І.

Жанрова стратифікація політичного дискурсу
парламентських дебатів62

Терехова Л. В., Кліменченко С. В.

Гендерні особливості персонажного мовлення
у романі Д. Стіл "Magic"65

Хоменко Т. А.

Позначення комах у давньогерманських мовах69

Chystiak D. O.

Notion of Concept in French School of Interpretative Semantics:
Problems and Perspectives.....71

СЕКЦІЯ 4. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Мисько Л. П.

Електронні словники та CAT-інструменти як допоміжні засоби
для виконання автоматизованого перекладу текстів
у сфері IT-технологій.....76

СЕКЦІЯ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Москаленко Н. С.

Філософія людського тіла в текстовому відображенні
художньої тілесності в постмодерністичному романі
«Голова Якова» Любка Дереша 81

Цуркан І. М.

«Молода Польща» як виразник естетики модернізму..... 85

СЕКЦІЯ 6. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Гурдуз А. І.

Монструозне як божественне в «Сутінках» Стефені Маєр..... 91

Ніколенко К. С.

Трансформації точок зору в романі
«Емілі з Місячного Серпа» Л. М. Монтгомері 94

СЕКЦІЯ 7. ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Пупурс І. В.

Український романтизм: компаративні тези А. П. Шамрая..... 99

СЕКЦІЯ 8. ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Мікіна О. Г., Хоменко О. А.

Старофранцузькі дієслова як приклад типової семантичної еволюції 103

СЕКЦІЯ 9. ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Арделян О. В.

Роль онімів у формуванні портрету нації 107

Onyshchak H. V.

Lexical-semantic relations: practical perspectives 110

Широкова І. І.

Особливості дослідження ключових концептів
індивідуально-авторської картини світу В. Блейка 113

СЕКЦІЯ 10. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Єльнікова Н. І.

Лінгвістичні аспекти вивчення мовленнєвої агресії
в українськомовному медіапросторі..... 116

Ishchuk A. A., Ishchuk O. M.
Communicative features of the information society120

Чернишова Т. О.
Концептуальна метафора *Нація як особа*
в сучасному політичному дискурсі124

Yamshynska N. V., Tsepkalo O. V.
Social networks as a way of linguistic socialization128

СЕКЦІЯ 11. ЖУРНАЛІСТИКА

Бабенко В. С.
Конструювання тілесної бінарної опозиції «свій / чужий»
в інтернет-мемах як складова інформаційної війни
під час вторгнення Російської Федерації в Україну.....133

Старков В. І.
Українська мова – основа державності та боротьби
з російською агресією.....136

СЕКЦІЯ 11. ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ МОВ

Кінджибала О. С.
Моделі навчання для формування
у майбутніх філологів корейськомовної лінгвосоціокультурної
компетентності в говорінні.....142

Нестерчук О. Г.
Методичні рекомендації до підготовки та написання
науково-дослідної роботи (за програмою курсу
«Українська мова у професійному спілкуванні»)145

Перцева В. А.
Використання електронних засобів навчання
у процесі мовної освіти149

СЕКЦІЯ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/01>

Білобровська К. О.,

аспірантка кафедри української та зарубіжної літератур

Криворізького державного педагогічного університету

Науковий керівник: Дмитренко В. І.,

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри української та зарубіжної літератур

Криворізького державного педагогічного університету

КОНЦЕПТ «СОНЦЕ» VS АРХЕТИП ТІНЬ У ПОВІСТІ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА «СМЕРТЬ»

Сонцю належить особливе місце у світогляді багатьох народів й культур. Його пов'язують з життям людини, відродженням природи, джерелом творчих сил й натхнення, ототожнюють з божеством тощо. У художньому тексті образ сонця переосмислюється автором й постає у вигляді концепту, що віддзеркалює рецепцію цього небесного світила відповідно до творчого задуму письменника, тобто є продуктом його творчої свідомості. Сонце є джерелом світла, надії, чистоти почуттів, репрезентує ідею гармонійного розвитку буття, що протиставляється хаосу, пітьмі, темряві тощо. У художніх текстах утіленням такої опозиції є Тінь.

В. Дмитренко, досліджуючи архетип Тінь у творах літератури, вважає, що це «темний бік особистості, який концентрує в собі соціально не прийнятні сексуальні й агресивні імпульси, аморальні думки й пристрасті» [3, с. 9]. У повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть» цей архетип проявляється як надмірне бажання головного персонажа Костя Горобенка ідентифікувати себе як «справжнього» більшовика та підтвердити свій більшовицький характер. Це означає свідомо знищити минуле, в якому він був українським націоналістом, що тепер вважає ганебним фактом біографії, й від якого щосили хоче відгородитися, шляхом нівелювання батьківських традицій, нехтуванням українським, зневагою до людей, відмовою від духовно-моральних цінностей, запереченням своїх колишніх ідеалів та ін. Адже, на його думку, саме вони «муляють комуністичне сумління, або,

кажучи просто, – душу, це вони не дають змоги спокійно, як і всім іншим членам організації, почувати себе більшовиком» [1, с. 49]. Кость, вступивши до комуністичної партії більшовиків, сахається свого попереднього життя, бо вважає, що більшовик – це людина, що немає минулого. Його свідомість не може прийняти пережите через несумісність з його теперішнім статусом товариша Костя. Основною зародження й поживлення такої фатальної (демонічної) переорієнтації Костя слугує зовнішній вплив – революційна дійсність.

Згідно з концепцією К. Юнга, кожна особистість має тіньову сторону, яка невіддільна від неї й абсорбує її еґо-свідомість. Вона всюди слідує за людиною, є її загадковим двійником. Тому людина, яка «одржима своєю тінню, завжди шкодить собі й потрапляє у свої ж тенета» [10, с. 262]. Відтак, усвідомивши свою Тінь, треба розвіяти її, протистояти, боротися з нею, тобто «з тією частиною людського єства, що підпорядковано Дияволу й із якою в постійному двобої перебуває друга, світла її частина» [3, с. 11].

Тінь можна подолати лише трансформацією її деструктивних процесів у конструктивні, тобто такі, що сприятливі для градації особистості. Подолання Тіні можна кваліфікувати як шлях очищення душі й спокутування гріхів. Однак у випадку головного персонажа повісті «Смерть», Тінь уже не просто заволоділа його внутрішнім світом й заповонила думки, а він зголосився на кооперацію з нею, відтак, розпочався процес «руйнування» його особистості. Про духовно-моральну переорієнтацію Костя Горобенка, «каліцтво» його юнацької душі, ценестезію особистості, шлях «виборювання» авторитету серед інших членів партії та ін. детально представлено у дослідженні «Домінантний концепт повісті Б. Антоненка-Давидовича “Смерть”» [6].

Найвищим апогеєм ідей більшовизму у свідомості Костя є ніч, коли він твердо вирішує, що мусить вбити, аби стати на один щабель зі своїми колегами з партії й отримати їх повагу: «Мушу, власне, не вбити, а розстріляти <...> Тоді Рубікон буде перейдено. Тоді я буду цілком вільний. Тоді сміливо й одверто, без жодних вагань і сумнівів можна буде сказати самому собі: я – більшовик» [1, с. 73]. Те, що ця жорстока думка закралась до Костя у темний період доби – вночі, є символічним відлунням архетипу Тінь, що опанував його внутрішню енергію.

Архетип Тінь можна розглядати як «конотацію опозиції світло/темрява, день/ніч, буття/небуття» [4, с. 31], сакральне/профанне,

чорне/біле, добро/зло, верх/низ, небо/земля та ін. Тобто цей архетип репрезентує одвічну опозицію світлого й темного джерел. Так, у повісті «Смерть» джерелом світла є концепт «сонце», що уособлює світлу сторону особистості Костя, яка протистоїть темній, тіньовій. Письменник повсякчас зображує сонце, коли вдається до описів внутрішніх відчуттів й станів Костя. Це можна кваліфікувати як аллюзію на те, що світла сторона його душі остаточно не зникла й у ній жевріє вогник майбутнього спасіння, а Тінь є лише тимчасовим засобом пристосування до дійсності з метою захистити себе й зберегти життя в умовах суспільно-політичного перевороту.

У міфологічному світогляді слов'ян сонце є сакральним символом, що випромінює світло, тепло, позитивну енергію, допомагає духовному прозорінню, перемозі світла над темрявою, неправдою та ін. Для слов'янської, зокрема української ментальності характерне поклоніння сонцю як «символу моральної чистоти і духовного світла» [2, с. 497]. Образ сонця вважають «константою української культури. Корені його походять з міфології, з найдавніших уявлень про світ людини. Сонце возвеличувалося над усіма тілами: небом, місяцем, зорями та ін. Предки його вважали святим і праведним Богом. Сонцем клялися, сонцем присягалися» [8, с. 135]. За народними українськими повір'ями, на світанку нового дня з першими променями сонця, що освітлюють й освячують усе навколо, знищується нечиста сила, злі духи та ін. Люди вірили, що сонце «чатує, радіє, заглядає всюди, щоб принести щастя й добробут <...> Є головним рушієм і джерелом життя на землі; воно дає тепло і світло, без нього приходять на землю ніч і зима, а за ними й смерть» [5, с. 564]. Як бачимо, сонце є втіленням усього найсвітлішого, найдорожчого серцю, джерелом натхнення, величч, правосуддя, істини, щастя, чистоти та ін., тобто є еквівалентом духовно-моральних ідеалів. Цей солярний образ наділений потужною силою, що здатна подолати всесвітнє зло.

Концепт у літературі є індивідуальним динамічним феноменом, що формується у процесі пізнання дійсності й, піддаючись художньо-естетичній інтерпретації з боку письменника, репрезентує розуміння людиною життєвих реалій, її поглядів на світ тощо. Концепт дозволяє з'ясувати специфіку експлікації художнього мислення митця, декодувати унікальність його стилю та ін. У повісті «Смерть» в індивідуально-авторській інтерпретації концепт «сонце» репрезентовано як важливий пейзажний елемент, що є вищим смыслом

буття, пов'язаний з життєдайністю, наснагою, далекосяжністю, радістю, коханням, ніжними почуттями, моральними цінностями, прагненням до справедливості, праведності, тому він вступає в опозицію з архетипом Тінь й покликаний освітлити ту частину душі Костя, яку він свідомо намагається у собі знищити і вважає своїм найзапеклішим ворогом.

Концепт «сонце» уособлює усі найвищі духовно-моральні якості людини, духовний розвиток, у той час як архетип Тінь – негативні. Протягом усього твору Кость Горобенко змагається з Тінню, яку свідомо облюбував та прийняв: «Сонце затопило веранду, й тільки в кутку біля піддашся залишилась журна тінь, наче згадка чиєїсь безвихідної скорботи. Горобенко вдивлявся в цей затінок, і він був любий йому» [1, с. 62]. Такою безвихіддю, «глухим» кутом стала для нього комуністична партія більшовиків, що завдавала моральних страждань й спонукала доводити їй свою вірність.

Внутрішній світ Костя Горобенка потребував турботи й ніжності, які він віднайшов у сонці: «Він умисно йшов сонячною переією й подитячому виставляв під сонце непокриту голову. Сонце голубило чоло, волосся, ніжно пестило тендітними пальцями незримої руки шию за розстебнутим коміром, і під його промінням танули і сумніви, і муки, і печаль» [1, с. 91]. Саме сонце та його життєдайна енергія приглушали у душі юнака злість, ненависть, втамовували тривоги та ін., а натомість пробуджували світле й піднесене почуття любові й сповнювали його серце швидкоплинним відчуттям щастя, що для нього також проявлялось у спогадах про жінку (детально про це висвітлено у науковій розвідці, що присвячена концепту «щастя» у творчості Б. Антоненка-Давидовича й вже була запропонована авторкою цієї роботи (див. [7, с. 41]). Із сонцем у Костя конотують спогади про Надю як про першу кохану дівчину. Вони є розрадою та втіхою у його комуністичному житті й подумки повертають у дореволюційні часи: «Це сонце! Це ранкове, вічно молоде, завжди бадьоре сонце!.. Чому, коли воно сяє так, як зараз, коли воно пестить одімкнену душу й розхристані груди, – так раптом, так несподівано пригадується...Надя» [1, с. 92]. Пам'ять про неї сповнювала його внутрішній світ світлом, пробуджувала позитивні інтенції, радість, ніби переносила його в іншу безтурботну реальність. Відтак, концепт «сонце» є позитивно маркованим й репрезентує радість, джерело життя, найкращі людські якості.

Як бачимо, письменник використовує концепт «сонце» як важіль протидії Тіні. Як у вічному обігу буття життя перемагає смерть, так сонце та його енергія має перемогти, подолати Тінь. У фіналі повісті Кость почуває себе дуже нервово, адже наближається момент, якого він чекав та бажав – страта контрреволюціонерів. З метою підсилити внутрішні тривоги й сумніви Костя, наголосити на його ваганнях, письменник зображує сонце, що «мирно кидало на майдан перед сільрадою жмути світла й тепла» [1, с. 171]. Це слід інтерпретувати як застереження, можливість вберегти себе від злочину. Не зважаючи на це, Горобенко вбиває повстанця, проте це злодіяння не приносить йому бажаного результату. Захід сонця в українській етнокulturі несе у собі символіку смерті, відходу в інший світ, безнадію. Натомість після скоєного воно не полишає Костя, а продовжує світити («Тільки сонце пече в потилицю і свербить тім'я» [1, с. 175]), щоб пробудити духовно, аби до нього прийшло усвідомлення своєї Тіні з перспективою перетворення її на позитивну життєву силу. Сонце несе у собі надію на прозріння, розвіяння Тіні. К. Юнг зазначає: «Якщо ми зможемо побачити свою власну тінь (темну сторону своєї натури), то зможемо захиститися від будь-якої моральної та ментальної інфекції та будь-яких вигадок противника» [9, с. 52].

На прикладі внутрішнього світу Костя Горобенка Б. Антоненко-Давидович репрезентує морально-психологічне роздвоєння особистості, наслідком якого є втрата гармонії зі світом та життєвого балансу. У фіналі повісті темна сторона особистості Костя перемагає, адже дозволяє йому вистрелити у заручника. Це вбивство можна інтерпретувати як замах на знищення світлої частини його душі, адже він вистрелив у «позавчорашнього самого себе» [1, с. 167], тобто свідомого українця, який боровся за національне відродження.

Отже, Б. Антоненко-Давидович у повісті «Смерть» репрезентує опозицію концепту «сонце» з архетипом Тінь з метою наголосити на несумісності української людини з більшовицькими канонами. Цей концепт уособлює світлу частину душі Костя Горобенка, символізує найкращі якості людини, а також майже повсякчас стає фоном для рефлексій головного персонажа. У фіналі твору архетип Тінь, який репрезентує темну частину душі Костя, перемагає. Однак саме концепт «сонце» є передумовою для оптимістичної рецепції повісті, а у перспективі перетворення Тіні на позитивно марковану конотацію, зокрема джерело життєвої сили, насаги, ентузіазму, творчої енергії тощо.

Подальші перспективи наших наукових розвідок убачаємо у дослідженні концепту «сонце» в інших творах Б. Антоненка-Давидовича.

Список використаних джерел:

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Твори в 2 т. Т.1: Повісті та романи / вступ. ст., упорядкув. та прим. Л. С. Бойка. Київ : Наук. думка, 1999. 744 с.
2. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
3. Дмитренко В. І. Архетип «тінь» у романі Олесь Ульяненко «Сталінка». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2021. Вип. 1(94). С. 6–15.
4. Дмитренко В. І. Архетип Тіні в романі Б. Антоненка-Давидовича «Смерть». *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2015. Вип. 6. С. 28–36.
5. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
6. Протопопова К. О. Домінантний концепт повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть». *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2021. Вип. 15. С. 55–75.
7. Протопопова К. О. Концепт «щастя» у художньому вимірі Б. Антоненка-Давидовича. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2021. Вип. 1(94). С. 36–48.
8. Черевченко В., Черевченко О. Модерністська інтерпретація образу сонця в європейській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Філологічний часопис*. 2021. Вип. 2(18). С. 132–141.
9. Юнг К. Г. Архетип и символ. Москва : Ренессанс, 1991. 188 с.
10. Юнг К. Г. Душа и миф. Шесть архетипов / пер. с англ. Киев : Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. 384 с.

Борисюк А. В.,

студентка

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

*Науковий керівник: **Кравченко Л. О.,***

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та прикладної лінгвістики

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СЛОВОТВІР ПРІЗВИЩ МЕШКАНЦІВ СЕЛА ГОРОДОК КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Прізвищева система села Городок Камінь-Каширського району є частиною антропонімікону Волинської області. Станом на 15.11.2021 року в населеному пункті функціонують 152 прізвища, які ідентифікують 953 мешканців села.

Одним із аспектів мовного дослідження прізвищ є структурно-словотвірний, що допомагає встановити шляхи антропонімізації та є важливим етапом в аналізі прізвищ як окремого класу антропонімів. Усі прізвища утворені двома способами – лексико-семантичним та афіксальним.

Прізвища **лексико-семантичного способу творення** – це власні імена, індивідуальні прізвиська, апелятивні означення особи та апелятивні назви, які внаслідок зміни своїх функцій стали спадковими іменуваннями. При цьому вони не зазнали структурних змін, а сформувалися лише шляхом семантичного переосмислення. Таким способом утворено 40 досліджуваних антропонімів, що становить 26,3% від загальної кількості прізвищ села.

В основі прізвищ, похідних від власних імен, лежать особові найменування людей, утворені від християнських (*Павлусь* – суфіксальне утворення від Павло, *Пронь* – усічено-суфіксальне утворення від чоловічого імені Прокіп) та іншомовних імен (*Джей* – усічена за допомогою афери́зи форма польського імені Анджей).

До цього способу творення належать і прізвища, співвідносні з апелятивами, утворені від імен та прізвиськ розряду «*nomina personalia*»: із вказівкою на зовнішні (*Горбач*, *Зубач*, *Носик*) та внутрішні

(Бабій) характеристики носія, та «nomina impersonalia»: від назв тварин (Баран, Вовчик, Шуляк), абстрактних явищ (Доля), явищ погоди (Мороз), одягу та предметів побуту (Шаровара, Мерéжа), танців (Весéра). Також сюди зараховуємо прізвища, похідні від апелятивів – назв професій (Бóртник, Ковáль, Мéльник, Швець), етнографічних груп (Подоля́н) та запозичення з інших мов (Лáйтер, Цан).

До цього класу належать і відтопонімні прізвища на -ськ-ий / -цьк-ий, оскільки вони є омонімами відносних прикметників: Дубро́вський, Корéцький, Куні́цький, Пото́цький, Ремі́нський, Смо́льський.

Прізвища композитної будови також зараховуємо до лексико-семантичного способу творення. Досліджуваний матеріал представлений словотвірно-синтаксичною моделлю «прислівник + частина дієслова» – *Скороход*.

Афіксальний спосіб творення онімів полягає у використанні формальних показників, що приєднувалися до лексем на час формування прізвищ. У досліджуваному матеріалі найпродуктивнішою виявилася суфіксація як найдавніший та найактивніший шлях формування прізвищ. Афіксальним способом утворено 107 антропонімів села, що становить 70,4% прізвищ мешканців.

Прізвища, утворені за допомогою суфіксів із **посесивним** значенням, виражали присвійність. Це моделі із суфіксами -ов / -ев / -єв, -ів / -їв: *Алудáев* (власне ім'я в казахській мові Алубай, до якого додали суфікс **-єв**, найімовірніше, через посередництво російської), *Купріянов* та *Фéдоров*, (похідні від чоловічих християнських імен, утворені за допомогою суфікса **-ов**). Ми не можемо вважати використання суфікса -ов наслідком зросійщення, коли ті ж самі присвійні прикметники на -ів записувалися за російським зразком уже із суфіксом -ов [3, с. 141]. Адже вони генетично споріднені й трапляються на всій території України, хоча й не зовсім рівномірно [4, с. 47].

Патронімно-посесивний суфікс -ин / -ін / -їн в українській мові утворює присвійні прикметники. Так виникли родові прізвища на **-ин**, що, як правило, походили від імен та прізвищ на -а (-я): *Кобрин* (< Кобра), *Гурин* (< Гура), *Пінчугін* (< Пінчуга). Основою для них стали автохтонне прізвище пізнішого походження та варіанти чоловічих християнських імен.

Прізвища з **патронімними** формантами досить продуктивні, оскільки відображають давню традицію іменування дітей за головою сім'ї. Цей тип представлений моделями із суфіксами -ич, -ович / -евич, -енко.

Суфікс **-ич** має праслов'янське походження і до сьогодні виконує свою первинну функцію, утворюючи деякі імена по батькові [1, с. 148]. В антропоніміконі села є прізвища *Кузьмич* – від Кузьми та *Вакуліч* – від Вакули (народні форми канонічних імен Косма́ та Вукол відповідно).

Кількісно більше прізвищ з формантами **-ович** / **-евич**. Суфікс **-ович** на сьогодні є головним словотвірним засобом в офіційних іменах по батькові чоловіків. Твірними основами таких прізвищ стали християнські (*Карпóвич* < Карпо, *Нестюкéвич* < Нестор) та автохтонні відкомполітивні імена (*Стояно́вич* < Стоян), а також давньослов'янські відапелятивні іменування пізнішого походження (*Лопухóвич* < лопух, *Некрише́вич* < Некриш < не кришити).

Суфікс **-енко** до ХІХ ст. виконував подвійну функцію – творення прізвищ та найменування дітей, тобто виражав і патронічне, і демінутивне значення [1, с. 123]. Проте з часом почав вживатися лише як патронічний формант. Прикладами є прізвища *Тімченко* (похідне від форми чоловічого християнського імені Тимофій), *Дроботéнко*, *Морозéнко* (від іменувань розряду «*potina personalia*» та «*potina impersonalia*»).

Поліфункціональні форманти виражають різне значення в структурі антропонімів, передусім патронічне, демінутивне, а також творять катаяконіми та назви професій. Вони представлені найбільшою кількістю різних суфіксів: **-ук**, **-юк**, **-чук**, **-ик**, **-ік**, **-чик**, **-к-о**, **-ець**, **-уха**, **-ак**, **-як**, **-ай**, **-ейко**.

Модель із формантами **-ук** / **-юк** / **-чук** – найчастотніша в селі (47 одиниць, 30,9%). Такі результати збігаються із загальним поширенням цих суфіксів на Волині, де на сьогодні вони становлять найбільшу частку [2, с. 120]. Твірними основами для них стали:

а) християнські імена різної структури (*Василю́к*, *Веремчук*, *Власю́к* та ін.);

б) давньослов'янські відкомполітивні та відапелятивні імена та прізвиська пізнішого походження (*Борисю́к*, *Богайчу́к*, *Кистеню́к*, *Линдю́к* та ін.);

в) апелятивні характеристики особи (*Гуменю́к*, *Ковальчу́к*, *Шевчу́к*);

г) антропооснова з неясною семантикою (*Намоню́к*).

Формант **-ик** / **-ік**, успадкований з давньоруської мови, виражає патронічність та досі вживається при творенні демінутивів від загальноновживаної лексики. Продуктивним залишається і формант **-чик**

серед демінутивних загальних назв чоловічого роду. Прізвища, утворені за допомогою цих суфіксів, є другими за поширеністю в селі (28 одиниць, 18,4%). Твірними основами для них стали християнські імена (*Антончик, Вавдійчик, Лєвчик*), давньослов'янські відкомполітивні імена (*Грómик*) та імена і прізвиська пізнішого походження (*Гупáлик, Шипéлик, Шумік*). До групи прізвищ відапеліативної можна зарахувати прізвище *Фрáнтик*, яке хоч і має польське походження, але давно функціонує в українській мові; а також прізвище композитної будови *П'ятигóрик* зі словотвірної-синтаксичною моделлю «числівник + частина іменника», оскільки після процесу онімізації до структури «П'ятигора» додався полісемантичний суфікс -ик.

Твірними основами для прізвищ із так само успадкованим суфіксом **-к-о** стали деривати давньослов'янських імен-композитів (*Божкó*), давньослов'янські атохтонні особові імена та прізвиська (*Велічкó, Сушкó*) та, вірогідно, прізвище із сумнівною семантикою антропооснови *Пігу́лко* [5 с. 449].

Суфікс **-ець** вживається і в апеліативах, і в ойконімах: *Карданéць* (початково Кордонець, утворене від апеліатива «кордон») та *Любiтовець* (від ойконіма Любитов / Любитів), при цьому обидва вказують на територіальне походження або ж проживання першопосія.

Прізвища на **-уха** виражають згрубіло-зневажливе ставлення, наприклад, *Салу́ха* (< Сало), *Репету́ха* (репет < репетати). Антропоніми села Городок із суфіксом **-ак (-як)** утворені від давньослов'янського відапеліативного імені (*Біляк*) та апеліативних характеристик осіб (*Швóрак, Шилáк*). Формант **-ай** – багатозначний та кількісно малопоширений. Вживається для творення дериватів відкомполітивних слов'янських імен – *Балáй* та *Буцма́й*. Цю ж функцію виконує суфікс **-ейко**: *Борéйко* < Бор < Борислав.

Окремо варто виділити 3 прізвища невстановленого способу творення (*Телебéй, Кiчол, Чуніс*), що спричинено їхньою семантичною та етимологічною непрозорістю.

Отже, за допомогою структурно-словотвірної аналізу встановлено, що найпродуктивнішим в антропоніміці села Городок Камінь-Каширського району Волинської області є афіксальний спосіб творення прізвищ (70,4%). Домінують моделі з поліфункціональними формантами, зокрема суфіксами **-ук / -юк, -чук** та **-ик / -ік, -чик**, менш продуктивні – з посесивними та патронімічними формантами. В основах прізвищ цього способу творення лежать різні лексико-семантичні групи.

Прізвищ мешканців села Городок, утворених лексико-семантичним способом (шляхом онімізації й трансонімізації), зафіксовано 26,3%. Лексичною базою для них найчастіше ставали автохтонні давньослов'янські відапелятивні імена та прізвиська, апелятивні характеристики особи.

Список використаних джерел:

1. Кравченко Л. О. Українська ономастика: Антропоніміка : навчальний посібник. Київ, 2014. 239 с.
2. Лісова Л. З історії вивчення антропонімії півдня Волинської області. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2012. Вип. 14. С. 111–120.
3. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ / Ю. К. Редько ; за ред. І. Варченко. Київ : Рад. шк., 1968. 253 с.
4. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів : Літопис, 2001. 371 с.
5. Чучка П. П. Прізвища Закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 703 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/03>

Жиленко І. Р.,

*доктор філологічних наук,
доцент кафедри журналістики та філології
Сумського державного університету*

«ЛЕЧУ ДУМКАМИ НА УКРАЇНУ...» (ШТРИХИ ДО ЛІТЕРАТУРНИХ ПОРТРЕТІВ ЗАБУТИХ ПОСТАТЕЙ ДОБИ ЧЕРВОНОГО РЕНЕСАНСУ КЛИМА ПОЛІЩУКА І ГАЛИНИ ОРЛІВНИ)

Постать Галини Мневської (псевдонім Галини Орлівни) привернула увагу С. Яковенка і Г. Білик перш за все як дружина письменника Кліма Поліщука, «одного з найкращих представників української літератури перших двох десятиліть XX ст.» [8; 1], літературний дебют якого відбувся у 1914 р. Як творець малої прози, Поліщук працював у фольклорно-фантастичних жанрах, а також реально описував події

Жовтневого перевороту, учасником якого був. Один із засновників «Музагету», Поліщук займався журналістською й редакторською роботою, брав участь у літературно-мистецькому житті, був тим із «українських культурних діячів, хто намагався європеїзувати мистецьке життя...» [8, с.10].

У 20-ті роки Галина Орлівна теж пірнула у вир культурно-мистецького середовища. Після жовтневих подій грала на сцені київського «Молодого театру», у трупі театру імені І. Франка у Вінниці (саме тоді з'явився її псевдонім «Орлівна», нав'язаний творчістю Шевченка і народним епосом), виступала з мандрівними артистами у Тернополі, Бродях, Бережанах, Перемишлі та ін. «І як тиха пристань чудовий і неперевершений Львів» [5, с. 14]. У 1921 р. ім'я Галини Орлівни з'явилося на афішах театру «Українська бесіда»: у ролі Регіни виступала у «Примарах» Г. Ібсена (реж. О. Загорів), Ганни – в опері «Катерина» М. Аркаса (реж. Й. Стадник) [6, с. 243].

У Галичині 1921 р. Поліщук і Мневська одружилися. С. Яковенко припускає, що, ймовірно, вони познайомилися у Києві [8, с. 12], а об'єднала їх мистецька праця. У Львові вони організували «Вечір молодого мистецтва», багато виступали на самому дійстві: Клим сказав вступне слово, Галина читала свої поезії в прозі «Дзвін» і «Жінка», які, на думку рецензента «Мистецької хроніки» (1921), краще читати, ніж слухати. Натомість зазначалася «глибока пластика в цих двох поезіях». Цикл пісень Кліма Поліщука, навпаки – «віддекламовані вміло автором, стають далеко краще зрозумілі і живі, як писані мертвими буквами («Сон», «Верби»)» [Цит. за: 1, с. 208].

І. Коровицький у спогадах про дозвілля українських митців писав, що Галина Орлівна при кожній нагоді розгортала зшиток і читала свої імпресіоністичні поезопрози, а критик А. Корський згадував про три шкідливі, називаючи їх «найкращими з творів, вміщених в літературному альманасі «Русалка» (1922): «Малесенькі, кількарядкові, т.м. музикальні фрази, вони лишають сильне вражіння в психіці читача» [3, с. 26]. Подружжя ніби доповнювало одне одного.

Дослідники вважають львівський період найбільш плідним у творчості Кліма Поліщука. Його визнають творцем жанру «новели факту», адже документальність – одна із ознак його творчості [2, с. 364]. Галина Орлівна теж у 1921–25 рр. отримала визнання. Своє дебютне оповідання «Жовте» вона підсилила підзаголовком «Із життя». Люди схожого світогляду, захоплені літературою й мистецтвом, вони

використовували несподівані засоби поезики, притаманні модернізмові. Яскравою є символіка у творах Орлівни [2, с. 401–413]. Влучні стилістичні засоби має й проза Кліма Поліщука. Його сатирична антиутопія «Боротьба із собою», що входить до збірки «Веселе у сумному» (1921) – це своєрідний твір-попередження всьому людству. Підзаголовок («3 історії революційних вибриків одної країни») свідчить про Жовтневі події у Росії. Автор натякає, що саме Ленін ховається за ім'ям «товариш Око», а «Диктаторська Рада Трійох» – Ленін, Троцький і Держинський. «Винахід» цих героїв полягав у перегляді складу населення Великого Міста [2, с. 108].

Художнім відкриттям таланту Галини Орлівни стали збірки новел. Назва першої – «Шляхом чуття» (1921) – цілком відповідає тематичному наповненню: чуття як інстинкт живих істот і фізичний стан людини; душевна прихильність і психологічний стан, а ще – здатність відгукуватися на життєві події, – усе це можна знайти у збірці новел. Акцент дещо змінюється на воєнно-революційну тематику у збірці «Перед брамою» (1922), а символіка, що залишається домінантою й тут, увиразнює трагічність почуттів [2, с. 339].

Маємо скупу інформацію про участь Галини Мневської у визвольній боротьбі на користь національної армії: «Ось подвиги письменниці Галини Орлівни в денікінському запіллі. Хоробрі подвиги, очайдушна відвага, енергія <...> – це риси українських жінок-борців...» [4, с. 998, 13, с.1]. У згаданих роботах імена Орлівни і Соколовської, герої і оповідання Кліма Поліщука, стоять поруч. Автор змалював образ сильної, вольової жінки, яка є героїнею його твору «Отаманша Соколовська», героїнею якої стала реальна особа, 16-річна отаманка повстанської армії Олександра Соколовська. Дещо схоже у зображенні і справжньої амазонки, але вже радянських часів, зустрічаємо у творі Орлівни харківського періоду «Бабський бунт» (1930), написаному на реальних подіях.

Близько п'яти років провівши в еміграції, подружжя повернулося в Україну. Письменник зізнався Галині: «Мусив піддатися, бо ж любив я тебе <...> хоч знав, які наслідки можуть бути, передчував і у видженнях своїх бачив». На жаль, саме так і сталося: за сфабрикованим звинуваченням Клим Поліщук був заарештований, вирок – 10 років таборів за межами України. Він писав донечці: «Творити нічого не могу <...> Лечу думками на Україну, блукаю увагою між старовинними руїнами минулої слави рідної Волині» [Цит.

за: 8, с. 16]. Автор сподівався на звільнення, однак разом з іншими – М. Зеровим, Г. Епіком, М. Вороним та ін. – 3 листопада 1937 р. був розстріляний в урочищі Сандармох.

Зараз дослідники вивчають різні обставини, що спонукали подружжя до розлучення, друкують нові матеріали до біографії Кліма Поліщука (О. Омельчук), однак варто пам'ятати, що життєві колізії посправжньому об'єднали колишне подружжя. В одному з листів Галина писала: «...хай фізично ми розподілені, але духовно не повинно цього бути, духовно мусимо воскреснути, відживити серця й горіти одним вогнем творчості й віри...» [1, с. 212]. Клим звертався до неї: «Кохана», «Незабутня!», підписувався «Завжди твій друг», давав їй цінні поради, зокрема: «Ні, поки живеш, твори!... Не кидай пера!». Галина Орлівна виконала його прохання: навіть за складних умов існування писала твори, хоча й без друку («Межі» й «Біш-кунак» (1932)).

Звинувачену в націоналістичному ухилі, в наклепах, у ніч з 19 на 20 січня 1931 р. Галину Орлівну заарештували та відправили у в'язницю на Холодну Гору. Тюремний блокнот письменниці, що чудом уцілів, свідчить про її сподівання на щасливий кінець: «Хочу вірити, що, вияснивши мою справу, ГПУ не захоче відривати мене від роботи, ураховуючи те, що коли за мною в минулому може і є деякі провини перед УРСР (перша з них – еміграція), то, караючи мене за них, держава матиме значно менше користі, ніж давши мені змогу працювати далі на літературно-громадському полі» [Цит. за: 7, с. 378]. У в'язниці Галина Іванівна познайомилася з людиною схожої долі, в'язнем Яковом Возним, який зберіг один із тюремних творів авторки – «Квітку волі» [7, с. 379].

Українська радянська енциклопедія нічого не згадала про той жахливий період життя Галини Орлівни, «перемістивши» її, члена літературної організації «Плуг», з Харкова до Казахстану. Там спочатку вона працювала «рахівником, потім учительовала, зокрема 15 років у Мартукській середній школі поблизу Актюбінська» [1, с. 213]. Так письменниця, акторка, театральна критикиня з її енергетикою життя і бажанням творити залишилася майже на четверть століття «ворогом народу». Решту життя присвятила педагогічній діяльності, організувала драматичний гурток і хоровий, що здобув право носити ім'я Тараса Шевченка; активно займалася культурною й громадською роботою, писала у педагогічні видання. За багаторічну працю їй було нагороджено медалями «За трудову доблесть», «За трудову відзнаку»,

у 1949 р. їй було присвоєно звання «Відмінник народної освіти» [Цит. за: 5 (Автобіографія літератора 8–10 класів Мартукської СШ Галини Іванівни Орлівни (народженої Мневської)].

Період заслання вплинув на стан здоров'я письменниці, яка все життя мріяла залишитися в рідній Україні. Останні роки вона жила на Волині у Якова Возного, що став її чоловіком. 21 березня 1955 р. життя Галини Орлівни обірвалося, а на могилі в Голобах посадили калину – символ її Батьківщини.

Отже, сталінські клещата передчасно обірвали життя двох талановитих письменників епохи Червоного ренесансу – не дали їм змоги повністю реалізувати мистецький потенціал.

Список використаних джерел:

1. Білик Г. Галина Орлівна – Клим Поліщук: «Дієві жертви великого історичного лихоліття». *Рідний край*. 2013. № 1(28). С. 206–214.
2. Жиленко І. Малі жанри в українській та російській еміграційній прозі міжвоєнного двадцятиліття: компаративний дискурс : монографія. Суми : СВС Панасенко І. М.. 2018. 428 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/349111323_Irina_Zilenko_Mal_i_zanri_v_ukrainskij_ta_rosijskij_emigracijnij_prozi_mizvoennogo_dva_dcatilitta_komparativnij_diskurs_Monografia_Sumi_2018
3. Корський А. Русалка. *Літературний альманах під редакцією Кліма Поліщука*, 1922. Веселка, м. Каліш, Польща. 1922. Ч. II, червень. С. 26–29.
4. Книш І. Під прапором сонця і неба. *Визвольний шлях*. 1966. № 9(222). С. 996–1004.
5. Мацкевич І. Шляхом чуття. Україна. 1990. Ч. 29. С. 14–15.
6. Роса-Лаврентій С. Жіночі імена в українській театральній публіцистиці 1920–1939 роках у Східній Галичині. URL: <http://um.etnolog.org.ua/zmist/2019/242.pdf>
7. Ротач П. Лубни, Кулябки, 18. Стежками життя Галини Орлівни // Павло Ротач. І слово, і доля, і пам'ять... Статті, дослідження, спогади. Полтава, 2000. С. 357–403.
8. Яковенко С. Клим Поліщук: проза трагічного гуманізму // Клим Поліщук. Вибрані твори. Київ : Смолоскип, 2008. С. 5–47.

Замша А. В.,
кандидат психологічних наук

ЧИСЛОВІ КВАНТИФІКАТОРИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЖЕСТОВІЙ МОВІ

Лінгвістичні особливості жестових мов описані достатньо вибірково, а окремі національні жестові мови залишаються вкрай малодослідженими. Зокрема це стосується й української жестової мови [2, с. 13]. Якщо окремі аспекти лексичного складу української жестової мови ще більш-менш висвітлювалися в наукових джерелах, то граматична система національної жестової мови досі залишається «білою плямою» в сучасному мовознавстві [1].

В українській жестовій мові аналогічно як й у інших національних жестових мовах еволюційно сформувалася низка схожих способів творення певних граматичних категорій. Однією з таких граматичних категорій є категорія числа. Втім на сьогодні є лише поодинокі наукові розвідки щодо способів вираження кількості в національних жестових мовах.

Найбільш системне дослідження цього питання здійснив Т.МасНадґаґ, виокремивши стратегії творення числа в ганській жестовій мові. Так, вчений виокремив три основні стратегії вираження кількості в жестовій мові: лексичну, морфологічну, граматичну. Лексична стратегія полягає у вираженні значення кількості шляхом використання жестів ВСІ¹, БАГАТО, РІЗНІ тощо, які додаються до жесту, що передає значення того, на кількість чого вказується. Морфологічна стратегія передбачає зміну жесту-основи шляхом інкорпорування, коли відбувається запозичення конфігурації руки, що позначає кількісний «числівник» (числожест), який замінює конфігурацію жесту, що передає основне значення. Наприклад така стратегія використовується в жестах ДВА, ТРИ, ... ДЕСЯТЬ МІСЯЦІВ, які утворюються саме через заміну конфігурації руки на ту, що використовується у відповідних кількісних числожестах ДВА, ТРИ ... ДЕСЯТЬ, при збереженні руху, локалізації, орієнтації долоні жесту

¹ Великими літерами позначаються жестові одиниці жестових мов.

МІСЯЦЬ. Граматична стратегія передбачає застосування в реченні кількісних числожестів [3, с. 15].

На нашу думку, при розгляді числових квантифікаторів української жестової мови варто зосередитися на детальному розгляді перших двох способів вираження кількості, оскільки саме в цих умовах йдеться про числові квантифікатори як структурний елемент цілісної мовної одиниці. Адже у виокремленій Т.МасНадjah лексичній стратегії творення кількості числові жести БАГАТО, ВСІ тощо втрачають власне значення і подаються зливо з жестом-основою. В такий спосіб утворюються складений жест, а не дві різні жестові одиниці.

Категорія числа української жестової мови має свої особливості, поряд з іншими жестовими мовами, що насамперед зумовлено специфікою показу кількісних числівників. Так в українській жестовій мові жести, які позначають кількість від одного до п'яти є одnorучними, а від шести до десяти є дворучними. Водночас є низка жестових мов, зокрема американська жестова мова, лінгвістичні особливості якої є найбільш висвітленими на сучасному етапі розвитку мовознавства, у яких жести на позначення кількості від шести до десяти передаються одnorучними жестами. Зазвичай жестові мови, в яких кількість може передаватися дворучними числожестами, мають групу жестових одиниць на позначення різних типів множини – двоїну, троїну, чотироїну, п'ятиїну, шестиїну, семиїну, восьмиїну, дев'ятиїну, десятиїну [4, с. 269]. Натомість для жестових мов, які використовують одnorучні кількісні числожести, притаманно диференціація множини з точною кількістю на двоїну, троїну, чотироїну та п'ятиїну.

Аналіз жестових одиниць української жестової мови слугує підґрунтям для запропонування класифікації числових квантифікаторів у жестах на класи:

- клас моноквантифікаторів – це група жестів, які завжди вживаються лише одині (СОНЦЕ тощо);
- клас поліквантифікаторів – це група жестів, які завжди вживаються лише у множині (ГРОШІ, ТРАВА тощо);
- клас трансквантифікаторів – це група жестів, які можуть вживатися і в одині, і у множині (ДЕНЬ – ДНІ – ДВА ДНІ, КНИГА – КНИГИ тощо).

Поряд з цією класифікацією варто також диференціювати типи квантифікаторів множини у жестах на визначений та невизначений типи.

Перший тип – це визначена множина, коли квантифікатор чітко вказує, яка саме кількість того, про що йдеться. В більшості жестових

одиниць української жестової мови найбільш поширеними є використання конфігурації відповідних кількісних числожестів для вираження значення певної кількості. У кількості від двох до десяти, тобто як зазначалося вище від двоїн до десятиїн. Поряд із цим в певній групі жестів цього типу в якості числового квантифікатора використовується кількість повторів руху. Зазвичай цей спосіб використовується для позначення двоїни та троїни.

Другий тип – це невизначена множина, коли в жесті числовий квантифікатор не уточнює кількість того, про що йдеться. Зазвичай це жестові одиниці, які утворюються як складені жести, тобто з додаванням до жесту-основи жестів множини, як-от: ВСІ, БАГАТО, ПОВНО, РІЗНІ тощо. Також до цієї категорії належать і ті жести, кількісні характеристики яких утворено через зміну руху в жесті-основі. Від визначеної множини, яка також часто утворюється саме через зміну кількості повторів руху як складової жесту, невизначена множина відрізняється мірою фіксованості руху руки в кінцевій точці. При невираженій фіксованості руху руки тип множини буде невизначений, якщо ж фіксованість руху виражена і циклічна, то це вказуватиме на множину визначеного типу.

Викладені особливості числових квантифікаторів жестів не вичерпують проблематику категорії числа в українській жестовій мові, а лише окреслюють основні її різновиди. Перспективами подальших лінгвістичних досліджень є вивчення правил використання різних способів творення множини.

Список використаних джерел:

1. Адамюк Н. Б., Дробот О. А., Замша А. В. Жестівник української жестової мови: мовний словник. Частина 1. Займенники. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 303 с.
2. Адамюк Н. Б. Особливості синонімії в українській жестовій мові (на практичному матеріалі). *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2015. Вип. 8. С. 8–18.
3. MacHadjah T. Number marking in Ghanaian Sign Language. MPhil Thesis. Legon : University of Ghana, 2016.
4. Zamsha A. V. The category of quantity in signs of Ukrainian Sign Language. International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality» : conference proceedings (July 29–30, 2022, Riga, the Republic of Latvia). Riga : Baltija Publishing, 2022. P. 268–270. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-67>

Лужецька О. Б.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та ІКТ
Західноукраїнського національного університету*

ВДОНІМНО-ВІДАПЕЛЯТИВНІ МІКРОТОПОНІМИ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ОПІЛЛЯ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧ. ХІХ СТ.

Мікротопоніми – назви незначних за розміром та формою об'єктів як антропогенного характеру, зокрема кутків, частин села, вулиць, стежок, доріг, криниць, так і й природного – боліт, гір, горбів, джерел, долин, нив, полів, пасовищ, ставків, урочищ тощо. З-посеред інших класів топонімної лексики вони вирізняються обмеженим побутованням на певній території, своєрідною дериваційною структурою та відомі, як правило, лише місцевим жителям.

Мікротопонімну систему будь-якого регіону України, зокрема й Південно-Західного Опілля, до складу якого входять усі населені пункти Галицького й Рогатинського районів Івано-Франківщини та більшість сіл Бережанського й Підгаєцького районів Тернопільщини, необхідно досліджувати не лише з погляду синхронії, але насамперед з погляду діахронії. Такий комплексний підхід слугуватиме відносно вичерпній інтерпретації найменувань мікрооб'єктів у межах певної території [1, с. 14; 1, с. 58–59].

Мета нашої наукової розвідки – з'ясувати основні лексико-семантичні характеристики локальних пропріативів Південно-Західного Опілля кінця ХVІІІ – поч. ХІХ ст. загалом та лінгвальних фактів відонімно-відапелятивного походження названого історичного зрізу зокрема.

Як відомо, повноцінний опис сучасного ономастикону не може реалізуватися без залучення історичних відомостей, суперечити хронологічним фактам, а також обмежуватися одиничними формами, засвідченими в одному з джерел. Крім цього, відсутність рівноцінного та одночасного матеріалу в достатньому обсязі, на думку науковців, призупиняє певною мірою належний аналіз ономастичного пласту будь-якої території [3, с. 234].

Всебічне дослідження мікротопонімії Південно-Західного Опілля кінця ХVІІІ – поч. ХІХ ст., зафіксованої у Йосифінській та

Францисканській метрикальних книгах, виявило, що тогочасні місцеві різновиди побутували в окресленому регіоні як повнозначні лексеми. У кадастрових планах такі пропріативи найменували перш за все ниви, луки, поля, пасовища, подекуди – сінокоси [1, с. 59]. У земельних описах не завжди представлені усі списки локальних онімів із зазначенням їхніх денотатів, проте для нашої роботи «важливі не стільки об'єкти, скільки найменування, що вживалися в той чи інший час, бо перші частіше могли зазнавати змін» [2, с. 132].

Розглядаючи мікротопонімну динаміку на двох діахронних етапах з погляду семантики, поділяємо усі лінгвальні факти досліджуваної місцевості на основні тематичні групи, у межах яких виокремлюємо відповідні підгрупи (розряди).

I. Мікротопоніми, базовими назвами яких слугують *географічні терміни* на позначення: 1) рельєфно-ландшафтних особливостей цього краю; 2) гідрооб'єктів; 3) тутешньої флори; 4) властивостей ґрунтового покриву; 5) геометричних та інших характеристик топографічних об'єктів.

II. Мікротопоніми, базовими назвами яких слугують *загальнокультурологічні терміни* для окреслення: 1) будівель різного призначення; 2) типу поселення; 3) шляхів сполучення; 4) способів обробітку і використання земельних угідь; 5) промислів і ремесел, а також ведення домашнього господарства.

III. Відонімні мікротопоніми, базовими назвами яких є: 1) *антропоніми* різного походження; 2) *ойконіми та гідроніми*; 3) *мікротопоніми*.

IV. Відонімно-відапелятивні мікротопоніми, базовими назвами яких є: 1) *пропріативи* у сполученні з *географічними термінами*; 2) *пропріативи* у сполученні із *загальнокультурологічними термінами* [1, с. 59–60].

З-посеред зазначених вище лексико-семантичних категорій розглянемо дещо детальніше власне місцеві утворення відонімно-відапелятивного походження, акумульовані у двох метрикальних книгах. Домінантними за квантитативними показниками виявилися мікротопоніми, мотивовані власними назвами різного характеру у поєднанні з **географічними термінами**: *п. Hryciowa Dolina* (Влц., Пдг.; ЙМ, с. 26), *п. Jwanowska Gura* (Крлс., Гал.; ФМ, с. 40), *лк. Manikowa Dolina* (Мзлвк., Пдг.; ЙМ, с. 17), *п. Martynowa Kiernica* (Дбвц., Гал.; ЙМ, с. 27), *л-н Na Gorze Za Jwanowem Tymbkiem* (Кзр., Рог.; ФМ, с. 30), *п. Na Kacie Hnatowym* (Ябл., Гал.; ЙМ, с. 46), *п. Petryczune Lozu* (Дбвц., Гал.; ЙМ, с. 50), *п. Procykowa Dolina* (Блкр., Пдг.; ФМ,

с. 23), н. *Semenowa Kiernica* (Дбвц., Гал.; ЙМ, с. 24), см. *Staw Burztyński* (Курп., Гал.; ЙМ, с. 31), н. *Szewcowa Dolina* (Крств., Гал.; ФМ), н. *Wasyłowa Gora* (Блкр., Пдг.; ФМ, с. 67), н. *Werteb Popow* (Длн., Роз.; ЙМ, с. 118), н. *Worobiew Stawek* (Явч., Роз.; ЙМ, с. 32) та ін., 5,85% (ЙМ) і 4,25% (ФМ) [1, с. 66–67].

В обстежуваному краї виявлено також найменування, в основах яких реалізовані оніми різних розрядів у сполученні із **загальнокультурологічними термінами**: дор. *Gosciniac Burztyńskiej* (Кшик., Роз.; ФМ, с. 18), н. *Gosciniac Zawalowski* (Угрн., Пдг.; ФМ, с. 25), н. *Korolowa Niwa* (Жрв., Роз.; ФМ, с. 27), бол. *Lucewa Toloka* (Нмшн., Гал.; ФМ, с. 42), н. *Lukaszowa Pasiecz* (Слв., Брж; ФМ, с. 64), н. *Na Gnileckim Goscincu* (Ябл., Гал.; ЙМ, с. 43), н. *Od Goscinca Brzezanskiego* (Мжлв., Пдг.; ФМ, с. 38), н. *Od Goscinca Koniwskiego* (Днлч., Роз.; Жвч., Роз.; ФМ, с. 104), н. *Pod Ogrodami Kurapatnickimi* (Курп., Брж; ФМ, с. 107), н. *Za Drogą Kaluską* (Вікт., Гал.; ФМ, с. 43) тощо, відповідно 0,82% – ЙМ і 1,53% – ФМ [1, с. 67].

Як свідчать проаналізовані лінгво-історичні факти, з-поміж відонімно-відапелятивних репрезентантів на двох діяхронних зрізах превалюють назви, мотивувальною базою яких слугує загальнонаціональна географічна номенклатура з раритетними вкрапленнями польської або німецької мови, а також місцевих говірок (наприкінці XVIII ст. – 6,67%, а на поч. XIX ст. – 5,77%). Більшість різновидів окресленої території слов'янського походження та мають прозору семантичну структуру.

Список використаних джерел:

1. Лужецька О. Б. Мікротопонімія Південно-Західного Опілля. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 292 с.
2. Сокіл Н. В. Мікротопонімія Сколівщини. Львів : ТзОВ ВФ Афіша, 2008. 206 с.
3. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов; под. ред. А. П. Непокупного. М. : Наука, 1986. 256 с.

Умовні скорочення:

Блкр. – Білокриниця	Крств. – Коростовичі
Вікт. – Вікторів	Курп. – Куропатники
Влц. – Волиця	Мзлвк. – Мозолівка
Дбвц. – Дубівці	Мжлв. – Мужилів
Длн. – Долиняни	Нмшн. – Німшин

Днлч. – Данильче
Жвч. – Жовчів
Жрв. – Журів
Кзр. – Козарі
Кншк. – Конюшки
Крлс. – Крилос
Пдг. – Підгаєцький
ЙМ – Йосифінська метрика
бол. – болото
дор. – дорога
л-н – лан

Слв. – Слов'ятин
Угрн. – Угринів
Ябл. – Яблунів
Явч. – Явче
Брж. – Бережанський
Гал. – Галицький
Рог. – Рогатинський
ФМ – Францисканська метрика
лк. – лука
н. – нива
п. – поле

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/06>

Петрова Озель Л. П.,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і лінгводидактики
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

ВЛАСНІ НАЗВИ: КУЛЬТУРНО-РЕПРЕЗЕНТАТИВНА ФУНКЦІЯ (ТЕОРЕТИЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ)

На сучасному етапі розвитку ономастичної науки у її багато-аспектних проявах та інтерпретаціях, як-от антропонімія, топонімія, космонімія, міфонімія, ергонімія, хрононімія спостерігаємо посилену увагу до культурологічної значущості онімів, яка пов'язана із здатністю власних назв репрезентувати специфіку етнонаціональної ідентичності – звичаї, традиції, обряди, знання, господарсько-економічну й освітню діяльність, геополітичні та історичні реалії, що засвідчують самотність народу, його автентичність, автохтонність і суверенність.

У часи національно-визвольних змагань українського народу за незалежність, відстоювання державності й права на подальший вільний розвиток суспільна й громадська думка звернена до осмислення ономастичного простору як у межах функціонування назв державно-політичних інституцій, так і на рівні номінацій адміністративно-територіальних одиниць, громадських установ; спостерігаємо

усвідомлення топонімів, зокрема назв вулиць, проспектів, площ, парків, культурних та освітніх організацій як вагомої частки мовного ландшафту, покликаної релевантно відображати національно-ментальні цінності народу, його морально-етичні та духовно-інтелектуальні ідеали й наративи.

Характеристикам багатоманітних проявів онімів у різних мовних стилях присвячено чимало розвідок провідних як вітчизняних, так і зарубіжних ономастів, представників різних шкіл і напрямів, серед яких В. Лучик, С. Вербич, В. Горпинич, В. Підвойний, К. Тищенко, Т. Янко, І. Муромцев, К. Цілуйко, М. Худаш, І. Фаріон. Лінгвокультурологічний потенціал власних назв та їх етнонаціональна специфіка потрапили в поле дослідницької уваги вітчизняних науковців Л. Белея, М. Торчинського, О. Черемської, М. Федурко, І. Скраловської, Л. Удовенко, Н. Данилюк, Н. Сокіл-Клепар, М. Бобро, Л. Присяжнюк, О. Пишньохи, Л. Покровської.

Специфічність функційних репрезентацій онімів особливо яскраво виявляється в літературно-художньому та фольклорному дискурсах. Антропоніми, на думку О. Вірник, є важливим «мовностилістичним засобом національної або регіональної ідентифікації персонажів, а також служать для створення певного національного чи регіонального колориту» [2; с. 66]. Цілком логічно та вмотивовано О. Пишньоха та Л. Покровська резюмують, що «історія власних імен тісно пов'язана з культурою, історією та ідеологією того суспільства, де вони використовуються»; антропонімікон дослідниці інтерпретують як «відображення життєвого досвіду певного етносу в процесі вибору імен, що дозволяє провести реконструкцію картини світу певного історичного періоду та глибше осягнути сучасність» [4; с. 132].

Як слушно зауважує М. Торчинський, власні назви «мають свої специфічні ознаки, що стосуються їхнього походження та функціонування», відтак «унікальність онімії кожної мови дозволяє, по-перше, встановлювати взаємовплив ономастикону та мовної свідомості народу, по-друге, створювати національно-мовні системи власних назв» [7; с. 5]. Досліджуючи мікротопоніми фольклорного дискурсу, Н. Сокіл-Клепар відзначає, що ці ономастичні одиниці «служать просторовими організаторами народно-поетичних текстів», «мають високу культурологічну значущість», а фольклорні оніми науковиця визначає як «словесно-культурні знаки, що виражають етнічну ментальність, специфічне сприйняття і відображення дійсності» [5; с. 194].

Провідні фахівці в галузі ономастичних студій відзначають різноманітність функційних проявів власних назв, серед яких провідними є номінативна, характеризувальна, стилістична, ідеологічна, алюзійна [3; с. 3], описово-зображувальна та фонові [9; с. 106], номінативно-диференційна, емотивна, емоційно-експресивна, естетична, ідіостилістична [7; с. 300]. Спираючись на аналіз праць провідних ономастів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 8], найперше вітчизняних антропонімів і топонімів, ще раз окреслюємо основні функції власних назв: 1) *інформативну* (повідомлення про події, явища, осіб і їх діяльність); 2) *пізнавальну / когнітивну* (через інформацію, закріплену за нею, власна назва дає можливість відкриття, вивчення й дослідження, акумуляції знань); 3) *номінативно-ідентифікаційну* (ім'я називає, виокремлює, індивідуалізує осіб і предмети); 4) *соціально-правову* (оніми мають специфічне призначення в парадигмі офіційно-ділової комунікації у сфері діяльності адміністративних інституцій); 5) *емоційно-експресивну* (ономастична лексика викликає почуття, переживання, може передавати ієрархію психічних проявів і реакцій); 6) *естетичну* (серед власних назв чимало номінацій, що репрезентують надбання мистецтва, викликають асоціації з творами літератури, фольклору, живопису, архітектури, музики й театру, вживання яких актуалізує уявлення про красу, досконалість, ідеали).

Символи соціокультурного простору найбільш тісно пов'язані з проявами духовної й матеріальної діяльності, творчості народів, яскраво й колоритно представлені власними назвами, які в дискурсах різних стилів засвідчують ще одну специфічну функцію – *культурно-репрезентативну*, а також пов'язану з нею *етноідентифікаційну*, оскільки онімна лексика з її численними різновидами глибоко закорінена в історію, традиції, звичаї, обряди кожного народу; твірні основи багатьох ономолексем пов'язані з назвами промислів і ремесел, поширеними на етнічних теренах видами господарської діяльності, специфікою побуту, народної освіти й медицини, астрології, педагогіки, вірувань, фольклору, іншими оригінальними й специфічними артефактами етнобуття.

Спираючись на результати аналізу власних назв у працях провідних українських лінгвістів, відзначаємо досить вагому стилістичну функцію онімів – *культурно-репрезентативну*, засвідчену специфікою власних іменувань як особливих лексичних одиниць, що представляють культурно-цивілізаційний поступ етносу, його національно-визвольні

рухи, шлях до самоусвідомлення, ствердження, збереження й захисту власної самотності.

Список використаних джерел:

1. Бобро М. П., Присяжнюк Л. Р. Лінгвокультурна семантика антропонімів і топонімів у романі Дж. Мартіна «Гра престолів» та особливості їх перекладу українською мовою. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Філологія*. 2021. № 88. С. 67–73.
2. Вірник О. А. Функціонування антропонімів у турецькій поезії початку ХХ століття. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2020. VIII(72). Issue : 241. С. 64–67.
3. Доценко М.В. Поетоніміка модерністської та постмодерністської прози. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. філолог. наук. Вінниця : ДНУ імені Василя Стуса. 2018. 219 с.
4. Пишньоха О. А., Покровська І. Л. Антропоніми як важливі кванти етнокультурної інформації (на матеріалі турецької мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 39. Т. 2. С. 132–135.
5. Сокіл-Клепар Н. Мікротопоніми в усній народній творчості. *Вісник Львівського національного університету*. 2020. Вип. 72. С. 193–199.
6. Торчинський М.М. Етнокультурна знаковість власних назв. *Наукові записки ТНПУ імені В. Гнатюка. Серія : Мовознавство*. 2011. № 1(20). С. 123–129.
7. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 548 с.
8. Черемська О. С. Національно-культурний компонент онімного простору української народної казки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 76. С. 383–387.
9. Удовенко Л. Авторське створення топонімічного простору в художньо-історичному творі (на матеріалі роману Павла Загребельного «Диво»). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Філологія*. 2012. № 1006. С. 105–109.

Скорина Л. В.,

доктор філологічних наук,

*професор кафедри української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

**ЖІНКА ЯК АДРЕСАТ ПРИСВЯТИ:
ДО ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ І СТЕРЕОТИПІВ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 1920-Х РОКІВ)**

У процесі дослідження української літератури 1920-х років було виявлено 325 дедикацій, у т. ч.: 196 присвят чоловікам, 61 – жінкам, 68 – колективні, абстрактні, з невизначеною адресацією. Мета статті – проаналізувати жіночий «сегмент» присвят української літератури доби «розстріляного відродження». З огляду на статус адресата присвяти поділяють на *інтравертні* (зорієнтовані на особистісну сферу) й *екстравертні* (соціально-орієнтовані). Дедикації першої групи пов'язані з найближчим оточенням письменника, містять натяк на присутність у творі прихованих сенсів, зрозумілих вузькому колу «своїх». До цього переліку належать присвяти матері, батькові, сестрі, братові, дружині, чоловікові, доньці, синові, іншим родичам, подрузі, другові, коханій, коханому.

В українському письменстві 1920-х років співвідношення творів, присвячених матері й батькові, 7 до 4. Аби зрозуміти причини цього феномену, варто звернутися до праць з етнопсихології. Так, Б. Цимбалістий у статті «Родина і душа народу» доводить, що «жінкамати має особливе значення в ментальності українців. Коли запитувати багатьох українців про їхнє дитинство, найчастіше чується спогади, нав'язні глибокою любов'ю і пієтизмом до матері. Постать батька зате виходить у тих спогадах бліда, невиразна, мовби вона не мала ніякого значення для їх життя і розвитку /.../ Українська дитина не може легко ідентифікуватися з батьком, бо він нею цікавиться здалека лише, бо вона боїться його» [3, с.37]. Матерям присвятили свої твори, цикли, збірки Остап Вишня («Пам'яті матері»), П. Тичина («Пам'яті моєї матері»), Л. Чернов («Пам'яті матері»), М. Бажан («Моїй мамі»), І. Сенченко («Світлій пам'яті матері моєї Пелагеї Олександрівни присвячую»), В. Воруський («Легенда»), Г. Косяченко («Мати»). У цій групі домінують «присвяти пам'яті», які мають монологічний характер,

адже їх адресатом є особа, яка відійшла в засвіти й не може бути активним учасником комунікації.

Співвідношення присвят братові / сестрі виявляє протилежну тенденцію: 9 – братові, 3 – сестрі, у т. ч.: «Пам'яті сестри Наталки» (П. Тичина), «Сестрі Зіні» (П. Голота), «Сестрі» (Н. Забіла). Ці поезії емоційніші, сповнені почуття прихильності й родинної любові. До цієї групи примикає також присвята «Коханій сестрі Жені Нізнер» Костя Буревія. Євгенія Йосипівна Нізнер – найближча подруга дружини Костя Буревія з гімназії й Бестужевських курсів. За спогадами Оксани Буревій, «Женя, лікар-хірург, зробила Буревію кілька операцій, кожного разу рятуючи йому життя. Звідси посвята: “Коханій сестрі Жені Нізнер”» [2, с.392].

Нечисленними є вірші, присвячені доньці (2) чи сину (1). У поезії М. Драй-Хмари «Маленькій Оксані» любов до доньки рятує ліричного героя в часи зневіри й випробувань: «Коли отрутою гіркою / Налита вщерть душа моя / І плакати нишком, самотою / Уже не в силі я, – / тоді голівку злотокоосу / я до грудей твоїх тулю, / дитячий лепет п'ю, як росу, / і оживаю, і люблю» [1, с.90]. Інший підхід домінує в поезії М. Семенка «Пісня трампа», присвяченій «Моїй дочці». Характерна форма присвят – емоційно забарвлене завертання М. Драй-Хмари й ділова дедикація М. Семенка. Лідер футуристів не схильний до сентиментальності, його турбує лише те, який образ батька збереже в пам'яті донька: «Я знаю – як виростеш – будеш питати – / хто таки справді був твій маленький батько» [2, с.109]. Поезія містить передчуття відходу й можливого нерозуміння донькою того, як він жив, що зробив для української культури.

Група присвят коханій, дружині, подрузі значно презентативніша – 36 іменних дедикацій, 2 криптоніми, 2 зашифровані присвяти з чітким гендерним маркуванням. Їх настроєвий діапазон коливається від нейтральних (Ліді Папарук – П. Тичина, Н. Касьяновій – Г. Косинка), формально-ділових («Дорогій *товаришці* Зіні Ен.» – І. Микитенко, «Докії Певзнер на знак найбільшої *пошани й дружби* – присвячую» – Л. Первомайський) до емоційно забарвлених («Пам'яті д.м. Галі» – М. Філянський, «На спомин – Катрусі» – В. Сосюра, «Ясній і правдивій Йолонці з великою любов'ю присвячую я Міше-Нама» – Вал. Поліщук). Найчастіше адресатка й адресант таких присвят пов'язані інтимними стосунками, їх розшифрування може стати для читача цікавою грою, що виявляє приховані love story, конфлікти,

любівні трикутники. До прикладу, у творах Вал. Поліщука й В. Сосюри є вірші, присвячені одній адресатці – Л. Пилипенко. У примітках до збірки В. Сосюри цю жінку помилково назвали дружиною С. Пилипенка, хоч насправді це його сестра. «Маки» й «Воскресіння Діоніса» натякають на суперництво двох поетів, які намагалися завоювати приязнь однієї жінки.

До цієї групи примикають *усічені* присвяти: Вірі Б. (В. Сосюра), «Дорогій товарищі Зіні Ен.» (І. Микитенко), «Пам'яті З.С-ської» (В. Свідзінський), Г. Ко-вій (Є. Плужник), О.К-вій (В. Свідзінський). Їх розшифрування потребує гарної обізнаності з біографією письменника. До прикладу, поему «Канів» Є. Плужник присвятив «Г. Ко-вій», тобто своїй дружині Галині Коваленко. Ця дедикація переадресовує освіченого читача до романтичної історії стосунків поета і його коханої, а головне – до історії про початок його літературної кар'єри (жінка потайки від Є. Плужника показала зшиток із віршами літературознавцю Ю. Меженку, завдяки цьому митець увійшов у літературне життя Києва). Декодування ускладнюється, коли йдеться про *ініціальні* присвяти («Е.Л.К. – присвячую» – О.Лан, Л. – В. Свідзінський). Такі дедикації дослідники пропонують поділити на *закодовані* (ім'я адресата невідоме, наприклад, М. Рильський поезію «Нічна тривога» присвятив Л.С., а вірш «Мертва хвилина» – Н.Н., криптоніми на разі не розшифровані), *приховані* (автор «ховає» адресата за ініціальним позначенням, але в тексті залишає маркери для його упізнання), *безеквівалентні* (у яких відсутні будь-які вказівки на певну особу). До безеквівалентних ініціальних примикають «алюзивні» дедикації, напр., «Посвячую тій, що пізнала себе в цих рядках» (М. Рильський «Романс»). Ця присвята має високий ступінь інтимності, адже справжнього адресата знають лише двоє – автор і таємнича незнайомка. Інші приклади «алюзивних» дедикацій: «Аквамариновим очам» (Остап Вишня), «Тій, що лишилась» (М. Доленго), «Невідомій жінці» (Г. Коляда).

Група *екстравертних* (соціально-зорієнтованих) присвят менш репрезентативна. У величезному корпусі «письменницьких» дедикацій (119 інтертекстем) виявлено лише одну присвяту жінці-письменниці – Н. Забілі (у поезії М. Доленга «Влітку»). Цикл М. Семенка «Гімни св. Терезі» написаний на початку 1918 року, тож розглядати його в цій статті немає сенсу. До цієї групи належать також присвяти відомим театральним акторкам – Марії Заньковецькій, Любові Гаккебуш,

Наталії Ужвій (щоправда, автора поезії – М. Семенка з адресаткою пов'язували інтимні, а не суто творчі стосунки, тож цю присвяту можна віднести до категорії «приватних»). Марії Заньковецькій присвятили свої твори Г. Косинка, П. Филипович, П. Тичина. Ці дедикації були знаком вдячності й поваги до таланту акторки, яка наприкінці 1922 р. святкувала 40-річчя сценічної діяльності. Любов Гаккебуш грала роль Ярославни в п'єсі І. Дніпровського «Яблуневий полон», тож поява цієї присвяти в оповіданні «Анатема» була «жестом» подяки за цікаву інтерпретацію образу.

Найчастіше присвяти фігурують у ліричних творах, трохи рідше – в епічних, у драматургії вони рідкісні. Поки виявлено два приклади: комедію «Рожеве павутиння» Я. Мамонтов присвятив П. Саксаганському, а драму «Аве, Магія», написану 1923 р. й опубліковану видавництвом «Рух» у 1924 р., – «М.А. Розенштейн з пошаною і подякою. Автор». Із розповіді дружини письменника М. Гармсен дізнаємося, що Марія Абрамівна Розенштейн була колегою Я. Мамонтова (вони разом працювали в Українській державній театральній студії, на педагогічних курсах ім. Г. Сковороди, у Вищій науково-репертуарній раді відділу мистецтв Головополітосвіти НКО УРСР). Однак у виданні творів Я. Мамонтова 1988 р. ця присвята відсутня (така ж доля спіткала й епіграф до твору – рядки з книжки Ф. Ніцше). До слова, це не єдиний випадок зникнення присвят. Як відомо, популярну любовну поезію «Так ніхто не кохав» В. Сосюра присвятив своїй першій дружині. У збірках 1920-х рр. є два варіанти присвяти – Вірі Б. (Берзіній), згодом – Вірі С. (Сосюрі), однак після розлучення й другого шлюбу поет вилучив цю присвяту.

Симптомом «революційної» доби стала поява т.зв. «ідеологічних присвят» – відомим партійним діячам, «червоним партизанам», лідерам міжнародного комуністичного руху. Формально до цієї групи примикають присвяти «Комсомолці – Катрі Прокопчук» (С. Голованівський), «Карачаєвці – Шакка Лайпан» (Н. Щербина), «Комунаркам України присвячується» (Вал. Поліщук).

Аналіз «жіночих» присвят в українській літературі 1920-х років засвідчує виразне домінування інтравертних (приватних) дедикацій над екстравертними (соціально-орієнтованими) – їх співвідношення 52 : 9. Для порівняння можна навести статистику «чоловічих присвят»: інтравертних – 35 (батькові – 4, братові – 9, дядькові – 1, синові – 1, друзям і знайомим – 20), екстравертних – 161 (учителям – 2,

письменникам – 118, критикам – 16, митцям – 6, партійним діячам – 10, нерозпізнаних із чіткою гендерною прив'язкою – 9). Очевидна тенденція: жінки в суспільній свідомості вписані в контекст приватного життя, тож і в присвятах вони фігурують як близькі родички, коханки, Музи, які мають надихати чоловіків-письменників на творчість; соціальні ролі жінок у корпусі присвят представлені дуже лаконічно. Популярні в 1920-х роках гасла жіночої емансипації, рівноправності статей залишилися красивими лозунгами, адже колективні уявлення про гендерні ролі й пріоритети не зазнали принципової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Драй-Хмара М. Поезії / упоряд., передм. В. Поліщука. Черкаси, 2004. 168 с.
2. Семенко М. Вибрані твори / упор. А. Біла. Київ : Смолоскип, 2010. 687 с.
3. Українська душа / за ред. М. Шлемкевича. Нью-Йорк-Торонто : Ключі, 1956. 66 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/08>

Уманська Т. О.,

аспірантка кафедри української літератури

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Пінчук Т. С.,

кандидат філологічних наук,

професор кафедри української літератури

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИТЧЕВА НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПРОЗИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ У ТВОРЧОСТІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК, МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ, ГАЛИНИ ТАРАСЮК

Притчева наративна стратегія, глибоко вкорінена в український літературний дискурс, стає провідною у філософській прозі початку ХХІ століття в низки авторів і авторок, зокрема Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк. Оскільки притчевість як спосіб художнього узагальнення дійсності стає, на думку І. Клим'юка, «одним

із засобів інтелектуалізації в українській літературі та ознакою входження її у світовий літературний процес» [3, с. 140].

До особливостей притчовості дослідники С. Величко, Ю. Веремчук, І. Клим'юк відносять такі: своєрідну двоплановість; ситуації морального експерименту (лабораторних ситуацій); багатопланові символічні образи; використання у творі параболи; ускладнення часопросторових характеристик; спорідненість притчовості та іронічності; театральність; традиційну біблійну символіку; вихід на рівень міфологічного світовідчуття.

Основоположником української притчевої літератури, яка має витоки в давній дидактичній літературі, є Григорій Сковорода, пошуки якого продовжують письменники XIX ст., зокрема Т. Шевченко, у кінці XIX – на початку XX ст. – І. Франко, Леся Українка, у 60-х рр. XX ст. – поети Д. Павличко, І. Драч, В. Симоненко, Л. Костенко та прозаїки В. Земляка, В. Шевчука, В. Яворівського тощо. На початку XXI століття Галина Пагутяк, Мирослав Дочинець, Галина Тарасюк обирають притчевість однією із наративних стратегій у своїх філософських тестах.

Творчість Галини Пагутяк одноставно характеризується науковцями як визначне явище постмодерної неоміфологічної прози, яке, за А. Артюх [1], має глибоке підґрунтя у філософських сентенціях Григорія Сковороди, особливо в теорії самопізнання. Письменниці притаманне неоміфологічне осмислення біблійних притч, яке є особливістю її оригінального ідіостилю.

Алюзія на священну Книгу присуття в новелі «Одного разу Вавилонська вежа...» й есе «Вежа, яку будують згори», які представляють філософську ідею про те, що пересічна людина не зрозуміє гармонію Всесвіту, поки не усвідомить опозицію «верх-низ», і тому не побудує вежу й не досягне неба. У параболічній повісті «Записки Білого Пташка», яка також переосмислює біблійну притчу про Вавилонську вежу, за Т. Тебешевською-Качак [9], створено новітню міфологему сучасного Вавилону суспільства XX століття. О. Поліщук інтерпретує образ Вежі як «своєрідний гегемон зла», антисвіт, що породжує «марносластво, зраду, страх, незадоволення життям і рабську покору» [8, с. 56].

Параболічне «Гірчичне зерно» пов'язане з біблійною притчею та однойменним оповіданням І. Франка. У творі філігранно переплітаються філософські ідеї свободи людини А. Шопенгауера,

Ж-П. Сартра і кордоцентризм Г. Сковороди та П. Юркевича. Крім осмислення фольклорно-неоміфологічної легенди про знищення Біди, символічного образу гірчичного зерна, утопічного символічного концепту міста Уріж, у повісті змальовано образ *перлини*. Головний герой Зоріан Доленго-Ходаковський самоідентифікується: «Я – ловець, але не ловлю звірини і душі чиєїсь не ловлю. Моє діло маленьке – ловити слова на папір» [5, с. 114].

Інтерпретувати ідею *Притулку* в діалогії «Писар Східних Воріт Притулку» і «Писар Західних Воріт Притулку», на думку Г. Бокшань, допомагає фінальна фраза однієї книжки Бібліотеки «Притулок – це я» [6, с. 120], яка суголосна біблійному «царство Боже всередині вас» і сквородинівському шляху самопізнання – «пізнай самого себе» і «шукай себе всередині себе».

Початок ХХІ ст. стає часом пошуком притчевого постмодерного розмаїття Мирослава Дочинця, наративною особливістю творчості якого М. Васьків вважає повчання через розповідь. Письменник у 2019 році презентує свою чергову філософську збірку прозових мініатюр «Єдин» [2], які сам називає сповіддю та притчею серця.

Прозові мініатюри Мирослава Дочинця можна вважати новелами із елементами притчевості, у яких спостерігаються такі досліджені її ознаки [7]:

1. Параболічна структура. Своєрідним обрамленням і алюзіями слугують епіграфи та елементи новел. Так, на початку збірки подаються епіграфи, наприклад: «Якщо в тебе є ти, якщо ти з собою – ти не один. Ти – ЄДИН» («ЄДИН») [2, с. 243].

2. Ускладнений часопростір, який необмежений просторовими та часовими рамками: «Де б ти не був, ти – Дома» («Дома») [2, с. 170]; «Час стоїть. Минаєм ми» «Ми» [2, с. 102].

3. Міфологічне світовідчуття. Особливістю світосприйняття Мирослава Дочинця є амбівалентний християнсько-язичницький світогляд, як у Богдана-Ігоря Антонича: «Метеликів двоє. І тих, що при книжці, двоє. Писальник і читальник. Сівач і пожинач Слова» («Гінь метелика») [2, с. 246].

4. Моральний експеримент. Автор пропонує ситуацію екзистенційного вибору між Добром і Злом, різними цінностями: «Якщо за один день не можна змінити життя, то можна змінити думки, які можуть назавжди змінити твоє життя» («Одна година одного дня одного року») [2, с. 172].

Галина Тарасюк, розробляючи жанр створеного нею «маленького роману», стає в авангарді сучасної постмодерної української прози, на яку переходить на початку 90-х років. Реінтерпретуючи біблійний інтертекст, письменниця також створює метажанр «літературного євангелія», у якому трансформуються давньохристиянські образи та сюжети, які, за Ю. Клим'юком, визначаються як філософсько-притчевий семантичний стрижень [3, с. 447].

Метою творчості «голови українського прозового матриархату» є провокування думки, тому через притчі забезпечується, за О. Ставничою, їхнє «інтенсивне проживання-усвідомлення», оскільки її імпульс – «орієнтація на активізовану позицію реципієнта» [9]. Притча в письменниці – жанрова одиниця, жанр-вставка або жанр-супутник, тобто це поліваріантний або «сателітний», або «внутрішньоструктурний складник філософського роману». Твори Г. Тарасюк про «чесну житєву стежку між пеклом і раєм» є «алегоричними соціально-філософськими притчами-параболами морально-етичного змісту із світським сюжетним планом» [9].

У романі-притчі (за визначенням авторки – романі-провокації) «Храм на болоті» спостерігається ефект «подвоєної притчі» із двокомпонентним сюжетом (подія-алегорія й пояснення-розв'язка ідеї), який містить іще три притчеві оповіді: про «житіє грішного енергетика» (підрозділ «Притча про повержену гординю»), про «стронцієвого хлопчика» («Казка про...»), про Козаче болото та побудову на ньому Храму («Легенда»), у такий спосіб «великі істини» komponуються «через нанизування малих».

Л. Мірошніченко відзначає такі прийоми притчевості в романі-гіпотезі «Між пеклом і раєм», як «смісловий темпоральний паралелізм, біблійну ремінісцентність, дублювання структури притчі в реалістичному плані сюжету, наявність образів-ідей та образів-алегорій» [4, с. 282].

«Маленький притчевий роман» Г. Тарасюк «Любов і гріх Марії Магдалини» має, на думку О. Ставничої, «ускладнений філософський наратив, у якому синтезовано елементи різних жанрів: фабульні бібліогемі й цитати з Нового Завіту, драматургічні епізоди, реалістичну повість, авторські притчі, щільно вплетені в подієву й смислову канву» [9], що притаманно соціально-філософському роману-притчі. Це неканонічне Євангеліє, апокриф, агіографічне письмо із персонажами Марія Магдалина, Іуда Іскаріот, Ліліт, автором

якого є Марія Бокань, дружина художника, яка, переосмислюючи своє життя, розуміє марність свого існування.

Притчі-вставки спираються на першоджерело – канонічне Євангеліє від Матвія: Тасмна вечера (остання перед виставкою вечірка в майстерні Мольфара), сон учнів, сад Гетсиманський із зрадою Іуди (передчуття Марії перед виставкою, її поява в залі під час «мистецької дискусії»), зречення апостола Петра (відступництво Мотрина) тощо. Варто зауважити, що сюжетна канва, у свою чергу, впливає на євангельську притчу, перекодовуючи її на «українському міфологічному ґрунті».

Отже, провідною особливістю наративної стратегії письма Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк є притчевість і параболічність. Галина Пагутяк створює неповторний неоміфлогічний ідіостиль, усвідомлюючи та переосмислюючи біблійні та міфологічні тексти, а також ідеї Григорія Сковороди, Мирослав Дочинець у збірці філософських новел «Єдин» у притчевій формі інтерпретує полівалентний світ, Галина Тарасюк у системотворчій для її доробку постмодерній притчевості, яка поєднує біблійну та національну міфологію, шукає відповіді на «вічні» питання буття.

Список використаних джерел:

1. Артюх А. Герметичність як засіб світобудови у прозі Галини Пагутяк. Множинність часопросторових моделей. *Slavistika v modernim svete* : Konference mladých slavistů III. Praha, 2008. С. 117–124.
2. Дочинець М. Єдин: прозові мініатюри. Мукачево: Карпат. вежа, 2019. 252 с.
3. Клим'юк Ю. Про естетичну природу притчі. *Слово і Час*. 1993. № 5. С. 28–31.
4. Мірошніченко Л. В. Відтворення біблійного інтертексту в романі «Любов і гріх Марії Магдалини» Г. Тарасюк. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*. Вип. 15. Донецьк, 2010. С. 279–288.
5. Пагутяк Г. Гірчичне зерно : повість. Гірчичне зерно : повісті. Київ : Радянський письменник, 1990. С 5–122.
6. Пагутяк Г. Писар Східних Воріт Притулку; Писар Західних Воріт Притулку : романи. Львів : ЛА «Піраміда», 2001. 140 + 136 с.
7. Пінчук Т. Уманська Т. Притчевість збірки Мирослава Дочинця «ЄДИН» як ознака інтелектуалізації його прози. *Вчені записки*

- Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. 2021.Том 32(71). № 4. Ч. 2. С. 267–272.*
8. Поліщук О. У пошуках незайманого світу. *Слово і Час*. 2002. № 7. С. 65.
 9. Ставнича О. Епістолологічний аспект романів-притч Г. Тарасюк. *Режим доступу: URL: <https://sworld.education/simpoz4/106.pdf> (дата звернення – 22.08.2022).*
 10. Тебешевська-Качак Т. Особливості художньої прози Галини Пагутяк (жанрово-стильовий аспект). *Слово і Час*. 2003. № 9. С. 51–58.

СЕКЦІЯ 2. СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/09>

Карпіна О. С.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри світової літератури
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

РЕЦЕПЦІЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ Г. С. СКОВОРОДИ У ТВОРЧІЙ СВІДОМОСТІ ВС. С. СОЛОВЙОВА

У 2022 році українська наукова спільнота відзначає 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди – видатного філософа, письменника, педагога, просвітителя, що, безумовно, актуалізує питання рецепції його особистості та творчості у національних слов'янських літературах. Одна з граней цього питання пов'язана зі сприйняттям та переосмисленням морально-етичних та філософських ідей Сковороди представниками російської літератури, у тому числі Вс. С. Соловйовим.

Широко відомий той факт, що мати Вс. Соловйова походила зі старовинної української родини, до однієї з гілок якої належав видатний український філософ і педагог Г. С. Сковорода, що доводився Поліксені Володимирівні Романовій двоюрідним дідом [1, с. 23]. Цілком ймовірно, що романіст, який прекрасно знав свій родовід і цікавився долею предків, був знайомий із творчим доробком геніального мислителя та основними положеннями його філософської концепції

Зокрема, в філософському діалозі «Разговор пяти путников об истинном счастье в жизни (Разговор дружеский о душевном мире)» (1773–1774) міститься вражаюча за своєю глибиною думка, яка представляє собою одну грань роздумів філософа над вічною проблемою людства: «<...> не легче ли <...> питаться одним зельем суровым и притом иметь мир и утешение в сердце, нежели над изобильным столом сидеть гробом повапленным, исполненным червей неусыпных, душу день и ночь без покоя угрызающих? Не лучше ли

покрыть телишко самою нищею одеждою и притом иметь сердце, в ризу спасения и одеждою веселья одетое, нежели носить златотканое платье и между тем таскать геенный огонь в душевном недре, печалями беговских манеров сердце опаляющий?» [3, с. 345–346].

Ми вважаємо, що саме у цьому висловлюванні Г. С. Сковороди бере свій початок розуміння проблеми щастя, яка часто порушувалася в історіософських текстах його правнучатим племінником. У пенталогії вище представлена антитеза актуалізується у зв'язку з образами Бориса та Володимира Горбатових – представників другого покоління роду. Особливо ж цікаві в контексті даної проблеми їхні відносини після зради старшого брата молодшим. На серці одягненого в сіру шинель Бориса, помисли якого спрямовані на порятунок ближнього, легко і світло, незважаючи на тяжку долю, що його спіткала. Послання, отримане заарештованим юнаком від нареченої, пройняте вірою в те, що вони ще будуть щасливі: «Но он и теперь был счастлив. Никогда, никогда в самые лучшие минуты жизни не испытывал он такого восторга, как теперь, в этой маленькой сырой келье, разобщенный с целым миром. Если бы его спросили в эту минуту, чего он хочет, он сказал бы: “Ничего”» [7, с. 404].

На серці ж молодшого сина Сергія Борисовича і Тетяни Володимирівни, навпаки, нестерпно тяжко, його безупинно терзають докори сумління. Навіть розкіш горбатовського будинку не в може повернути ставному гвардійському офіцерові в блискучому мундирі душевну рівновагу. Через декілька років після того, що сталося, змучений Володимир пише братові: «Знай, Борис, что всю жизнь, с тех пор как мы расстались, я почти ни на минуту не мог забытья, всегда было предо мною твое лицо, и в нем я читал упрек, молчаливый и страшный. <...> У меня не было после нашей разлуки ни минуты счастья, да уж что говорит о счастье, – не было спокойствия, вся жизнь прошла тягостью. Если бы ты знал, как я ненавижу себя, как я презираю себя, как мне тошно жить» [6, с. 167].

Як видно, і на переконання філософа, і на думку романіста, щастя полягає не в радощах тілесного життя та матеріальних благах, а в душевному спокої та чистому сумлінні. Незважаючи на те, що текстуальної подібності вищенаведених уривків не спостерігається та немає прямих свідчень того, що при роботі над пенталогією Вс. С. Соловйов спирався на вказану філософську працю Г. С. Сковороди, наступність ідеї все ж таки очевидна.

Як відомо, наріжним каменем філософії Г. С. Сковороди є його вчення про дві натур, відповідно до якого все суще являє собою єдність двох протилежних сутностей – видимої та невидимої, матеріальної та ідеальної, тілесної та духовної, тимчасової та вічної [2, с. 262]. Теза про двоїсту природу світу проходить червоною ниткою через усі праці мислителя. Зокрема, процитована нами вище репліка Лонгіна із зазначеного філософського діалогу має продовження: «Если строишь дом, строй для обеих существа твоего частей – души и тела. Если украшаешь и одеваешь тело, не забывай и сердца. Два хлеба, два дома и две одежды, два рода всего есть, всего есть по двое, затем что есть два человека в человеке одном и два отца – небесный и земной, и два мира – первородный и временный, и две натуры – божественная и телесная, во всем-на-всем» [3, с. 346].

У трактаті, названому «Книжечка, называемая Silenus Alcibiadis, сиречь Икона Алкивиадская (Израильский змий)» (1776), спектр протиставлень, що підкреслюють властивий світу дуалізм, суттєво розширюється: «<...> вижу в сем целом мире два мира, один мир составляющие: мир видимый и невидимый, живой и мертвый, целый и сокрушаемый. Сей – риза, а тот – тело, сей – тень, а тот – дерево; сей – вещество, а тот – ипостась, сиречь основание, содержащее вещественную грязь, так как рисунок держит свою краску.

Итак, мир в мире есть вечность в тлене, жизнь в смерти, пробуждение во сне, свет во тьме, во лжи истина, в плаче радость, в отчаянии надежда» [4, с. 16].

Одне з ключових положень філософії Г. С. Сковороди відбилося в тексті «Хроники четырёх поколений». Ідею про гармонійне співіснування у світі двох протиставлених одна одній сутностей озвучує Павло Петрович. Найбільш показовим у цьому плані є монолог Павла Петровича, звернений до великої княгині та приборчників під час обіду на гатчинському млині: «<...> очень естественно, что все таинственное, необъяснимое, выходящее из сферы нашей повседневной жизни, останавливает мое внимание, интересует меня. Иначе быть не может, я хорошо знаю, что в каждом из нас наряду с жизнью нашего тела есть иная, душевная жизнь. Есть в душе нашей предчувствие высших законов, действующих в иной, высшей сфере, откуда мы явились и куда рано или поздно вернемся из нашего временного странствования <...>» [5, с. 285].

Очевидно, що, як і у випадку з авторською інтерпретацією проблеми щастя, має місце концептуальне переосмислення першоджерела. У вустах Павла ідея про співіснування у людині двох рівноправних першооснов – тілесної й духовної, тимчасової й вічної – знаходить форму універсальної істини, однаково справедливої для усіх витків світової історії.

Підіб'ємо підсумки всього вищесказаного. Художня історіософія Всеволода Соловьєва формувалася під впливом поглядів видатних істориків, філософів та письменників як сучасної йому, так і попередніх епох. Морально-етична складова історіософської концепції романіста, що втілилася в його фундаментальній літературній праці, має своїм джерелом філософію Г. С. Сковороди. Незалежно від того, в яку історичну епоху довелось жити людині, справжнє її щастя не представлялося романістові можливим без душевного спокою і чистої совісті. Твердим було його переконання в дуалізм світу та людини.

Список використаних джерел:

1. Величко В. Л. Владимир Соловьёв. Жизнь и творения. 2-е изд. Санкт-Петербург : Книжный магазин А. Ф. Цинзерлинга, 1904. 208 с.
2. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., виправл., доповн. Київ : Академвидав, 2005. 592 с. (Альма-матер).
3. Сковорода Г. С. Сочинения : в 2 т. / сост., пер. и обр. И. В. Иваньо, М. В. Кашубы ; вступ. ст. И. В. Иваньо, В. И. Шинкарука. Москва : Мысль, 1973. Т. 1. 511 с. (Философское наследие).
4. Сковорода Г. С. Сочинения: в 2 т. / сост., пер. и обр. И. В. Иваньо, М. В. Кашубы ; вступ. ст. И. В. Иваньо, В. И. Шинкарука. Москва : Мысль, 1973. Т. 2. 486 с. (Философское наследие).
5. Соловьев Вс. Собр. соч. : в 9 т. Москва : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. Т. 4: Хроника четырёх поколений: Вольтерьянец : исторический роман. 448 с.
6. Соловьев Вс. Собр. соч. : в 9 т. Москва : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. Т. 6: Хроника четырёх поколений: Изгнанник : исторический роман. 400 с.
7. Соловьев Вс. Собр. соч. : в 9 т. Москва : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. Т. 5: Хроника четырёх поколений: Старый дом : исторический роман. 432 с.

СЕКЦІЯ 3. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/10>

Berezhna M. V.,

Candidate of Philological Sciences,

*Associate Professor at the Department of English Translation Theory
and Practice,*

Zaporizhzhia National University

FEMALE PSYCHOLINGUISTIC ARCHETYPES IN MASS CULTURE FILMS (BASED ON THE CHARACTERS' HIERARCHY OF NEEDS)

Ever since Jung put forward the idea of collective unconscious and repetitive images featuring different cultures and languages, defining them as archetypes, the hypothesis has found application in various fields. Jung supposed that it was manifestly not a question of inherited ideas, but of an inborn disposition to produce parallel thought-formations, or rather of identical psychic structures common to all people [2, p. 158]. The notion of typical characters in mass culture media has brought out several classifications of archetypes. The one considered in the paper is that by Schmidt [7], who distinguishes eight female archetypes: the Seductive Muse, the Maiden, the Mystic, the Matriarch, the Father's Daughter, the Amazon, the Nurturer and the Female Messiah. I correspond the classification with the hierarchy of human needs by Maslow and propose a typology of female psycholinguistic archetypes frequenting English-language mass culture films of XXI century.

The character's archetype defines the role of the heroine in the plot, her actions and (verbal) behavior. McAdams [5] distinguishes three layers of personality – 1) personal traits, 2) motivations, goals, values, 3) narratives, which come as the result of personal traits and motivations. Further psycholinguistic research comprises narrative, thematic, and content analyses of the female characters' turns in the films. Additionally, other

characters' referential speech reveals the investigated character's psycholinguistic image.

Maslow's classification of human needs [3] is traditionally represented in the form of a pyramid, which is a disadvantage when it comes to the application of this classification to motivations of fiction characters. Thus, the deficiency needs are considered here separately as physical needs, security needs, need for belonging and love, needs for esteem and self-esteem. These groups of needs are paramount while establishing the character's archetype, while their combination in a single group gives an overly simplified model, which does not permit to identify the psycholinguistic peculiarities of the character's speech. D'Souza & Gurin note that in practice, needs are experienced – satisfied or denied, obsessed over or ignored – in a dynamic way; the boundaries between the levels established by Maslow are porous and fluid, individuals often seek satisfaction on multiple levels simultaneously, pursue satisfaction at a higher level before lower level needs have been fully – or even partially – satisfied [1, p. 184].

The life goal for the Seductive Muse is to love and be loved back; thus, her narratives are those on love, sex, seduction, affection, relationship, belongingness, and beauty. The Maiden needs to have fun and discover the world around, which defines her narratives on having safety, protection, reassurance, stability, freedom, justice, fairness, and knowledge. The Mystic archetype looks for self-development, focusing on self-actualization, self-fulfillment, connection to the divine, elements, mysticism, knowledge, balance, and solitude. The Matriarch's motive is to rule, defining her narratives as those on order, (self-)esteem, achievement, independence, appreciation, respect, affection, belongingness, self-actualization, and self-fulfillment. The Father's Daughter needs to fit in with some group, thus referring to the themes of comfort, dependence, safety, protection, reassurance, stability, love, affection, belongingness, (self-)esteem, achievement, independence, and appreciation. The Amazon's function is to fight, which presupposes her concentration on truth, (self-)esteem, achievement, independence, appreciation, self-actualization, self-fulfillment, freedom, justice, and fairness. The Nurturer's goal is to take care of someone, which defines her narratives on providing food, comfort, safety, protection and reassurance, dependence, stability, love, and affection. The role of the Female Messiah is that of the teacher, she enlightens others and shows a way to the greater good. Her narratives are those of meaning, safety, protection, reassurance, stability, self-actualization, self-fulfillment, freedom, justice, fairness, knowledge, and balance.

Maslow indicates self-actualization as an ongoing process that involves dozens of little growth choices that entail risk and require courage. It is a difficult path to take and often puts characters at odds with surrounding people and norms. Maslow also defines that self-actualizing people are deeply committed in action to core values that look very similar to those put forward in all major religious traditions. These “being-values” are simple yet difficult to fully embody in the everyday challenges of life – for example, truth, justice, goodness, beauty, order, simplicity, and meaning or purposefulness [6, p. 742]. All the leading characters in a plot are self-actualizers, while the culmination for their character arch is a transcendence experience of some kind. Usually, the essence of the transcendence experience indicates the archetype.

Internal growth of each character goes through conscious or unconscious search for “something to admire, to sacrifice” oneself for, “to surrender to, to die for” [4, p. 42]. Having had a transcendence experience, each self-actualizing character discovers her personal system of beliefs, which she develops out of her own private revelations, myths and symbols, rituals and ceremonials, which may be of the profoundest meaning to her individually and yet completely idiosyncratic, i.e., of no meaning to anyone else [4]. These “meta-motivators” form the character’s archetype, define her psychological image and influence her linguistic patterns.

Bibliography:

1. D’Souza J., & Gurin M. Archetypes based on Maslow’s need hierarchy. *Journal of the Indian Academy of Applied Psycholog.* 2017. Vol. 43, no. 2, P. 183–188.
2. Jung C. G. Symbols of transformation. Collective works. Vol. 5. Princeton : Princeton University Press, 1912. 590 p.
3. Maslow A. H. A theory of human motivation. *Psychological Review.* 1943. Vol. 50, no. 4. P. 370–396. doi:10.1037/h0054346
4. Maslow A. H. Religions, values, and peak-experiences. Columbus : The Ohio State University Press, 1964. 118 p.
5. McAdams D. P. What do we know when we know a person? *Journal of Personality.* 1995. Vol. 63. P. 365–396.
6. O’Connor D., & Yballe L. Maslow revisited: Constructing a road map of human nature. *Journal of Management Education.*, 2007. Vol. 31, no. 6. P. 738–756. doi:10.1177/1052562907307639
7. Schmidt V. The 45 Master characters. Cincinnati, Ohio : Writers Digest Books, 2007. 338 p.

Городілова Т. М.,
аспірант кафедри германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка
Науковий керівник: Буніятова І. Р.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри лінгвістики та перекладу
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЦИКЛІЧНІСТЬ МОВНИХ ЗМІН ЯК ХАРАКТЕРНА ОЗНАКА РОЗВИТКУ РЕЧЕННЄВОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ

У сучасних граматичних студіях особливу увагу приділяють циклічним процесам, пов'язаним із синхронним і діахронним синтаксисом. У запропонованій розвідці розглядається поняття лінгвістичних мікро- і макроциклів з урахуванням їх варіативного характеру. Йдеться про розвиток реченнєвого заперечення в історії німецької мови як показового для циклічних процесів.

Лінгвістичний цикл відображає мовні зміни, що відбуваються у систематичний спосіб у відповідному напрямі, передбачаючи зникнення певного слова або фрази і їх оновлення іншим мовним елементом [3, с. 3]. Так, внутрішніх циклічних змін зазнають клаузальні маркери, демонстративи, аспектні маркери та копули. Найбільш показовим прикладом циклічності слугує цикл негації у переліку германських мов, де нове заперечне слово додається до вже заперечної конструкції з метою емпізи, що, у свою чергу, призводить до зникнення початкового маркера негації. Зокрема у німецькій мові упродовж трьох періодів її розвитку реченнєве заперечення зазнало змін від поодинокого до подвійного і знову до поодинокого заперечення: новий заперечний маркер, підсилюючись попереднім, спочатку утворював конструкції заперечного узгодження, а згодом функціонував як основний засіб негації [1, с. 227], пор.: (1) двн. *Inti ni forstuontun thaz sine eldiron* – «und seine Eltern verstanden dies nicht» [12]; (2) двн. *Uuant er giuuissso thin nist* – «weil er gewiss nicht deiner ist» [11]; (3) двн. *Uuanta uzzan mih nimugut ir niouuiht duon* – «denn ohne mich könnt ihr nichts tun» [12]; (4) свн. *Ichn weiz niht, herre, wer ir sit* – «Ich weiß nicht, Herr, wer ihr seid» [13]; (5) свн. *Nu suln wir niht verliesen* – «Nun wollen wir nicht untergehen» [13]; (6) рнвн. *Wir wissen nicht, wes du vns so frevelich zeihest* – «Wie wissen nicht, was du uns so

*freiwillig zeigest» [7]; (7) рнвн. Als ir sprechent er rede **nih**t – «Als ihr sprecht, er redet nicht» [6].*

З одного боку, висока частотність вживання заперечення у мовленні може спричинити фонетичне руйнування маркера негачії. З іншого, заперечення часто є ключовим елементом повідомлення, відповідно його важливість свідчить про схильність до оновлення [10, с. 19]. Стратегії оновлення передбачають додавання підсилювача або окремого додаткового заперечного маркера. Згодом початковий маркер негачії зникає, а основну функцію заперечення бере на себе підсилювач, що, зокрема, спостерігаємо в історії німецької мови.

Нагадаємо, що зміни у процесі розвитку мови відбуваються з різною швидкістю, або навіть можуть бути перервані. У цьому відношенні цикл заперечення є найбільш рівномірним. Причину такої однонаправленості вбачають у прагматичному характері негачії [2, с. 6].

Важливим для розуміння лінгвістичного циклу є процес граматикалізації як однонаправленого руху, результатом якого є збліднення семантики лексичної одиниці і утворення граматичного оператора [9, с. 207–227]. У контексті граматикалізації циклічність, або оновлення розглядають не як заміну ослабленої лексичної одиниці, а як конкуренцію з нею [8, с. 124]. У вивченні лінгвістичних циклів розрізняють три типи циклічних змін [4], [5]: перший стосується ізольованих випадків граматикалізації, коли лексичний елемент граматикалізується з його подальшою заміною на нову лексику; другий тип передбачає розвиток мови з перифрастичного у флексійний шаблон і знову до нового перифрастичного. Саме розвиток заперечних маркерів унаочнює механізм дії другого типу. Якщо два перші типи циклічних змін інтерпретують як мікроцикли, то третій стосується мов і типів мов у цілому, тому належить до макроциклів [3, с. 4]. Щодо третього типу змін, тобто циклічних змін у типології мови, варто зазначити про дискусійний характер поглядів на це питання у мовознавчих студіях.

Отже, лінгвістичні цикли демонструють процеси, що спричиняють зміни у мові. Більшість циклів включає два типи процесів – граматикалізацію і оновлення. Процеси граматикалізації можуть призвести до фонетичної ерозії, семантичного узагальнення і абстрагування, а також прагматичного ослаблення. Відповідно, послідовність фонетичного, семантичного та/або прагматичного ослаблення з подальшим оновленням становить лінгвістичний цикл. Розгляд мовних змін через циклічну призму надає нові перспективи для аналізу як у синтаксисі, так і у семантиці.

Список використаних джерел:

1. Fleischer J., Schallert O. *Historische Syntax des Deutschen. Eine Einführung.* Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag GmbH Co. KG, 2011. 365 s.
2. Gelderen van E. *Cyclical Change.* Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2009. 344 p.
3. Gelderen van E. *Cyclical Change Continued.* Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2016. 437 p.
4. Givon T. Historical syntax and synchronic morphology. *Chicago Linguistic Society Proceedings № 7.* University of Chicago : CLS, 1971. P. 394–415.
5. Givon T. Topic, pronoun, and grammatical agreement. In *Subject and Topic*, Charles N. Li (ed.), New York NY : Academic Press, 1976. P. 151–188.
6. Hans von Bühel. Dyocletianus. URL: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/15Jh/Buehel/bue_d000.html (zuletzt aufgerufen 23.09.2022).
7. Johannes von Tepl. Der Ackermann. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/tepl/ackerman/ackerman.html> (zuletzt aufgerufen 23.09.2022).
8. Hopper P., Traugott E. *Grammaticalization.* Cambridge : CUP, 2003. 295 p.
9. Lass R. Remarks on (UN)idirectionality. In *Pathways of Change. Grammaticalization in English*, Olga Fisher, Anette Rosenbach, and Dieter Stein (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Press, 2000. P. 207–227.
10. Mithun M. What Cycles When and Why? In Gelderen van E. *Cyclical Change Continued.* Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2016. P. 19–49.
11. Otfrid von Weissenburg. Das Evangelienbuch. URL: <https://titus.uni-frankfurt.de/texte/etcs/germ/ahd/otfrid/otfri.htm> (zuletzt aufgerufen: 23.09.2022).
12. Tatian. URL: <https://titus.uni-frankfurt.de/texte/etcs/germ/ahd/tatian/tatia.htm> (zuletzt aufgerufen: 23.09.2022).
13. Wolfram von Eschenbach. *Parzival. Text und Übersetzung.* 2. Auflage. Berlin/New York : Walter de Gruyter, 2003. 836 p.

Lozovska K. O.,

*Postgraduate Student at The Department of English Translation
Theory and Practice
Zaporizhzhya National University*

GENDER CHARACTERISTICS OF SPEECH (BASED ON THE ANIMATED FILM “FIREHEART” 2022)

Stereotypes have taken a significant place in our life. According to Levon, stereotyping significantly impacts our perception of people and can distort our judgements [3, p. 539]. This concept has been regarded as a selective filter that can affect our perception. According to Lindvall-Östling, Deutschmann, and Steinvall: “Stereotyping means that we are likely to take in information that fits our model expectations of a particular social group and ignore details that do not” [4, p. 567]. The stereotypes also have not spared men’s and women’s speech behaviour.

The cultural and social factors that influence the way people communicate can explain the differences between men’s and women’s speech. Different studies have shown that the way people speak and communicate can be influenced by various factors, such as the type of words they use, the structure of sentences, and the way they are delivered [8, p. 38].

The research was conducted based on the animated film “Fireheart” released in 2022. This is a story of a girl called Georgia who wanted to become a firefighter, but because her father told her that girls simply could not perform such a dangerous kind of job, to accomplish her goal, she decided to dress up as a man; thus, she became Joe.

The analysis was conducted using LIWC-22 (Linguistic Inquiry and Word Count). The tool helped to distinguish particular speech features. We are going to present here the most significant categories.

The first thing to point out is the usage of pronouns. Xia, in her research “Gender Differences in Using Language”, indicates that: “Women prefer to use first person plural pronouns when they suggest something, even when she suggests the other person, while men tend to use the first person singular pronoun, and when he is suggesting the other person, he will directly use the second person pronoun” [7, p. 1486]. At the same time, the results received after conducting the analysis contradict the statement since, in our case, Georgia uses more “I” than Joe, which is 8,28 compared to 7,19. This can be

explained by the plot since the only thing that the girl wants in her life is to show herself and prove to others that she is worthy of becoming a firefighter: *I join Dad's team, I catch the arsonist, I save the city, they change the rules, and I get to be the first fireman... woman.* While Joe's value is within the norm, Georgia's goes beyond the mean. On the contrary, when it comes to "we" pronouns, Georgia underuses them: 0,47 to 1,65. She uses them when she refers to the team of men firefighters when she finally gets to work with them: *No, no, no. We have to stop her. We have to stop her!* In Joe's case, it is within the norm.

When it comes to the category "Affiliation", according to a meta-analysis conducted by Leaper and Ayres, men use more assertive speech, whereas women use more affiliative speech [2, p. 323]. In our case, Georgia has a higher value than the mean in the "Affiliation" category, while Joe's is within the standard deviation: 3,71 to 2,25. It follows thence that the value of the category "Family" is higher in Georgia's case: 2,92; at the same time, the category "Male" is also higher: 3,31. This can be explained by the fact that the girl was raised only by her dad, who is a true role model for her; that is why she often refers to him throughout the whole film. But when it comes to the category "Certitude", both Joe's and Georgia's category value is higher than the mean. If in Joe's case, it can be explained by the statement above, for Georgia, it is valid because of her certainty that she would become a firefighter no matter what.

The same can be said to explain the number received in the "Allnone" category. All-or-none thinking – more formally known as "dichotomous thinking" – refers to a style of thinking that tends to be over-generalized and more extreme [1, p. 18]. Georgia's value goes beyond the mean: 4,73 to 2,32 in Joe's case.

The next categories are "Negate" and "Auxverbs". According to Vaughn Leigh's research "Distinguishing Between Need Support and Regulatory Focus with LIWC": "Negations (e.g., no, not, never), differentiation words (e.g., hasn't, but else), and auxiliary verbs (e.g., am, will, have) were more common in descriptions of low need support" [6]. For Georgia, "Negate" is higher than the mean: 4,5, and in Joe's case, "Auxverbs" goes beyond the standard deviation: 14.

One more thing to point out is the emotiveness of speech. Parkins, in the research "Gender and prosodic features in the emotional expression", states that for women, it is more characteristic to express their emotions, for example, happiness, sadness etc, while men are believed to be more

characteristically angry [5, p. 53]. Georgia tends to be optimistic, which is why we can see an excessive number in the “Emotions positive” category: 2,44 and a lower number than the mean in “Emotions negative”: 0,24. For Joe, the value that goes beyond the mean is “Anxiety” since he has been worried all time about others to uncover his true identity.

In the research, most of the results received after performing the analysis hold expected stereotypical views on men’s and women’s speech. It was mostly seen in the categories: “Emotions”, “Affiliation”, and “Family”. Although, there were found categories that did not meet the expected results. For Georgia, it was relevant for: “Pronouns”, “Allnone”, and “Auxverbs”. Such discrepancies might be influenced by the plot peculiarities and the life path of the character, but the issue needs further investigation.

Bibliography:

1. Boyd R. L., Ashokkumar A., Seraj S., Pennebaker J. W. The development and psychometric properties of LIWC-22. Austin, TX : University of Texas at Austin. URL: <https://www.liwc.app>
2. Leaper C, Ayres M. M. A meta-analytic review of gender variations in adults’ language use: talkativeness, affiliative speech, and assertive speech. *Personality and social psychology review: an official journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc.* 2007. 11(4). 328–363. <https://doi.org/10.1177/1088868307302221>
3. Levon E. Categories, stereotypes, and the linguistic perception of sexuality. *Language in Society.* 2014. 43(5). 539–566. <https://doi.org/10.1017/S0047404514000554>
4. Lindvall-Östling M., Deutschmann M., Steinvall A. An exploratory study on linguistic gender stereotypes and their effects on perception. *Open Linguistics.* 2020. 6. 567–583. <https://doi.org/10.1515/opli-2020-0033>
5. Parkins R. Gender and prosodic features in emotional expression. *Griffith Working Papers in Pragmatics and Intercultural Communication.* 2012. 5(1). 46–54. https://www.griffith.edu.au/__data/assets/pdf_file/0026/363680/Paper-6-Parkins-Gender-and-Emotional-Expressiveness_final.pdf
6. Vaughn L. Distinguishing between need support and regulatory focus with LIWC. *Collabra: Psychology.* 2019. 5(1): 32. <https://doi.org/10.1525/collabra.185>.
7. Xia X. Gender Differences in Using Language. *Theory and Practice in Language Studies.* 2013. 3(8). 1485–1489. <https://doi.org/10.4304/tpls.3.8.1485-1489>

8. Yanti, Yu. (2021). Gender and communication: some features of women's speech. *Journal of Cultura and Lingua*. 2. 33–38. <https://doi.org/10.37301/culingua.v2i1.69>.
9. Fireheart. URL: <https://www1.gomovies.cyou/movie/fireheart/watching.html?ep=1&sv=9>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/13>

Луньова Т. В.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської та німецької філології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

ДО ПИТАННЯ ПРО ІДЕНТИФІКАЦІЮ НУЛЬОВОГО ЕКФРАЗИСУ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЕСЕ ПРО ВІЗУАЛЬНІ МИСТЕЦТВА

Терміном *екфразис* часто послуговуються для аналізу певної взаємодії між візуальними мистецькими творами та вербальними текстами, яка виникає, коли візуальні мистецькі об'єкти репрезентуються за допомогою словесних текстів. У широкому розумінні цю взаємодію можна окреслити як опис, позначення, нагадування чи викликання в уяві візуальних репрезентацій засобами художніх і нехудожніх текстів, а також текстових фрагментів [3, с. 103]. Екфразис як вербальний опис мистецького об'єкта не має ні особливої граматики, ні єдиного визначеного характерного стилю, ні виразної семіологічної специфіки, а визначається лише за змістом [3, с. 108].

Саме за змістовим критерієм ми здійснюємо ідентифікацію екфразису в сучасних англомовних есе про візуальні мистецтва, розглядаючи як екфрастичні такі есеїстичні фрагменти, які повідомляють/ описують, що зображено у мистецькому творі, які фізичні характеристики (колір, характер поверхні тощо) він має, і/або інтерпретують, що саме змальовано в творі (особливо, коли зображення нечітке чи неоднозначне), і який смисл має цей твір. При цьому сигналом екфразису ми вважаємо експліцитну вказівку на певний мистецький твір / певні мистецькі твори, що найчастіше з дійснюється

шляхом використання загальної назви на позначення типу/ жанру витвору мистецтва чи/ і назви цього мистецького твору, а також імені його творця. Наприклад, есе Сірі Хустведт про творчість Жана Батиста Сімеона Шардена, французького художника XVIII століття, містить екфразис автопортрета митця: *“The very last self-portrait in the exhibition shows Chardin holding a red pastel crayon in his hand. He is decked out in some crazy header tied up with a blue ribbon as he peers out in at me from behind his spectacles. The back of his canvas, its content is hidden, just into the space of the picture.”* [5, с. 39]. У наведеному текстовому фрагменті сигналами екфразису є іменник-загальна назва на позначення жанру мистецького твору *self-portrait* і ім'я митця *Chardin*. Сам екфрастичний фрагмент є описом зображеного на полотні: одягу художника (*some crazy header tied up with a blue ribbon*), його аксесуарів (*his spectacles*), предмету, який він тримає (*holding a red pastel crayon in his hand*), спрямування погляду портретованого (*he peers out in at me*), ще одного зображеного предмету (*his canvas*); також аналізований фрагмент включає інтерпретацію того, як саме зображено один із змальованих предметів (*its content is hidden*).

Оскільки питання дефініції екфразису залишається дискусійним у зв'язку як зі складною природою феномену екфразису, так і з відмінностями у теоретичних підходах, застосовуваних для його аналізу, виникають труднощі з розробкою єдиної класифікації типів екфразису. Водночас окремі запропоновані дослідниками типології отримали широке визнання. До таких часто використовуваних класифікацій екфразису належить типологія, запропонована О. Яценко [1], яка спирається на визначення екфразису як «словесного вираження візуальних артефактів» [1] і враховує цілий ряд параметрів. За параметром «об'єм» дослідниця розмежовує повні, згорнуті та нульові екфразиси [1]. Повний екфразис визначено як такий, що «містить розгорнуту репрезентацію візуального артефакта», згорнутий – як опис, який «вміщається в одне-два речення», а нульовий – як такий, що «лише вказує на віднесення реалій словесного тексту до тих чи тих художньо-зображувальних явищ» [1]. Із процитованого О. Яценко у своїй статті уривка художнього тексту, використаного як ілюстрація явища нульового екфразису, випливає, що нульовий екфразис – це лише згадка про певний мистецький твір (чи кілька подібних визначених творів), яка має форму позначення типу/жанру мистецького твору та імені автора, без експліцитного опису його матеріального і смислового аспектів.

За цим критерієм процитований нижче фрагмент з есе Джона Берджера про видатного італійського живописця епохи Відродження (XVI століття) Тіціана можна вважати таким, що містить нульовий екфразис: «*In front of Venuce and Adonis he [Titian] simply verified that I was studying the picture correctly*» [2, с. 70]. У наведеному фрагменті наявна лише вказівка на автора мистецького твору (особовий займенник *he*, пов'язаний у тексті смисловим зв'язком з іменем митця *Titian*) та подана назва самого твору *Venuce and Adonis*; в есе відсутній опис чи інтерпретація цієї картини.

Ідентифікація розглядуваного уривка як такого, що містить екфразис, може бути дискусійною, адже зазвичай під екфразисом розуміють певний розлогий опис і/ чи інтерпретацію мистецького твору – ця традиція значною мірою спирається на визначення Лео Шпіцера «поетичний опис живописного чи скульптурного твору мистецтва, такий опис, який, за словами Теофіля Готье передбачає «транспозицію мистецтва», репродукування за допомогою словесних засобів мистецьких об'єктів, сприйманих органами чуттів (*ut picture poesis*)» [7, с. 207]. Водночас тлумачення фрагмента «*Venuce and Adonis he [Titian]*» як екфрастичного не суперечить авторитетному визначенню екфразису як «вербальної репрезентації візуальної репрезентації» [4, с. 262; 6], адже цей вербальний фрагмент однозначно репрезентує певний мистецький твір. Прикметно також, що у своїй класифікації О. Яценко подає нульовий екфразис останнім – це, вірогідно, імплікує його найменшу типовість порівняно з іншими видами екфразису за параметром об'єму.

Згідно із сучасним когнітивним підходом до розгляду екфразису, він завжди пов'язаний з процесом візуалізування [3, с. 109]. Нульовий екфразис також передбачає цей процес, адже спонукає читача відтворити у своїй уяві/ уявити певний мистецький твір. Наприклад, екфрастичний фрагмент, вербалізований за допомогою метонімічного використання імен художників *Rubens, Hals, Delacroix, Courbet, Picasso, Léger*, у поданому нижче уривку з есе Джона Берджера про італійсько-британського художника XX–XXI століть Пітера де Франсія «*One must remember that this is a time when artists are encouraged to make a virtue of their inabilities, and when there is no master-apprentice system, so that for a man to train himself requires the wisest and most dedicated study (de Francia's masters Rubens, Hals, Delacroix, Courbet, Picasso, Léger) and also a belief in the dignity of painting*» [2, с. 396] спонукає читача уявити картини Пітера Пауля Рубенса, Франса Галса, Ежена

Делакруа, Гюстава Курбе, Пабло Пікассо і Фернана Леже. Текстовими спонуками до візуалізації є суміжний з екфразисом контекст, у якому йдеться про скрупульозне вивчення полотен майстрів живопису (*a man to train himself requires the wisest and most dedicated study*), а також уживання лише прізвищ художників, без їх імен, що потенційно здатне викликати в уяві читача саме образи мистецьких творів, а не постаті самих художників.

Таким чином, попри свою нетиповість у системі загальноприйнятих концепцій екфразису і, за нашими спостереженнями, надзвичайно низьку частотність у сучасних англомовних есе про візуальні мистецтва, нульовий екфразис можна вважати одним із різновидів цього явища взаємодії візуального і вербального.

Список використаних джерел:

1. Яценко Е. В. «Любите живопись, поэты...». Экфрасис как художественно-мировоззренческая модель. *Вопросы философии*. 2011. URL: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=427 (дата звернення: 15.09.2018).

2. Berger J. Portraits: John Berger on artists / ed. T. Overton. London, New York : Verso, 2015. 512 с.

3. Brosch R. Verbalizing the Visual: Ekphrasis as a Commentary on Modes of Representation. *Mediale Performanzen: Historische Konzepte und Perspektiven* / J. Eming, A. J. Lehmann, I. Maassen (eds.), Freiburg i.Br. : Rombach, 2002. Pp.103–123.

4. Heffernan J. A. W. Entering the Museum of Words: Browning's "My Last Duchess" and Twentieth-Century Ekphrasis. *Icons – Texts – Iconotexts : Essays on Ekphrasis and Intermediality*. / ed. P. Wagner. Berlin, New York : de Gruyter & Co, 1996. Pp. 262–280.

5. Hustvedt S. Mysteries of the Rectangle: Essays on Painting. New York : Princeton Architectural Press. A Winterhouse ed., 2005/2006. 179 p.

6. Mitchell W. J. T. Ekphrasis and the Other. *Picture Theory*. Chicago: The University of Chicago Press, 1994. URL: <http://www.rc.umd.edu/editions/shelley/medusa/mitchell.html> (дата звернення: 02.09.2019)

7. Spitzer L. The "Ode on a Grecian Urn," or Content vs. Metagrammar. *Comparative Literature*. 1955. Vol. 7. No 3. Pp. 203–225.

Molotkina Yu. O.,

*Doctor of Philosophy in Philology,
Senior Lecturer at the Department of Romance and Germanic languages
and Translation
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Trufanova V. O.,

*Master student
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

ENGLISH SONG DISCOURSE IN LINGUISTICS

The song is a very common genre of art in society. The song exerts strong influence on people through melodies, evil and rhythm, and that is why it is impossible to underestimate the importance of music in our lives. The song of a period reflects emotions, states, experiences, life values, social stereotypes of humanity inherent in society at a certain period.

The lyric text as one of the varieties of the text in a rather specific way reflects the characteristics of the text of a traditional character; this type of text also distinguishes the features of a peculiar, if compared with the text of traditional poetry. The singular peculiarity of the song, in comparison with traditional poetry, lies in the technical curiosities of the lexicon, the acronym, the new sound and the coincidence of sounds.

Despite the fact that song discourse significance as a social phenomenon is philosophy, anthropology and linguistic was revealed recently, in the end of the 20th century, the focus of modern linguistic research on the problems of song discourse has become one of the most relevant research topics [2, p. 53].

Song discourse can be considered as a kind of cultural and ethnic artifact, the communicative and functional dominant of which is the expression of the national culture of semantics. Globalization and Internet networks are distinguished by the promotion of a remarkable popularization of English-language song lyrics, which creates the conditions for the expansion of English-language culture in the world [1, p.100]. Song or musical discourse is one of the forms of preservation of knowledge about the culture, behavior, emotions and stereotypes of humanity. Listening to songs of different periods can find in them a reflection of historical events,

emotional states of people, and their characters. Songs are an extremely multigenre aspect of culture in general.

The process of analyzing a song and music piece is a kind of communicative act. In the process of creation, the components of verbal and non-verbal nature create a holistic and connected work, forming a communicative effect, where one can trace an invisible connection between the executive songs and the listener.

English song discourse as a set of thematic correlated texts of pop songs is a synthesis of verbal and musical components. M. Kuznetsova and A. Khodus propose to consider English song texts as a polycode formation, that is, a coherent whole consisting of several semiotic codes. Polycode texts are those constructed on the connection in a single graphical space semiotic heterogeneous component. Combining verbal and non-verbal components represents a certain structure that controls the manifestation of interdependence of components in both substantive and formal aspects. Despite the dominance of the musical component in the lyrics, the verbal and melodic components are inextricably linked, especially structurally. The melodic component organizes the perception of the entire lyrics, which allows the verbal component to act as a verse without reaching the level of poetry. Thus, the melodic component prepares the recipient to perceive the verbal component at a different, rather emotionally-sensitive than rational-analytical level [2, p. 54].

The linguosemiotic space of English song discourse includes verbal, non-verbal signs, and mixed-type signs. The verbal signs of the English-language song discourse include: *descriptors* organized in the form of graduation of oppositional adjectives, which are reflected in the degree of external attractive association (beautiful); the degree of internal attractive association (smart); the construction with the verbs *let, shall* (low degree of obligatory); *permission*, which provide for the variability of action thanks to modal diets can, may, and the construction (it's OK, it's all right); *limiters* expressing prohibitions, that impose on the actions of young representatives of subculture and actualize negative constructions with modal effective different degrees of severity (must not; cannot; can't; should not); *qualifying efficacy*, expressing prohibitions that impose on youth on the actions of young representatives of subculture and actualization based on subjectivity (adolescent, who should not; cannot not; cannot; should not; not qualifying changes that cause identification of youth; *a person with a subculture* that causes on subjects (adolescent, adolescent) in it the

basic signs of youth subculture; *perceptions* produced by the *explication* of our is invective vocabulary [3, p. 201–202].

In conclusion, the song discourse is outlined as an artistic phenomenon and a genre of speech. It defines the essence of the oral model of speech practice in general. Song discourse is a certain integrity, set or system consisting of a musical and linguistic subsystem. One can conclude that song discourse is a set of texts of musical works, combined thematically, which share common features. In particular, English-language song discourse should be qualified as a powerful means of promoting the English language, English and American culture along with their values and ideals. In addition, it is important to mention the role of the Internet as a positive channel in stimulating interests in English-speaking song discourse, due to the fact that one can find the lyrics of almost any English-speaking artist on the Internet.

Bibliography:

1. Грижак Л., Маковійчук М. Концептуальні метафори сучасного англомовного пісенного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 32, т. 1. С. 100–105. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/32_2020/part_1/17.pdf. (дата звернення: 15.09.2022).
2. Кузнецова М. О., Ходус А. М. Англомовний пісенний дискурс у контексті лінгвокультури (на матеріалі поп-пісень XXI ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. № 29. Т. 2. С. 53–56. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v29/part_2/17.pdf (дата звернення: 15.09.2022).
3. Лучко Х. Жанрові особливості англомовних музичних пісень масової культури. *Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2018. Вип. 29. Тернопіль : ТНПУ. С. 200–202. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/11436/1/2Luchko.pdf> (дата звернення: 15.09.2022).

Г'єцух О. І.,

доктор філологічних наук,

доцент кафедри теорії та практики перекладу

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ЖАНРОВА СТРАТИФІКАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ

Сучасний політичний дискурс характеризується втіленням різноманітних жанрових репрезентацій. Дослідники проблем типології мовленнєвих жанрів виокремлюють прості, «елементарні» жанри й більш складні – «комплексні» [5, с. 104], а також подієві жанри (складні мовленнєві події) [2]. До останніх науковці відносять події суспільного характеру, зазвичай заплановані, та які знаходяться під контролем, їхня структура має суспільно закріпленій, інституційний, у деякій мірі навіть ритуалізований характер, що зазвичай притаманно жанрам політичного дискурсу [2].

М. М. Бахтін стверджує про розмаїття жанрів, яких так же багато, як і невичерпні можливості різноманітної людської діяльності. Дослідник звертає увагу на існування первинних (простих) і вторинних (складних) мовних жанрів: вторинні жанри виникають в умовах відносно високо розвинуеного й організованого культурного спілкування, вбираючи у себе і змінюючи різні первинні жанри, які виникли в умовах безпосереднього спілкування [1]. Жанри політичного дискурсу належать до вторинних мовних жанрових утворень, які мають складну ієрархічну будову.

У зарубіжній політичній лінгвістиці детермінують жанри політичного дискурсу, пов'язані з засобами масової інформації (політичні новини, політичні інтерв'ю, ток-шоу, політична реклама), жанри, пов'язані із громадською сферою (зустрічі із громадянами, політичні форуми) та жанри, пов'язані з політичною системою (до яких науковці відносять парламентські дебати, доповіді лідерів партій, політичні програми та маніфести, політичні документи) [8, с. 294].

Р. Водак розподіляє політичні жанри на ті, що відносяться до сфери дії, та ті, що відносяться до сфери контролю [9]. До структури сфери дії входять жанри, які відносять до «формування суспільної думки та

самопрезентації політика», а до сфери контролю такі політичні жанри як «політична реклама, маркетинг і пропаганда» [6].

О. Й. Шейгал структурує жанрову стратифікацію політичного дискурсу у вигляді польової структури, що передбачає сукупність мовленнєвих жанрів, у центрі якої знаходяться ті жанри, які сприяють основному призначенню політичного дискурсу – боротьбі за збереження та укріплення влади. У межах периферійних жанрів основна функція та характеристика політичного дискурсу перетинаються із функціями та характеристиками інших видів дискурсу. Відповідно, найбільш «чистими» жанрами політичного дискурсу можна назвати публічну промову політика, проблемну аналітичну статтю (написану політиком), політичний документ (указ, текст закону) [7]. Жанр парламентських дебатів дослідниця вважає прототипним жанром політичного дискурсу з точки зору його центрального місця, яке він займає в польовій структурі цього дискурсу [7].

Проводячи стратифікацію політичного дискурсу за суб'єктами політичної діяльності, О. Й. Шейгал виокремлює суспільно-інституційну комунікацію, комунікацію між інститутом та громадянином і внутрішню або публічну комунікацію між агентами в інститутах, до якої дослідниця й відносить парламентські дискусії як різновид публічної взаємодії між агентами політики та суспільством як кінцевим реципієнтом [7, с. 264–265]. Проте на нашу думку, парламентські дебати не обмежуються лише публічною комунікацією, притаманною для них є також й інша комунікативна взаємодія. Так, комунікація у межах «інститут – суспільство» та у зворотному напрямку передбачає представлення указів, публічних промов політичних лідерів, які знаходять вербальне вираження під час парламентських дебатів. Також для політичного дискурсу парламентських дебатів характерна внутрішня комунікація при безпосередній взаємодії між учасниками парламентських дебатів під час закритих засідань, службова переписка між членами парламенту та Спікером Палати, а також тематична замкненість дебатів, при якій парламентська дискусія обмежена певною кількістю комунікантів, які безпосередньо є обізнаними та компетентними під час дискусії з обговорюваного питання, демонструють свої знання, вміння та досвід щодо кола питань, обговорюваних у парламентській залі. У зв'язку з цим можна стверджувати про не лише про замкненість, а також про вузькоспеціалізованість тем парламентських дебатів, включення до обговорення яких зазвичай відбувається лише серед деяких

компетентних з певного питання представників політичних партій, що приводить до подальшого прийняття важливих для внутрішньо-та зовнішньополітичного життя країни рішень.

На відміну від інших жанрів політичного дискурсу, парламентські дебати можна віднести до яскраво виражених різноаспектних жанрів, що об'єднує риси кількох жанрових різновидів. Цей жанр має ознаки офіційно-ділового стилю: офіційність висловлення, широке використання термінології (у більшості випадків юридичних або економічних термінів), наявність чисельних мовленнєвих кліше [7; 3], які забезпечують дискурсивну зв'язність і цілісність, а також слугують приверненню уваги адресатів та підтриманню комунікації. На думку деяких дослідників, парламентські дебати знаходяться на межі між офіційною й неофіційною комунікацією, оскільки звернені вони безпосередньо до опонента, а їхні результати можуть бути надбанням ЗМІ [див. 4].

Парламентські дебати Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії є яскраво вираженим прикладом поєднання різноаспектних жанрів. Притаманні парламентській комунікації регламентованість, часова обмеженість, слідування правилам та стандартам поєднуються з намаганням створити своєрідне театралізоване дійство, покликане зацікавити, представити політичних лідерів або політичну партію у певному світлі. Учасники дебатів оперують як офіційними даними, виклад яких характеризується послідовністю, точністю викладу інформації, професійною термінологією з різних сфер знань, мовленнєвими кліше, визначеними формами звертання, абрєвіатурами, так і оцінно-емотивною лексикою, експресивними виразами, емпатичними конструкціями, розмовною лексикою, використанням стилістичних засобів і прийомів, які посилюють значення реплік та привертають до них увагу адресатів.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Проблема речевих жанров. Москва : Русские словари, 1996. Т. 5. С. 159–206.
2. Гольдин В. Е., Дубровская О. Н. Жанровая организация речи в аспекте социальных взаимодействий. *Жанры речи* : сб. науч. статей. Саратов : Изд -во ГосУНЦ «Колледж», 2002. Вып. 3. С. 5–17.
3. Горбачева Е. Н. Обозначение и выражение лингвокультурного концепта СПОР в русском и британском политическом дискурсе. *Вестник Астраханского государственного технического университета*. 2006. С. 79–83.

4. Ущина В. А. Соціолінгвістична категорія домінантності та її реалізація в англomовному політичному дискурсі) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2003. 19 с.
5. Федосюк М. Ю. Нерешенные вопросы теории речевых жанров. *Вопросы языкознания*. 1997. № 5. С. 102–120.
6. Халатян А. Б. Предвыборный дискурс. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/predvybornyy-diskurs>
7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва – Волгоград : Перемена, 2000. 367 с.
8. Fairclough N. Genres in Political Discourse. *Concise Encyclopedia of Pragmatics*. Oxford : Elsevier Science Ltd., 2009. P. 293–298.
9. Wodak R. Pragmatics and Critical Discourse Analysis : A Cross-Disciplinary Inquiry. *Pragmatics & Cognition*. 2007. № 15(1). P. 203–225. URL: http://www.ling.lancs.ac.uk/staff/wodak/papers/wodak_pragdiscourse.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/16>

Терехова Л. В.,

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри лексикології та стилістики англійської мови
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

Кліменченко С. В.,

магістр англійського відділення факультету РГФ

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ У РОМАНІ Д. СТІЛ “MAGIC”

Мета даних тез полягає у дослідженні гендерних ознак у жіночій та чоловічій мовленнєвій поведінці у романі “Magic” американської письменниці ХХІ століття Данієли Стіл. Актуальність теми обумовлена вибором русла, у якому було проведено дослідження – гендерної лінгвістики, що прагне подолати відображене в мові культурно-суспільне домінування чоловіка шляхом реформування мови. У наш час особлива увага приділяється порівнянню жіночого та чоловічого гендерів з позиції лінгвістики.

Матеріалом дослідження є мовлення протагоністів у романі “Magic” [4], де зображені життєві історії та труднощі, з якими зіштовхуються три подружні пари, що познайомилися на вишуканому балу у сучасному Парижі.

Як відомо, гендерні відносини фіксуються у вигляді мовних стереотипів, які накладають відбиток на комунікативну поведінку індивідів. Лексичний склад будь-якої мови є рухомим та динамічним. Тема взаємодії гендеру та лексики неодноразово привертала увагу лінгвістів (Р. Лакофф [1], Д. Спендер [2], Д. Таннен [3], та ін.). Вчені сходяться на думці, що стать людини у певній мірі відбивається у її мовленні. Так, Дебора Таннен вважає, що «Жінки говорять і чують мовою зв'язків та близькості, тоді як чоловіки говорять і чують мовою статусу та незалежності, тому спілкування між чоловіками та жінками може бути подібним до міжкультурного спілкування, ... вони говорять на різних гендерних діалектах». На думку дослідниці «чоловіки і жінки спочатку опановують мову в двох різних світах (світі хлопчиків і світі дівчаток), при цьому кожна група дає оцінку протилежному стилю, виходячи зі свого власного. Проте якщо чоловіки і жінки опиняться в одній групі, жінки швидше за все почнуть говорити в манері більш звичній і зручній для чоловіків.» [3, с. 18–19].

Лексична система мови не є винятком. Тому існує стереотип, що чоловіки та жінки говорять по-різному.

В основу нашого аналізу лягли найбільш «загальноприйняті» гендерні особливості мовленнєвої поведінки головних персонажів художнього твору: з одного боку – емоційність та невпевненість жінок, з іншого – логічність та впевненість чоловіків, а також чоловічі та жіночі тактики ведення розмови, коректність та ввічливість їхнього мовлення.

Ми порівняли ступінь емоційності жіночої та чоловічої мови через наступні аспекти:

- образність мови;
- вживання емоційно забарвлених прикметників;
- використання вигуків, слів-підсилювачів;
- емфатичні конструкції.

Ступінь впевненості та невпевненості проаналізована через:

- використання модальних дієслів;
- найбільш вживаних у творі вступних конструкцій (*I think, I wonder, hopefully, well*);
- виразів констатації (*I'm sure, definitely, I know, of course*).

Ступінь логічності розглянута за допомогою:

– вступних слів, що мають функцію «логічного містка» (*by the way, anyway, unfortunately, in any case, frankly, actually*).

Ввічливість мови проаналізована за допомогою кількісного аналізу використання таких слів як *sorry, thank you*, а також конструкцій *I would like/love to*.

У ході дослідження чоловічого та жіночого діалогічного мовлення у романі “*Magic*” було виявлено, що у висловлюваннях персонажів-жінок частіше трапляється загальна позитивна оцінка (81%) (найчастіше вживаються такі прикметники, як: *perfect, terrific, amazing, wonderful, gorgeous, exciting, exquisite*), відсоток прикметників із загальною негативною оцінкою всього 19% від загальної кількості прикметників. Вибірка проводилася на прикладі прикметників із позитивною та негативною оцінкою. Для реплік персонажів-чоловіків загальна оцінка у більшості випадків також є позитивною (59%), а у меншості випадків – негативною (15 %); також зустрічається нейтральна оцінка (26%). Наведені дані відображають позитивне ставлення як жінок, так і чоловіків до оточуючого світу та позначають більшу емоційність жінок.

Підвищена експресивність та образність жіночого мовлення також проявляється у вживанні емпатичних конструкцій з використанням емпатичного *do*. Відзначимо, що у жіночій мові наявність таких конструкцій значно більша, ніж у чоловічій, і складає 75%. Чоловікам належить всього 25% використань від загальної кількості підрахованих конструкцій у мовленні героїв.

Найбільш вживаними показниками невпевненості персонажів у творі є використання вступних конструкцій та слів *I don't know, I don't think, maybe, perhaps, I'm not sure, probably, it seems, sounds like*. У жіночому мовленні такі конструкції займають 52%, у чоловічому – 48% від загальної кількості використань у творі. Таким чином тут прослідковується схожість між двома гендерами.

Стосовно виразів, що позначають впевненість, відзначимо, що їхній процент співвідношення майже однаковий для обох гендерів (зі всієї кількості чоловікам належить 53% виразів, а жінкам – 47%). Єдина відмінність полягає у тому, що конструкція *I'm sure* частіше зустрічається у жіночому мовленні, а конструкція *of course* – у чоловічому.

Загалом, жіночому та чоловічому мовленню характерне майже однакове використання форм ввічливості. Жіночі персонажі вживають

такі лексеми, як *sorry, thank you*, тоді як чоловічі – вираз *I would like/love* та слово *please*. Тим не менш, в аналізованому творі мовлення жіночих персонажів містить більшу кількість прикладів вульгарної лексики (65% вживань від загальної кількості таких прикладів у творі).

Логічну послідовність мови позначають такі конструкції: *by the way, anyway, unfortunately, in any case, frankly, actually*. У жіночому мовленні ми виділили більше таких прикладів (56%), ніж у чоловічому (34%). Це наводить на думку, що жіноче мовлення у творі достатньо послідовне. Підрахунки було проведено на основі всіх використаних у творі конструкцій, що позначають логічну послідовність.

Отже, у ході аналізу чоловічого та жіночого діалогічного мовлення у романі Данієлі Стіл “*Magic*” було виявлено, що жіночі персонажі частіше вживають емотивну лексику за чоловічих, що сприяє зображенню жінки, як більш емоційної особистості у порівнянні з чоловіком. У мовленні обох гендерів присутня впевненість та невпевненість, ввічливість. Проте значна відмінність жіночого та чоловічого мовлення у романі не простежується. Це одна із ознак розвитку гендерної рівності на мовленнєвому рівні, адже у романі описуються сучасні події.

Список використаних джерел:

1. Лакофф Р. Язык и место женщины. *Введение в гендерные исследования*. Ч. II : Хрестоматия / под ред. С. В. Жеребкиной. Харьков : ХЦГИ, 2001. С. 784–798.
2. Спендер Д. Мужчина создал язык. *Введение в гендерные исследования*. Ч. II : Хрестоматия / под ред. С. В. Жеребкиной. Харьков : ХЦГИ, 2001. С. 775–783.
3. Tannen D. *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York : Little Brown Book Group, 1992. 336 p.
4. Steel D. *Magic*. New York : Delacorte Press, 2016. 290 p.

Хоменко Т. А.,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германських мов,
зарубіжної літератури та методик їхнього навчання
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

ПОЗНАЧЕННЯ КОМАХ У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ

Вважається, що германці поклонялися різним природним явищам, стихіям, рослинам та тваринам. Але, як вказує Я. Грімм, у германців можна виявити і деякі сліди культу, наприклад, жуків [1, с. 145]. У германських мовах засвідчено декілька позначень жуків: да. seafog, днв. chevog, свн. kever, а. chafer, н. Käfer, нідер. kever («рухливий»). Інша назва жука походить від значення «бадьорий»: днв. wibil, да. vifel, свн. wibel, н. Wiebel, а. weevil.

У Європі найбільшим жуком вважається жук-рогач. У Швеції та Австрії назва цього жука була пов'язана з його зовнішнім виглядом (шв. horn troll, австр. hörnler). Жуки-рогачі мешкають на дубах. Це дерево є священним деревом германського бога грому Доннара, тому і назва цих жуків містить його ім'я – donnerguegi, donnerpuppe. Назви жуків у північно-германських мовах також могли походити від імені цього бога: шв. tortyfvæl, норв. tordivel, дат. torre.

Із релігійними віруваннями у германських мовах пов'язані назви жучка «божої корівки». У різних частинах Німеччини цю маленьку комаху називають Gotteskühlein «божа корівка», Cotteskalb «боже телятко», Herrgotteskalb «господнє теля», Herrgottsthierchen «господнє звірятко», Herrgotsvöglein «господня пташка», Marienvöglein «пташка Марії», Marienkäfer «жук Марії», Narienkälblein «теля Марії». В Англії «божа корівка» має назву ladycow «корова Діви», ladybird «птаха Діви», ladyfly «муха Діви», а в Данії – Marihøne «курка Марії».

У давніх германців шанувалися також бджоли. Археологами у могилі франкського короля Хільдеріка була знайдена золота голова бика в оточенні сотні золотих бджіл. Люди здавна користуються медом та воском – продуктами, які виробляють бджоли. Міфологічний «мед поезії» був вироблений з додаванням бджолиного меду. За міфами, бджоли харчуються медвяною рососою, яка сходить долу із Світового

дерева – ясеня Ігдрасиль. Герой давньоанглійського епосу має ім'я Беовульф, що означає «бджолиний вовк». У германських мовах індоєвропейське слово *miliþ- було замінене на hunang-, що означало «жовтуватий, золотистий, коричнюватий»: а. honey, да. hunig, нім. Honig, днв. honag, дс. honeg, шв. honung, дісл. hunang Слово «віск» належить до германо-балто-словянських паралелей [2, с. 129]: ді. vah, да weax., дс. wahs, днв. wahs, лит. vāskas, лвт. vasks, дслов. воскъ.

Як вважають дослідники, багато назв комах у германських мовах були табуйованими. Видом табу була своєрідна звукова «шифровка» позначення того або іншого табуйованого предмета [3, с. 454].

У германських назвах бджоли помічаються значні фонетичні коливання, що можна пояснити дією табу: а. bee, да. bēo, bī, н. Biene, днв. bini, дс. bina, bīa, норв. bia, шв. bi, датськ. bi, дісл. by-(fluga) < герм. *bi-ni-, bij-ōn < іє. *bhej-/bhi [4, с. 105]. Також на фонетичне оформлення слова помітно вплинуло звуконаслідування.

Припускають, що існувало два індоєвропейські корені, які могли дати назву бджолі – *bhej- та *bheц-. З другого кореня розвинулися слова в різних індоєвропейських мовах: лат. fūcus «бджола», да. bēaw «овід, гедзь», нн. bau «овід», укр. бучати, стсл. bucati «гудіти», рос. «бик» (< «той, що бучить»). Тоді зрозумілими стають міфологічні перекази про бджіл та бика: нібито бджоли походять із плоті мертвого буйвола та нібито мертвих бджіл можна оживити, прикривши їх шлунком бика.

У деяких германських мовах до складу назви бджоли входить найменування мухи (дісл. byfluga): а. fly «муха», да. flūge «муха», н. Fliege «муха», днв. flioga, дс. fliega, дісл. fluga «муха» (< герм. *fleug-/flug-).

З назвою мухи пов'язано й позначення комара у германських мовах: а. midge «комар», да. myeg, н. Mücke, днв. mugga, дс. muggia, шв. mygga, дісл. mū < герм. *mugjōn-/muw-jōn, muwja-, mūja-; лат. musca «муха», лит. musė «муха», укр. муха, псл. *mucha < іє. *mū-s «муха», іє. *mū. Очевидно, що це слово утворилося як звуконаслідування.

Назви паразитичних комах також піддавалися табуюванню: а. flea «блоха», н. Floh, да. flēah, днв. flōh, дісл. flō < герм. *flauh- «блоха»; лат. pūlex «блоха», укр. блоха; да. hnitu, днв. hniiz, дісл. gnit < герм. *hnit- «гнида»; да. lus, днв. lus, дісл. lus, н. Laus, а. louse «воша» < *lūs- «воша» [4]. Германську форму назви воші *lūs- та інші форми

(псл. *vъšь, рос. вошь, лит. utėlė̃, ді. uī-ka) дослідники намагалися звести до єдиної праформи l'ū.

Назва клопа також містить компонент «воша». Слово утворилося шляхом спрощення: н. Wanze «клоп», свн. wanze (< двн. want-lūs «настінна воша»).

Походження назви гусені не вияснено (н. Raure, свн. gūre, снн. gure, нл. gaups < герм. *gūrō). Дослідники пов'язують цю назву з гот. gaupjan, н. gurpen та реконструюють вихідне значення як «щетинистий» [4, с. 425].

Отже, назви комах у германських мовах виникали шляхом звуконаслідування, спрощення, а також табуювання. При табуюванні звучання слова відхилялося від регулярного фонетичного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гримм Я. Германская мифология: в 3 т. Т.2. URL: www.studfile.net
2. Жлуктенко Ю. О., Яворська Т. А. Вступ до германського мовознавства. Київ : Вища школа, 1986. 232 с.
3. Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця : Нова книга, 2008. 528 с.
4. Левицький В. В. Этимологический словарь германских языков : в 2 т. Винница : Нова книга, 2010. Т. 1. 616 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/18>

Chystiak D. O.,

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Romanic Philology
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

NOTION OF CONCEPT IN FRENCH SCHOOL OF INTERPRETATIVE SEMANTICS: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

The study of literary conceptualization goes together with the research of images of the world of the most diverse writers is becoming more and more present in the contemporary linguistic landscape, and not only in the sciences of language but also in the human sciences in general. It could be noted that this actualization of the notion of the concept is based on the post-structuralist anthropocentric paradigm which is characterized by

a transdisciplinary integration approach. Cognitive analysis in the sciences of language pays attention to the phenomena of the construction of links between language and culture in the constitution of dynamic signification in the literary text. These problems were analyzed by the representatives of the Moscow-Tartu school of cultural semiotics as well as the researchers of the post-structuralist paradigm (J. Kristeva, R. Barthes, F. Rastier).

Ukrainian researchers also produced some background studies on the delimitation of the notion of the concept, its structure, and even the methods of analysis of this phenomenon of language and culture (research by A. Prykhodko and O. Selivanova). There are a number of works devoted to literary conceptualization (studies by I. Bekhta, L. Belehova, T. Vilchynska, V. Ivashchenko, O. Kaganovska, V. Nikonova) that we could characterize by a plurality of analyzes. The aim of this research would therefore be to model the main particularities in linguistic-cognitive analysis in interpretative semantics. The practical results of the work can be applied during the courses “Problems of textual linguistics” and “Stylistics” in higher education.

Interpretative semantics draws up a classification of the notions that are delimited by the term “concept” by proposing a replacement of this term according to the objectives of the method of analysis of the literary text by François Rastier. The first definition of the concept is as follows: “it is a mental, general and abstract representation of an object. This concept, philosophical and logical, is posed without any relation to languages or other sign systems” [9, p. 125]. The second definition of the concept is close to the “primitive” notions by A. Wierzbicka [14], Y. Wilks [15] and R. Schank [13] or the “noem” by R. Martin [5] and B. Pottier [6; 7]. It is “a universal of representation which belongs to language, but is not dependent on any determined language” [9, p. 125]. It should be noted that the primitives are located in the linguistic metalanguage or in the cognitive apparatus; as purely conceptual units, they are categories, in the philosophical sense of the term. A distinction must be made between micro-semantics in the strict sense of the theory of primitives, which is called “fundamental semiotics” by A. J. Greimas [2].

The third definition of the concept in F. Rastier is “the hypothetical psychic correlate” [9, p. 125] of the primitive concept because it should be noted that it is necessary to distinguish the noemic level from the conceptual level. F. Rastier insists on this distinction since he considers as unargued the hypothesis that metalinguistic universals are universals of thought.

The fourth definition of the concept encompasses the signified of a morpheme of a language (what is called in differential semantics “sememe” by B. Pottier [7] and R. Martin [5], “formula” by Y. Wilks [15] or frame by E. Charniak [1]). The fifth definition derives from the concept delimited by F. De Saussure and becomes a correlate of the concept-frame taking the name of “the multimodal simulacrum”. To formulate this notion, interpretative semantics observes several reductions: the reduction of the conceptual level to the linguistic level which is an extreme consequence of the hypothesis of linguistic determinism; reduction of the linguistic to the conceptual (either “by means of grammars or universal semantics” or by the notion of universals [9, p. 126]).

After the formulation of the notions of the concept, emitted in the contemporary linguistic paradigm, F. Rastier proposes his own definition of the concept which is “a constructed sememe, which definition is stabilized by the norms of a discipline, in such a way that its occurrences are identical to its type” and “the conventional validity of these disciplinary norms allows the translation of concepts which therefore escape the variety of languages as well as the diversity of contexts” [9, p. 126]. In this definition, we see that the interferences between extensional semantics are set aside (in particular psychological semantics à la Jackendoff and even the structuralism of A. J. Greimas where we see that the very notion of the seme is considered as a quality of the referent). For interpretative semantics, on the other hand, the semes are constitutive of the linguistic meaning, determine the parts of the concept (a multimodal simulacrum which is also a referential impression), constitutive of the eidetic (or conceptual) meaning without link with the referent.

Furthermore, it should be noted that the multimodal simulacrum is not necessarily independent of language, which can involve several modes (visual, auditory) but is not linked to any particular mode. The problem of extra-semiotic reference varies with the levels of complexity (morpheme, word, statement, text) and the types of isotopy and/or seme involved (specific, micro-, meso-, macro-generic [10, p. 60]). The minimal unit at the origin of a referential path reaching at least as far as the simulacrum therefore seems to be the signifier of a word (lexia) contained in the context [11, p. 272]. It should be noted that at the level of textual reference F. Rastier attests that “in case of mythical texts (literary and / or religious in particular), the production of referential impressions can be complex again, no longer by an absence of determinations (as at the level of the isolated word) but by the plurality of determinations” [11, p. 273].

Interpretative semantics offers several openings in contemporary linguistics to the study of literary conceptualization. If the signified is analyzed into parts (semes) and the word is analyzed by lexies (contextual functional unit of several words), the statement is studied in its inherent relationships with the textual content (thus the text is not an addition of statements according to the principle of absolute non-compositionality). The meaning results from the interaction of the denotative and connotative contents (inherent and afferent) determines the reference (the semes are no longer the replicas of the parts of the referent) in a vast linguistic and extralinguistic cultural context. Moreover, a detailed analysis of the notion of the referent and its avatars in interpretative semantics highlights the definition of the concept as a multimodal simulacrum that offers a progressive vision of this notion in the literary context as a dynamic component of semiosis at the borders of meaning, imagery and referencing. It should be added that these considerations attest that the study of the literary concept should continue with an in-depth study of the four semantic constituents delimited by the interpretative semantics: the thematic, the dialectic (the states and processes represented), the dialogic (the units in their modality) and the tactic (the linear layout of the units).

Bibliography:

1. Charniak E. Organization and inference in a frame-like system of common sense knowledge. *TINLAP '75*. Stroudsburg : Association for Computational Linguistics, 1975. P. 42–51.
2. Greimas A.J. *Sémantique structurale*. Paris : P.U.F., 1986. 262 p.
3. Hébert L. *Introduction à la sémantique des textes*. Paris : Honoré Champion, 2001. 232 p.
4. Heger K. Noèmes métalinguistiques-réflexifs et la distinction entre syntaxe et sémantique. *Annexes des Cahiers de linguistique hispanique médiévale*. 1988. Vol. 7 No. 1. P. 351–359.
5. Martin R. *Pour une logique du sens*. Paris : P.U.F., 1983. 268 p.
6. Pottier B. *Linguistique générale: Théorie et description*. Paris : Klincksieck, 1985. 339 p.
7. Pottier B. *Théorie et analyse en linguistique*. Paris : Hachette, 1992. 240 p.
8. Rastier F. Problématiques du signe et du texte. *Intellectica*. 1996. No. 23. Vol. 2. P. 11–52.
9. Rastier F. *Sémantique et recherches cognitives*. Paris : P.U.F., 1991. 262 p.
10. Rastier F., Cavazza M., Abeillé A. *Sémantique pour l'analyse*. Paris : Masson, 1994. 240 p.

11. Rastier F. Sens et textualité. Paris : Hachette, 1989. 287 p.
12. Saussure F. de. Cours de linguistique générale. Paris : Payot, 1986. 520 p.
13. Schank R. J., Abelson R. P. Scripts, plans, goals and understanding: an inquiry into human knowledge structures. Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates, 1977. 256 p.
14. Wierzbicka A. La quête des primitifs sémantiques. *Langue française*. 1993. Vol. 98. No. 1. P. 9–23.
15. Wilks Y. Primitives and words. *TINLAP '75*. Stroudsburg : Association for Computational Linguistics, 1975. P. 38–41.

СЕКЦІЯ 4. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/19>

Мисько Л. П.,

*студентка VI курсу кафедри прикладної лінгвістики,
Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Національного університету «Львівська політехніка»*

*Науковий керівник: **Кармишева І. Д.,***

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної лінгвістики,

*Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Національного університету «Львівська політехніка»*

ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ТА САТ-ІНСТРУМЕНТИ ЯК ДОПОМІЖНІ ЗАСОБИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ У СФЕРІ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкий розвиток науки та техніки, поява нових технологій, запровадження їх у виробництво, зростання кількості інноваційних проєктів породжують все більший попит на переклад спеціалізованої літератури, текстів сфери інформаційних технологій. Залучення інструментів автоматизованого перекладу допомагає у процесі роботи з інформативно орієнтованими текстами, насиченими сталими термінами та неологізмами. Системи автоматизованого перекладу допомагають зрозуміти значення слова чи тексту, цілого абзацу; підібрати еквівалент оригінальному тексту, що максимально передаватиме комунікативний ефект на цільового читача завдяки доступу до великих масивів даних; ці системи називають САТ-інструменти (англ. CAT-tools – Computer-assisted translation). Термін використовується для охоплення цілого ряду апаратних засобів і програмних продуктів, які допомагають перекладачам у роботі [3, с. 67]. Такі інструменти записують вже виконаний переклад у базу даних для подальшого використання під час роботи із текстами однієї сфери.

Метою роботи є аналіз інструментів машинного та автоматизованого перекладів для роботи із текстами галузі

інформаційних технологій. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань: провести розвідку теоретичних досліджень, присвячених автоматизованому перекладу; описати наявні найбільш популярні інструменти для здійснення часткового та повного автоматизованого перекладів; здійснити аналіз ефективності використання вищезгаданих систем у процесі перекладу.

Швидкі темпи глобалізації та технічного прогресу спричинили розвиток технології GILT (англ. Globalization, Internationalization, Localization, Translation), що позначає глобалізацію, інтернаціоналізацію, локалізацію та переклад відповідно. Активно використовуються текстові редактори, онлайн системи машинного перекладу, системи перевірки орфографії, електронні словники та інше програмне забезпечення для полегшення як процесу перекладу, так і підвищення його ефективності. Усі ці допоміжні засоби пов'язані з розвитком штучного інтелекту у галузі перекладу [2, с. 108]. Основними поняттями, пов'язаними зі штучним інтелектом у сфері перекладу, є машинний переклад (далі МП), та автоматизований переклад. У цьому дослідженні використані MemoQ та CafeTran Espresso CAT-інструменти.

Науково-технічні тексти, як правило, об'ємні, містять багато повторень та термінів. Такі терміни можуть бути адаптовані й влучно використані протягом усього перекладу документу чи інструкції. Саме тому, засоби комп'ютерного перекладу широко використовуються серед перекладачів текстів інформаційних технологій [6, с. 71]. Доступне на сьогодні програмне забезпечення використовує різні алгоритми, програми обробки інформації, які за допомогою аналізу великих масивів даних дозволяють створити точний переклад [7, с. 95]. Варто зазначити, що попри значні здобутки у сфері МП, перекладені тексти не рідко потребують людського втручання, а саме корегування перекладача для досягнення еквівалентності не тільки у змісті, а й у впливі на цільового читача. МП можна розділити на переклад речень та переклад тексту. Одним з основних методів МП є проведення синтаксичного аналізу речень вихідної мови, а потім синтаксичного перетворення на основі семантичних обмежень [7, с. 94-95]. Google Translate є найбільш відомим у сфері електронних словників. Його перевагами є великі масиви порівняльних текстів, термінологічних баз даних, зручний функціонал, можливість голосового набору тексту та прослуховування перекладу. Проте цей інструмент не розрахований на

переклад спеціалізованих текстів, термінів ІТ-технологій. Також, проблемою є методика перекладу українською через проміжні мови, в тому числі російську. Така практика призводить до великої кількості суржиків у результатах перекладу та подальшої русифікації українською мови [1]. Як приклад, англійське слово зі сфери інформаційних технологій – *"installation"*. Google Translate першочергово перекладає це слово як *«установка»*, що є русизмом. Також доступні такий варіант як *«встановлення»*, але він вказаний як додатковий можливий переклад. У цьому випадку, правильно використати український еквівалент *«встановлення»* як першочерговий варіант. Також, можливе використання слова *«інсталяція»*, що найчастіше можна зустріти у словосполученні *«інсталяція програмного забезпечення»*, але аж ніяк не *«установка ПЗ»*. Це ще одна тема, яка потребує подальшого вивчення та усунення явних недоліків.

Дискурсивний переклад складніший, ніж переклад речень, але результат перекладу набагато кращий, оскільки можна проводити аналіз контексту. Їхні основні функції включають переклад документів, переклад речень та переклад тексту [7, с. 95]. Контекстно-чутливі словники виконують лінгвістичний аналіз слова та його контексту для покращення процесу пошуку шляхом прив'язки словоформи до її базової форми, переліченої у словниках, та звуження інформації, що підлягає на показ відповідно до підказок, наданих контекстом слова [5, с. 34]. Прикладом такого словника є французький проект – Reverso Context. Ця система зорієнтована на контексту приналежність слова. У такому випадку можна зустріти кілька зовсім різних семантичних значень одного слова в залежності від контекстів в англо-українському та українсько-англійському перекладах. Такий підхід покращує якість перекладу.

Одним із найпопулярніших CAT-інструментів для перекладу речень є MemoQ (<https://www.memoQ.com>). MemoQ позиціонує себе не лише як інструмент для виконання повсякденних перекладацьких завдань, а й як потужна менеджмент-система для керування процесами локалізації глобальних проектів та їх автоматизації. Одними з найважливіших для перекладача сервісів, що пропонує цей інструмент є інтеграція МП; перевірка орфографії; функційність попереднього перекладу, відома як розпізнавання активної термінології; можливість експорту глосарія. Цей CAT-інструмент пропонує локалізацію програмних забезпечень та ігор, локалізацію

проектів науки про життя, особливо охорони здоров'я, медичного обладнання та фармацевтичних компаній, аудіовізуальна/мультимедійна локалізація [8]. Як бачимо, діапазон послуг дуже розлогий, що робить цю систему конкурентною на ринку.

Для всебічного аналізу CAT-інструментів, у цьому дослідженні розглядається також система, яка не має такої популярності – CafeTran Espresso. Цей ресурс доступний за посиланням: <https://www.cafetran.com>. CafeTran Espresso підтримує роботу із файлами систем SDL Trados, MemoQ, і Wordfast. Система також пропонує інтеграцію з МП, можливість імпорту та експорту власного термінологічного словника [4]. Відмінністю цієї системи є орієнтація на індивідуальних перекладачів, у той час як MemoQ пропонує великі можливості для підприємств різних сфер.

Порівняльний аналіз таких CAT-систем, як MemoQ та CafeTran Espresso показує, що перекладачам доцільно користуватися ними у процесі письмового перекладу в залежності від побажань до функціоналу інструмента. Спільним залишається те, що дві системи надають інтеграцію із різними сервісами для всебічного використання; пам'яті перекладу для того, щоб з кожним разом покращувати якість перекладів за менший відрізок часу. Доцільним є постійне використання CAT-інструментів у перекладі однієї галузі, наприклад текстів ІТ-технологій. Яким стрімким би не був розвиток інформаційних технологій, нові терміни не пропонують щодня. При умові опрацювання нових наукових матеріалів у цій сфері та постійного поновлення активної термінологічної бази, перекладач отримує незамінний інструмент для роботи із текстами інформаційних технологій. Розглянуті CAT-інструменти загалом можуть значно оптимізувати процес перекладу, але не замінять перекладача як людину. Навіть переклади технічних та офіційних текстів потребують втручання людини-перекладача для подальшого редагування.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія: Перекладач Google. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Перекладач_Google (дата звернення: 17.09.2022).
2. Красуля А., Турчина М. Використання інструментів штучного інтелекту: порівняльний аналіз систем автоматизованого перекладу. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 8. С. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.17>

3. Kenny D. CAT Tools in an Academic Environment: What Are They Good For?. *Target-international Journal of Translation Studies*.1999. № 11. P. 65–82. DOI: 10.1075/target.11.1.04ken
4. CafeTran Espresso. URL: <https://www.cafetran.com> (дата звернення: 17.09.2022).
5. Seretan V., Wehrli E. 71. Context-sensitive look-up in electronic dictionaries // *Supplementary Volume Dictionaries. An International Encyclopedia of Lexicography: Supplementary Volume: Recent Developments with Focus on Electronic and Computational Lexicography.* edited by R. Gouws, U. Heid, W. Schweickard, H. Wiegand. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2013. P. 1046–1053. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110238136.1046>
6. Talaván N. *A University Handbook on Terminology and Specialized Translation.* Madrid : Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2016. 130 p.
7. Yihua Z. An Empirical Study of Electronic Dictionaries and Translation Software. *Translation and Bilingual Dictionaries*, edited by Chan Sin-wai. Berlin, Boston : Max Niemeyer Verlag. 2013. P. 89–106. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110912869.89>
8. MemoQ. URL: <https://www.memoQ.com> (дата звернення: 17.09.2022).

СЕКЦІЯ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/20>

Москаленко Н. С.,

*студентка кафедри загального та слов'янського літературознавства
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

*Науковий керівник: **Томбулатова І. І.,***

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри загального та слов'янського літературознавства
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА В ТЕКСТОВОМУ ВІДОБРАЖЕННІ ХУДОЖНЬОЇ ТІЛЕСНОСТІ В ПОСТМОДЕРНІСТИЧНОМУ РОМАНІ «ГОЛОВА ЯКОВА» ЛЮБКА ДЕРЕША

Феномен тілесності як об'єкт вивчення привертав увагу чималої кількості дослідників, які працюють у різних галузях науки. У сучасній науковій думці тілесність асоціюється з тілесним буттям людини, розуміється як діалектична єдність тілесного та духовного, як інтегрувальна ознака екзистенційного досвіду людини, що поєднує комплекс природних, індивідуальних та культурних рис тіла людини, як поле взаємодії внутрішніх та зовнішніх життєвих просторів людської істоти. [3, 5 с.]

Філософія і естетика відкривають глибини тіла людини, ламають стереотипне ставлення до нього і виводять на новий рівень його розуміння, розширюючи межі пізнання. Саме в історії філософської думки найбільш широко і всебічно розглядається людське тіло. Філософи Античності, а пізніше і епохи Відродження висувують ідею уявлення про тіло як щось особливе. В епоху Античності тілесність, як ціннісна характеристика людського буття, була предметом дослідження, захоплення і культивування. Вона займала важливе місце в філософсько-світоглядних системах, естетичних канонах і шедеврах художньої творчості. На протигагу їм мислителі епохи Середньовіччя простежують проблеми приземленості тілесного буття, зневаги тілом людини в ім'я духовності. Аналізуючи проблему тілесності, кожна

філософська традиція знаходить свої протиріччя, припущення; відповідно з життєвим досвідом висуває свої гіпотези такого неоднозначного явища, як «тіло»; прагне знайти загальнозначущий зміст буття людини і ввести його в цілісну картину світу.

Доба піднесення і одночасного зведення тілесності змінюється новою віхою в історії, в якій превалує вороже ставлення до тіла. Папа Григорій Великий на порозі Середньовіччя оголошує тіло «огидним вмістилищем душі», а ідеалом людини – ченця, що умертвляє свою плоть. Ця епоха охоплює проблеми жорсткого розмежування духовного, благородного, наближеного до Всевишнього «верху» і тілесного, плотського, безбожного «низу» [2, с. 143].

В епоху Просвітництва набирає силу тенденція поєднання фізичних чеснот, розуму і душевної краси. У мистецтві знову починають цінуватися чоловік і жінка. Наприклад картини, героїні яких відрізняються пишними формами, що, за задумом авторів, свідчить про їхні здоров'я і високий соціальний статус. Слід зазначити, що епоха Нового часу та освіти приносить у філософську думку проблему ставлення до тіла людини як до машини, як до втрати особливої магії механізму.

У XIX столітті проблема тілесності пов'язується з сексуальністю. Згадаємо твердження Віри Агеєвої, що, зокрема, «наша література другої половини XIX століття справді була неймовірно цнотливою. Тілесний досвід у ній майже не відбито, ні про яку еротику, сексуальність не могло бути й мови, більше того, гріхи любощів всіляко таврувалися, а біс плоті вважався чи не найнебезпечнішим» [1, с. 111]. У творах класиків реалістичної прози («Блиск і злидні куртизанок», «Золотоока дівчина» О. де Бальзака, «Нана» Е. Золя, «Мадемуазель Фіфі» Г. де Мопасана, «Злочин і кара» Ф. Достоєвського, «Воскресіння» Л. Толстого, «Повія» Панаса Мирного) суспільне життя зображується в контексті сексуального дискурсу.

Літературне покоління 1920-х років презентувало оригінальну художню концепцію тіла й духу. Літературознавці (Л. Бойко, С. Лушій, В. Мельник, Раїса Мовчан та ін.) підкреслювали, що письменники 1920-х років, зокрема члени літературного угруповання «Ланка» (МАРС) (Б. Антоненко-Давидович, М. Галич, Г. Косинка, Т. Осьмачка, В. Підмогильний, Є. Плужник), розуміли людину як поле битви духу і тіла, світла і п'їтьми тощо. На думку сучасних дослідників, тілесність представляє собою ту «золоту середину», де душа й тіло досягають діалектичного поєднання, не придушують одне одного [4, с. 123].

Тіло є невід'ємним компонентом такого явища, як «гендер» та популярних у сучасній філософії «гендерних студій». Гендер – це поняття, близьке до категорії стать. Однак слово «стать» вказує насамперед на біологічну відмінність між чоловіком і жінкою, а гендер – це сукупність всіх: біологічних, психологічних, екзистенційних особливостей жінки й чоловіка. Переповнюють як літературу так і культуру гендерні образи чоловіка як символічні репрезентації гендеру.

У сучасній філософській, культурологічній, літературознавчій думці все актуальнішою постає категорія Чужого, що презентує одне з основних понять життєвих відчуттів. Проблема Чужого–Іншого в її філософсько-культурологічній інтерпретації повною мірою заявила про себе наприкінці ХХ століття, творчо увібравши попередній теоретично-філософський дискурс. Традиційне історико-філософське опрацювання можна знайти ще у Платона, Аристотеля, пізніше в Гегеля. Вже в ХХ ст. до неї звернулися Е. Гуссерль, М. Гайдеггер, Г. Г. Гадамер, Е. Левінас та ін.

Багато творів, що були написані у міжвоєнне двадцятиліття (1914–1939), часто є яскравими ілюстраціями існування тріади «Я–Інший–Чужий», намаганням осмислити складність співіснування в одному просторі людей із різним сприйняттям та оцінкою світу.

Особливу увагу до теми тілесності приділяють модерністи та постмодерністи у своїх художніх творах. Причиною такої захопленості до цього феномену є філософія модернізму і постмодернізму, яка знаходилась під впливом пошуків людством нового способу мислення як реакції на власну незахищеність і безпорадність перед подіями, що відбувались протягом ХХ ст. Отже, згідно з постмодерністським трактуванням у тілесності немає нічого спільного з власне тілом або образом тіла. Тобто, це тіло без образу, в якому ніщо не репрезентовано.

Роман «Голова Якова» Любка Дереша – це новий крок у творчості письменника, саме він зламав усі стереотипи і відкрив новий етап не тільки у творчості молодого автора, а й в українській літературі доби постмодернізму. Один із найголовніших конструктів, елементів роману – це персонажі. Чудово підібрані типажі різних людей іноді вражають колоритом гіпертрофованих якостей.

У романі «Голова Якова» яскраво присутній світ жіноцтва. Тілесний світ жіноцтва яскраво вибудовує сюжет твору та має тілесні гендерні прояви. Перший жіночий образ, який введено до тексту – Майя:

«Ця історія почалася на екрані – екрані мобільного телефону. З екрана дивилася Майя. Її рот манив. Вилиці високі. Очі імлісті» [5, с. 11]. Майя – сучасна дівчина, яка є воїтелькою із стереотипами, які склались у нашому суспільстві. Слідом за Майєю постає образ незвичайної жінки – Ірени: «Вона була з Осло. Вивчала в Парижі архітектуру і збирала у Львові матеріали для кандидатської роботи з системи моди. Носила короткі зачіски, малювала губи темно-бордовим, мала зелені очі, невеликі, всіяні ластовинням груди» [5, с.48]. Ірена посідала найважливіше місце у житті головного героя. Вона – дівчина, у котрій втілені риси жінки-страдниці, мучениці через нещасливе кохання. Ірена – сучасна дівчина, яка реалізується, здобуває освіту, самостверджується як особистість, проте вона обрала для себе стосунки, які згубили її, героїня покірпа долі, мовчки зносить усі знущання Якова.

Сама історія розповідає про вкрай талановитого композитора Якова. Психологізм образу досягається глибокими роздумами Якова, внутрішніми монологами. Вони насичені, містять у собі моральні, філософські, викривально-оціночні складові. Внутрішній монолог Якова виражений у формі прямої мови: «Прокидайся, це я, твій страшний розум! Твоє Соль Іпсе! Твоє Чорне Сонце пустелі! Ти чуєш мене? Прокидайся! [5, с. 115–116]. У бінарній опозиції «свій/чужий» чоловік Яків посідає позицію чужого, не знаходячи собі місця біля близьких для себе людей.

Одним із найяскравіших персонажів роману є Матвій, рідний брат Якова: «Матвію, найстаршому, тридцять вісім. Мама піймала Матвія у своє черево, коли їй заледве виповнилося сімнадцять.» [5, с. 32]. Матвій – це тип особистості, для якої характерні домінування чоловічої влади над жінками і підлеглими чоловіками, культ фізичної сили, схильність до насильства, емоційна невизначеність і висока змагальність.

Любка Дереш неодноразово звертається до образу жінки, яка у романі позбавлена якихось надзвичайних ідеалізацій, вона – далеко не свята, вона належить до жінок, які заперечують стереотипи жіночої поведінки, ролі у суспільстві, сформовані патріархальною традицією, вона – жінка-страдниця, мучениця через нещасливе кохання, вона – жінка-романтик, що живе за законами свого часу. Отже, образи героїнь містять у собі певні протиріччя: вони і горді, і сильні, самодостатні та ерудовані, мудрі, жінки-спокусниці, водночас не впевнені в собі, самотні та розгублені, романтичні. Щодо чоловічих образів, у романі зображено чоловіків, які не докладають зусиль, аби зайняти позицію

гегемонії через нестачу сил або бажання, які домінують над жінками, схильні до насильства, емоційної невиразності і високої змагальності. Без сумніву в романі Любка Дереша «Голова Якова» переважають образи сучасні та модернізовані.

Список використаних джерел:

1. Агеева В. Гендерна літературна теорія і критика. Київ : Факт, 2003.
2. Алмазова С. Л. Теоретический анализ проблемы изучения образа тела как компонента «Я-концепции» личности. 2009. С. 112–125.
3. Галуцьких І, А. Еротизм та мортальність людського тіла в текстовому відображенні художньої тілесності в англійській літературі постмодернізму. Запоріжжя, 2015. 5 с.
4. Гнатенко К. Проблеми вивчення художнього образу в літературному творі. Харків, 2016. 5 с.
5. Дереш Л. Голова Якова: алхімічна комедія. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2012. 238 с.
6. Коннелл Р. На захист маскуліності. Фемінність та мускуліність, 2003. С. 138–139.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/21>

Цуркан І. М.,

*доктор філологічних наук,
професор кафедри інвент-менеджменту і соціальних комунікацій
Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»*

«МОЛОДА ПОЛЬЩА» ЯК ВИРАЗНИК ЕСТЕТИКИ МОДЕРНІЗМУ

Межа століть у польській літературі стала змістовною категорією існування: злам звичного життя, непередбаченість, неясність майбутнього – всі ці чинники формували духовний стан польського суспільства кінця XIX – початку XX століть, генерували нову суб'єктивну, пізнавальну орієнтацію і, як наслідок – новий світогляд. На літературу це справляло неабиякий вплив, результатом якого стала

поява нової літературної формації «Молода Польща» («Młoda Polska»). Її провідною ідейно-естетичною категорією стає «помежів'я».

Літературознавство того періоду використовувало інші назви – «неоромантизм», який чітко орієнтував на зв'язок літератури межі століть із романтичною традицією; «модернізм», який, навпаки, підкреслював її інноваційний характер; «символізм», який пов'язував розвиток польської літератури з провідною тенденцією в зарубіжній поезії та включав її у європейський контекст. Також література межі століть отримала назву «декадентської», що вказувало на духовну кризу суспільства. Насправді, література того часу перебувала в стані надзвичайного розквіту.

Серед безлічі запропонованих назв літератури межі століть у вжитку залишилась «Молода Польща», яку вдало використав критик Артур Гурський, за аналогією з «Молодою Німеччиною», «Молодою Скандинавією». Як влучно зауважив відомий поет Антоній Ланге, «ми живемо у добу настільки великої різноманітності течій, що жодна з них не може вважатися панівною» [1, s. 95].

Сутність доби полягала в тому, що, незважаючи на незалежність творчих позицій письменників, вони не контрастують, а взаємодоповнюють один одного. Змінюється і внутрішній світ митця, домінанті служіння суспільству приходить на зміну нова – незалежність від суспільства. Естетика вже не тільки частина культури, а й світогляд, частково – ідеологія суспільства.

Перед «Молодою Польщею» постає парадоксальне завдання, яке, на нашу думку, влучно визначає Антоній Потоцький: «У пригніченій [...] країні література повинна нести суспільну службу [У вільних країнах] це – завдання самого суспільства. [...] У пригніченій країні література ніби заміняє суспільство. У багатій і вільній країні література вільна від турботи про суспільство [...], вона повністю зайнята вираженням індивідуального, вона стає функцією особистості, що зміцнюється» [2, s. 154].

Зазначимо, що в польській літературі на межі століть одночасно існували культ індивідуума й ідеал національного служіння. Сучасні польські історики літератури мають спільну думку щодо питання хронології літератури періоду помежів'я – 1890–1918 рр. З 1890-х років дає про себе знати криза позитивістської суспільної ідеології, формується і стає сталим новий метафізичний тип свідомості. Виходять у світ перші поетичні збірки, пронизані особливим ліризмом

(з часом він отримає назву «молодопольського»). Період «Молодої Польщі» має свою хронологію, безпосередньо в поезії вона базується на ствердженні та подоланні символізму.

Літературне життя Польщі цього періоду вибухнуло дискусіями щодо ролі літератури. Дискусії точилися між прихильниками відродження класичного мистецтва та новим поколінням письменників, які пропагували молодопольський імпресіонізм. Енергійна молодь стрімко, іноді категорично формулювала свої відмінні життєві та естетичні погляди, що викликало протидію реалістів позитивістського руху. Періодичні видання були місцем для їх жвавих дискусій (варшавський журнал «Жиче» (1887–1891), краківський журнал «Жиче» (1897–1900), «Химера» (1901–1907), «Критика» (1896–1897, 1899–1917), «Свят» (1888–1895), «Атенеум» (1903–1905), львівський «Лямус» (1908–1913), «Музейон» (1911–1913), «Здруй» (1917–1922)).

Орієнтири новітньої літератури позначив варшавський журнал «Жиче» («Życie»), що в 1887–1890 рр. виходив за редакцією одного з ініціаторів «нового мистецтва», поета й критика Зенона Пшесмицького (Zenon Przesmycki, 1861–1944). Цикл його статей «Гармонії й дисонанси» («Harmonie i dysonanse», 1891) у краківському журналі «Świat» – перший маніфест польського неоромантизму – націлював мистецтво на пізнання позачасової краси, «не доступних розуму обривів». Тієї ж орієнтації послідовно дотримувалася й редагована Пшесмицьким варшавська «Chimera».

У краківському журналі «Życie», що в 1898–1900 рр. виходив за редакцією С. Пшибишевського, були сформульовані подібні естетичні принципи. Девізом письменників, що згуртувалися навколо журналу, стала радикальна елітарність мистецтва, а також пошук метафізичних цінностей. Консерватори вимагали у відповідь «дезінфекції» літератури, уведення «морального карантину» проти європеїзму, що, зрозуміло, лише сприяло консолідації нового літературного покоління. Крайнощам конструктивно заперечував краківський журнал «Кгутука», який прагнув до загальнонаціональної інтеграції літератури всіх напрямків. Звертання до класичних традицій прокламував і заохочував інший журнал – «Museion».

Критика в цей період відійшла від ідеалу об'єктивності до метафорично-емоційного суб'єктивізму: дидактично-оцінювальна функція поступилася місцем «почуттю», самоідентифікації з письменником. Умовна назва літературної доби помежів'я – «Молода Польща»

(«Młoda Polska») переходить до заголовку циклу статей про новітню словесність, опублікованого в 1898 р. в «Жиче» критиком А. Гурським (Artur Górski, 1870–1950). Вітаючи «молоду» літературу, А. Гурський брав до уваги насамперед інтереси духовного перетворення нації. Тим часом «Молода Польща» – суперечливе багатоголосся, комбінація різних тенденцій. Тут об'єднані протилежності: позитивістська обачність і спонтанний «декадентизм», елітарний протест і цивільний бунт, агресивний гедонізм й апеляція до совісті, репортажна деталізація та анархічна суб'єктивність бачення.

Інакше кажучи, у літературній свідомості домінувало відчуття розладу, кризи, «банкрутства ідей», передчуття потрясінь. Загроза соціальної уніфікації породжувала жагу кричущої оригінальності, прагнення видати себе за щось більше. Література, монтуючи фрагментарні враження, розгорнулася назустріч міфу про «надмитця», що пізнає абсолют. Творці відстоювали право бути незрозумілими – народжувалася нова манера спілкування із читачем і нова поетика, що остаточно скасувала нормативність.

У центрі польської літератури рубежу століть є поезія. Варіанти «нової поезії» різноманітні, але сильних поетів, по суті, небагато. Більшість безнадійно шукала нірвани, забуття страждань у самозаглибленні, спогляданні утішниці-природи. Однак жила й поезія енергійної філософської думки, соціальної рефлексії. Загальним був відхід від описовості, від тверезої логіки називання й переконання до вираження невимовного, символічної сугестії, асоціативних переносів, фантастичної гіперболізації. Відбулася інтенсифікація виразних засобів, для якої характерне чергування образних планів, злиття абстрактного з конкретним – через тверду контрастність, оксюморонність, через підкреслену плавність, нейтралізацію протиставлень.

Передбачалося викликати в уяві читача не стільки розуміння, скільки готовність піддатися впливу художнього образу. Відносно усталені версифікаційні правила польського силабічного й силаботонічного вірша були відчутно потіснені верлібром.

Загалом, такі процеси отримали назву суперечки між «старими» й «молодими». Ініціатори дискусії, представники «старшого» покоління, звинувачували нове мистецтво у «відсутності національного духу». Цикл статей Гурського «Молода Польща» стає маніфестом доби, де основним постулатом нового світогляду автор проголошує

особистість як вищу цінність і мистецтво як вільне вираження особистості. Ключові положення подальших публікацій – мистецтво не має ніякої мети, воно само є ціль; мистецтво не має ніяких рамок, так як воно абсолют і не може прислужувати будь-якій ідеї; цінність мистецтва – «абсолютна щирість митця», що виражається безпосередньо почуттями (Пшибишевський «За нове мистецтво»).

«Оголена душа», як прояв непідконтрольного свідомості шару психіки, – це ще одне поняття, яке виникло на сторінках програмних статей. Носій цієї нової естетики, митець, протиставлявся «натовпу філістерів», звичайних людей, які не можуть глибоко почувати й мислити. Молодопольці мали значні розходження в поглядах, але при цьому їх об'єднувала думка про існування в літературі власної цілі, що вона має специфічні засоби для її досягнення і не є інструментом втілення «нелітературних» ідей. Корисною може бути лише література досконала в естетичному сенсі. Вони наполягали на вимозі описувати «життя душі», а не «хід подій», суб'єктивно, з позицій інтуїції.

Дискусії розгортались на сторінках преси, але творчість об'єднувала всіх: «молодих» і «старих», «патріотів» і «естетів». Відбувався взаємовплив, якого не помічали ані «класики», які вчилися у «молодих», ані ті «старі», які були в той час літературними наставниками «молодих». Маніфести, програми, полеміки – все це лише відправна крапка в реконструкції естетичної свідомості доби.

Зважаючи на роботи Казімежа Вікі, варто згадати про два покоління митців: перше, яке дебютувало в 1890 році, представлене поезією Яна Каспровича, Казімежа Тетмаєра, Станіслава Висьпяньського, Антонія Ланге й Міріама Пшесмицького, а також письменниками другого покоління, які ввійшли в літературу десятьма роками пізніше. Це – Леопольд Стафф, Броніслава Островська, Марія Вольська, Болеслав Лесьмян.

Перше – це покоління «заколоту молодих», вони протиставили себе естетичним і світоглядним ідеалам попередньої доби, тобто доби позитивізму, і сформулювали в програмі (як Міріам) або в художній творчості (як Каспрович, Тетмаєр, Висьпяньський) основи мистецтва «Молодої Польщі». Друге покоління, яке не брало участі у формуванні початкового модерністського етапу, і для якого модерністський заколот вже минув, виявилось критично налаштованим стосовно досягнень старшого покоління. Це покоління визначило нову роль поезії, а з часом і літератури в житті народу. Перший його крок – неприйняття

існуючої дійсності, який і став основною рисою світогляду всієї течії Молодої Польщі.

Список використаних джерел:

1. Lange A. O poezij współczesne. *Głos*. 1896, № 6.
2. Potocki A. Polska literature wspolczesna. Warszawa, 1911–1912. Т. 2. S. 154.

СЕКЦІЯ 6. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/22>

Гурдуз А. І.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови і літератури

Миколаївського національного університету

імені В. О. Сухомлинського;

докторант кафедри української та зарубіжної літератури

і порівняльного літературознавства

Бердянського державного педагогічного університету

МОНСТРУОЗНЕ ЯК БОЖЕСТВЕННЕ В «СУТІНКАХ» СТЕФЕНІ МАЄР

Наскрізний аналіз сучасних трансформацій у фентезі тематичних кластерів легендарно-міфологічних образів, які традиційно втілюють сили добра чи зла, дозволяє досягнути системності цих метаморфоз як результат глобального етичного зсуву в метажанрі і формування нової (похідної) світоглядної парадигми. За умови таких координат дослідження розрізнені факти переосмислень традиційних образів у знакових творах фентезі перших десятиліть ХХІ ст. («Сутінках» С. Маєр, «Домі дивних дітей» Р. Рітза, «Напівжитті» С. Грін та ін.) можна кваліфікувати як закономірні в еволюції метажанру, хоча при такій оцінці вони втрачають певний ступінь оригінальності. Пропонований нами відповідний досвід вивчення дозволяє в новому світлі побачити й, що особливо важливо, аргументувати ті чи інші художні рішення, котрі раніше не потрапляли у фокус літературознавчих студій.

Новаторський характер підходу й необхідність вчасного аналізу інтенсивно поповнюваного фентезійного корпусу роблять окреслену проблему актуальною. Метою ж нашої розвідки є визначити специфіку художньої природи монструозного як божественного в американській сазі Стефені Маєр «Сутінки» («Twilight», 2005–2020), що висвітлення цього питання покаже для заявленого способу дослідження.

Характер переосмислення вампірських образів у романному циклі відповідає тенденціям розвитку сучасної вампіради, коли згідно з амплітудою інтерпретації цей художній образ здатний бути не тільки другом і можливим коханцем (коханкою), чоловіком чи жінкою для людини – перетворення в нежить стає удачею (в «Empire 'V'» В. Пелевіна), мрією персонажа (в «Імперії страху» Б. Стеблфорда, «Темному лицарі» Е. Шрайбер), «рятуванням» від смерті з відповідною підміною понять для масового реципієнта (в «Темному альянсі» і «Темному вампірі» Л. Дж. Сміт, «Нації вампірів» (США, 2012) реж. Т. Чапканова) тощо. Пошуки вампірами духовності і Бога (як у «Забороненому плоді» Л. Гамільтон, «Empire 'V'» і «Бетмані Аполло» В. Пелевіна та ін.) суголосні аналогічним душевним і духовним порухам утілень монструозного взагалі в літературі перших десятиліть ХХІ ст., коли факт власне одухотвореності демонічного персонажа вже не ставиться під сумнів. Названі параметри інтерпретації образу вампіра рельєфні в «Сутінках» С. Маср.

Осяєне коханням до Едварда Каллена-вампіра, прагнення бунтарки [3, с. 197] Белли Свон стати вампіресою розглянуте в оптиці ряду семантичних площин (зокрема, в іноді переоцінюваній гендерній [1, с. 86–91]) і маркує бажаний для неї світ нежиті в особливу тональність – божественного, причому виражено античної епохи. Відповідна стилізація зображеного ряду вампірів на картині в домі Карлайла Каллена [4, с. 297]; господар будинку виглядає як «молодший... брат Зевса» [2, с. 471]; саме «божественними» епітетами підкреслена краса Едварда – «богоподібного» [4, с. 312], схожого на «забутого язичницького бога краси» [3, с. 7], на Адоніса [4, с. 261, 277]. Навпаки, сприйняття ним Белли протягом певного часу як «своєрідного демона» [4, с. 236] символічне і є відлунням означеної нами тенденції нівелювання в сучасному фентезі різниці між полюсами добра і зла та їхнього іноді взаємозаміщення.

Прикметно, що для засліпленої бажанням стати вампіресою героїні існування нелюдей змінює полюс від неживого на живе. Системні підкреслення в сазі переваг вампірського існування підсилені у «Світанку» (2008) порівнянням відчуттів Белли після переродження у вампірку з переживаннями в тілі людини. Яскравість і «справжність» нових для дружини Едварда Каллена відчуттів у тілі «богині» [2, с. 372] сполучені з пригадуванням попереднього досвіду, коли, зізнається героїня, вона дивилася на світ «незрячими людськими очима»

[2, с. 371]. Неминучість переходу дівчини у світ небуття означена прогностичним для сюжету твердженням її батька в «Новому місяці» (2006): «Ти ніби... нежива, Белла» [3, с. 95].

Системне й послідовне введення античного елемента діалогізує в інтертексті саги з менш вираженим християнським складником – такого самого порівняння вампірів з ангелами, у чому вбачаємо спробу аспектного переходу в переосмисленні вампірського персонажа також до християнської парадигми. Так, Карлайл Каллен виглядає як «золотоволосий ангел» [3, с. 20], акцентоване ангельське обличчя Едварда [4, с. 230] й под. Третій синонімічний складник інтертексту в циклі романів – сучасна С. Маєр супергеройська міфологія (обігрувана і в її «Недовгому другому житті Брі Таннер»).

Звернення героїнею С. Маєр при оспівуванні вампірів до протилежного полюсу зла божественного не випадкове й мотивоване не тільки принципом контрасту. Згідно з логікою трансформації у фентезі кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. парадигми «добро – зло» асоційовані з полюсами цієї опозиції образи взаємозближуються, набуваючи характеристик одне одного. Разом зі зростанням статусу демонічного, вампірського як оказіонально подібного до божественного в «Сутінках», знижується статус власне божественного. Про своєрідну компенсацію при цьому можна говорити за умови врахування, що в межах християнської культури античні олімпійські божества трактуються як язичницькі й демонічні.

З іншого боку, мотив монструозного як божественного в «Сутінках» відтінено концептуальним для саги атрибутивним мотивом каміння (як мармуру), застосовуваним часом для аранжування при змалюванні ірраціональних постатей у сучасному фентезі (наприклад, у «Джонатані Стренджі і містері Норреллі» С. Кларк). Саме «камінні» у сприйнятті Белли до її переродження не тільки Едвард («мармурове обличчя» [3, с. 20], «мармурове чоло» [3, с. 24] і «мармурове тіло» [3, с. 512] в цілому) чи його сестра Еліс («мармурова шкіра», «мармур її шкіри» [3, с. 388]), але й, скажімо, ворожий їхньому клану вампір Лоран («мармурова шкіра» [3, с. 245]). Така «камінна» характеристика, крім іншого, дистанцією табір персонажів-людей у сазі від табору нелюдей, так чи інакше додаючи останньому ознак неживого. У такий спосіб, омріяний Беллою Свон перехід у вампіри підтекстно осмислюється переходом у вічність небуття, коли останнє підноситься як різновид існування – вічного й невразливого, остільки вразливе тільки живе.

«Сутінкова» сага С. Маєр, як видно, показова в розвитку (міського) фентезі і становить репрезентативний приклад формованої в ньому нині картини світу з оновленою парадигмою співвідношення сил добра і зла. Підтекстні ідеї циклу при цьому в силу рельєфності й системності вираження варто розглядати як імперативи, ступінь впливу яких на молодого масового реципієнта вельми високий. Ширший аналіз «Сутінків» у контексті сучасної дияволяди й загалом еволюції метатексту традиційних образів легендарно-міфологічного походження уявляється доцільним і перспективним, адже з нових методологічних позицій дозволить побачити логіку та єдність множинних трансформацій таких структур, а також – ближчі горизонти еволюції фентезійного роману.

Список використаних джерел:

1. Kostihova M. How to Analyse the Works of Stephenie Meyer / ed. A. V. Zee. University of Colorado. North Mankato, Minnesota : ABDO Publ. Company, 2012. 112 p.
2. Meyer S. Breaking Dawn. London : Atom, 2009. 702 p.
3. Meyer S. New Moon. New York ; Boston : Little, Brown and Company, 2009. 565 p.
4. Meyer S. Twilight. London : Atom, 2009. 434 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/23>

Ніколенко К. С.,

аспірантка кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: Мацевко-Бекерська Л. В.,

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка

ТРАНСФОРМАЦІЇ ТОЧОК ЗОРУ В РОМАНІ «ЕМЛІ З МІСЯЧНОГО СЕРПА» Л. М. МОНТГОМЕРІ

Поняття «точка зору» (англ. *point of view*), уперше введене в науковий обіг Г. Джеймсом в есе «Мистецтво роману» (1884) й згодом уточнене П. Лаббокком, належить до ключових категорій

сучасної наратології. У літературознавстві існує чимало типологій «точок зору» (Ф.К. Штанцель, Ж. Женетт, Цв. Тодоров, Ж. Пуйон, М. Баль, Я. Лінтфельт, Ш. Ріммон-Кенан, Б. Успенський, В. Шмід та ін.), що відрізняються за термінологією й методологічними засадами. У зв'язку з тим виокремлення типів «точок зору» в різних жанрах і на різних етапах розвитку літератури залишається відкритою проблемою літературознавства.

Типологія наративних ситуацій, запропонована Ф.К. Штанцелем, ґрунтується на трьох опозиціях: 1) опозиція особи (ідентичність – неідентичність сфер існування наратора й персонажа), 2) опозиція перспективи (внутрішня – зовнішня точка зору), 3) опозиція способу/модусу повісткування (наратор – рефлексор). Відповідно кожна з трьох окреслених науковцем наративних ситуацій може бути охарактеризована через домінування одного із полюсів вищезгаданих опозицій: 1) першоособова наративна ситуація (домінування ідентичності сфер існування наратора й персонажа, причетність їх до єдиного фікційного світу); 2) авторська наративна ситуація (домінування зовнішньої точки зору (нім. *Außenperspektive*), що виявляється у «винесенні» наратора за межі світу персонажів); 3) персонажна наративна ситуація (домінування модусу рефлексора, очима якого читач «бачить» репрезентовану в романі історію) [6].

М. Флудернік вважає однією з основних компетенцій наратора можливість змінювати хронологічну послідовність подій і обирати найбільш доцільну точку зору, яка дозволить представити ці події відповідно до логіки авторського задуму: «На рівні тексту наратор (або наративний дискурс) формує наратований світ творчо й індивідуалістично. Це відбувається зокрема через встановлення (і зміну) послідовності, у якій представлено події, а також через вибір перспективи (точки зору, фокалізації)» [3, р. 6].

Ж. Женетт розрізняє 1) «нульову фокалізацію» (фр. *focalisation zéro*), де оповідь ведеться із точки зору всезнаючого наратора; 2) «внутрішню фокалізацію» (фр. *focalisation interne*), що передбачає оповідь із точки зору персонажа; і 3) «зовнішню фокалізацію» (фр. *focalisation externe*), де оповідь ведеться із точки зору об'єктивного наратора, який не має доступу до свідомості персонажа (або не надає цей доступ читачеві) [4].

Систематизувавши й уточнивши здобутки наратологів різних країн, В. Шмід визначив поняття «точка зору» як «обумовлений зовнішніми

й внутрішніми чинниками вузол умов, котрі впливають на сприйняття і передачу подій» [2, с. 121]. Науковець виділив просторовий, ідеологічний, часовий, мовний і перцептивний плани точки зору, зазначивши, що в межах кожного із цих планів можливе виявлення нараторіальної або персональної точок зору. Бінарність, на думку В. Шміда, пояснюється тим, що «в зображуваному світі повістувального твору існує дві інстанції, які сприймають, оцінюють, розмовляють і діють; два смислопороджувальних центри – наратор і персонаж» [2, с. 127].

Мета нашої наукової розвідки – визначити різновиди точок зору персонажів, експліцитні й імпліцитні чинники їх зміни, художні засоби втілення динаміки точок зору в романі канадської письменниці Люсі Мод Монтгомері (Lucy Maud Montgomery, 1874-1942) «Емілі з Місячного Серпа» (“Emily of New Moon”, 1923).

Для індивідуального стилю Л.М. Монтгомері притаманна постійна зміна наративних позицій персонажів. У цьому аспекті слід відзначити розмаїття і нерідко опозиційний характер точок зору, представлених у романі: наприклад, дорослого/дитини, чоловіка/жінки (хлопчика/дівчинки), романтика/філістера. «Перемикаючись» між точками зору Емілі та родини Мюрреїв (тітки Елізабет, дядька Воллеса, тітки Єви, тітки Лаури та ін.), Л.М. Монтгомері увиразнює обурення і внутрішній протест дівчинки проти зневаги і лицемірства її родичів. Після смерті Дугласа Старра, батька Емілі, родичі його дружини прибувають до будинку, щоб засвідчити свою повагу і вирішити подальшу долю Емілі. Підслуховуючи розмови дорослих, дівчинка дізнається, що Мюрреї насправді про неї думають.

“She’s a spoiled child,” said Aunt Ruth very decidedly. “There’s work ahead to straighten out her manners, if you ask me.”

(The little listener under the table turned her head and shot a scornful glance at Aunt Ruth through the tablecloth. “I think that your own manners have a slight curve.” Emily did not dare even to murmur the words under her breath, but she shaped them with her mouth; this was a great relief and satisfaction.) <...>

“We have to look after the child –”

(“I wish you wouldn’t call me *‘the child,’*” thought Emily bitterly.)

“– and some of us must give her a home. Juliet’s daughter must not be left to the mercy of strangers. Personally, I feel that Eva’s health is not equal to the care and training of a child –”

"Of *such* a child," said Aunt Eva.

(Emily stuck out her tongue at Aunt Eva.)

"Poor little soul," said Aunt Laura gently.

(Something frozen in Emily's heart melted at that moment. She was pitifully pleased over being called "poor little soul" so tenderly.)" [5, pp. 38–40].

Індивідуальність точки зору кожного персонажа (Емілі, Ільза, Перрі, тітка Елізабет, кузен Джиммі тощо) втілено з допомогою яскравої персонально маркованої мови, фразеології, особистісних оцінок подій тощо. Наприклад, для точки зору головної героїні – Емілі Старр притаманні яскрава образність, метафоричність, мультимодальність сприйняття (сприйняття довколишнього світу через літературу, мистецтво, власну творчу уяву, сни і мрії, образи природи тощо), насиченість сенсорних образів (візуальних, аудіальних, кінестетичних, ольфакторних) тощо. "*In Emily's eyes* the finest thing about [sitting on the bench] was that you could look right down into the "school bush," and watch the old spruces where *the Wind Woman* played, the long, grey-green trails of moss hanging from the branches, *like banners of Elfland*, the little red squirrels running along the fence, and *the wonderful white aisles of snow* where *splashes of sunlight fell like pools of golden wine*" [5, pp. 166–167]

Водночас у романі Л.М. Монтгомері можна простежити й взаємодію та взаємонакладання точок зору – нерідко в межах одного абзацу або навіть одного речення. Наприклад, у цьому уривку зображено не лише точку зору суспільства або зовнішнього світу (*the Maywood people*), Еллен Грін – служниці сім'ї Старрів (*Ellen Greene*) та головної героїні (*Emily Starr*): "*The Maywood people* came and looked at his dead face with *a freedom and insolent curiosity* they would never have presumed on in life. *Emily hated to have them looking at her father like that*. They had no right – they hadn't been friendly to him while he was alive – they had said harsh things of him – *Ellen Greene had sometimes repeated them*. *Every glance that fell on him hurt Emily*; but she sat still and gave no outward sign" [5, pp. 35–36].

Образ наратора є близьким до біографічного автора, проте не тотожний йому. Образ автора у Л.М. Монтгомері є імпліцитним, авторська позиція висловлюється не прямо, а опосередковано (через художні колізії, алюзії та ремінісценції, контрасти, авторську іронію та ін.).

Отже, точки зору в романі Л.М. Монтгомері «Емілі з Місячного Серпа» не є сталими, вони змінюються відповідно до зовнішніх та внутрішніх чинників (обставин життя персонажів або пережитого

особистого досвіду, почуттів, емоцій тощо). Точки зору персонажів і наратора виявляють здатність до сходження або розходження, відповідно та чи інша думка/ідея може бути посилена в такий спосіб. Значний вплив на формування і динаміку точок зору в романі «Емілі з Місячного Серпа» мають форми інтертекстуальності, серед яких переважають літературні та мистецькі алюзії й ремінісценції. Вони увиразнюють творче світосприйняття головної героїні.

Список використаних джерел:

1. Монтгомері Л. М. Емілі з Місячного Серпа / пер. з англ. О. Бурячківського. Львів : Свічадо, 2016. 416 с.
2. Шмид В. Нарратология. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
3. Fludernik, M. An Introduction to Narratology. New York : Routledge, 2009. 200 p.
4. Genette, G. Figures I. Paris : Éditions du Seuil, 1965. 264 p.
5. Montgomery, L. M. Emily of New Moon. New York : Frederick A. Stokes Company, 1923. 374 p.
6. Stanzel, F. K. Die typischen Erzählsituationen 1955–2015: Erfolgsgeschichte einer Triade. Würzburg : Königshausen u. Neumann, 2015. 188 s.

СЕКЦІЯ 7. ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/24>

Пупур І. В.,

доктор філологічних наук,

старший науковий співробітник відділу компаративістики

Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка

Національної академії наук України

УКРАЇНСЬКИЙ РОМАНТИЗМ: КОМПАРАТИВНІ ТЕЗИ А. П. ШАМРАЯ

Шамрай Агапій Пилипович (1896–1952) – один із найвідоміших українських літературознавців. Праці цього, безумовно, талановитого вченого, який володів вісьмома мовами (англійською, латинською, німецькою, французькою, білоруською, польською, українською та російською), до сих пір залишаються читабельними та професійними. Услід за М. Петровим, М. Дашкевичем, М. Зеровим та іншими попередниками-філологами, А. Шамрай продовжив вивчення явищ українського письменства у світовому літературному контексті під компаративним кутом зору. Конститутивними завданнями, які він означив для себе як дослідника української романтичної літератури, стали «як модифікувалися в поглядах наших романтиків доктрини нової літературної школи, піднесені на Заході, і які причини тих своєрідних особливостей, що ними позначаються фази нашого романтизму поруч з літературами іншими» [1, с. 4]. Ряд *Інших* склався з англійської, німецької, російської, польської, чеської літератур, контакт яких із *Своїм* (українським романтизмом) було розглянуто на генетичному (вплив, переспів, переклад) і типологічному (паралельні теми, мотиви, герої) рівнях. При цьому А. Шамрай чітко означив власні дослідницькі акценти як компаративіста у статті «До початків романтизму»:

– пошуки схожості у стилістиці – «головну увагу звернено буде на стилістичні аналогії», коли йтиметься про переклади з чужих літератур [1, с. 19];

– підтверджувати випадки впливів, імпульсів *Іншого* – «встановлюватимемо лише факти функціональної залежності в творчості наших поетів від тих чи інших тенденцій в інших літературах того часу» [1, с. 19].

Загалом літературознавчі порівняння А. Шамрая варіювалися від майже докладних описів (присутності сонетів А. Міцкевича у творчості Оп. Шпигоцького, віяння поетики трагедій В. Шекспіра на драму «Сава Чалий» М. Костомарова, байронізм у поезії Л. Боровиковського), стислих характеристик (вплив античності на творчість М. Костомарова) до констатації перспективних фактів.

Прикладом останнього є його стаття «Запорожская старина» І. Срезневського, як історико-літературний факт», де відзначено схожість історичної долі української містифікації з іншими подібними фальсифікаціями фольклору («Поемами Оссіана» Дж. Макферсона, «Краледворським рукописом» В. Ганки і Й. Лінди, збірником «Гуслі» П. Меріме). Також у цьому науковому огляді вказано на схожість Оссіана і кобзаря як романтичних фігур та зроблено припущення, що цікавість до історичних тем XVI ст. могла бути нав'язана польською літературною традицією (поезією Б. Залеського, Т. Падури та ін.).

В. Шекспір, В. Скотт, Дж. Байрон – це ті знакові постаті англійської літератури, відлуння творчого доробку яких помітив А. Шамрай в українському романтизмі. На його думку, «в історичних трагедіях Шекспіра, в його психологічно-ідеологічних засобах трактування літературних персонажів, побачили прихильники нової літературної школи ті художні концепції, що відповідали «духу» нового часу» [2, с. 7]. Це цитата зі статті «Перші спроби романтичної драми...», де А. Шамрай дослідив шекспірівські проявлення у «Саві Чалому» М. Костомарова: художнім прототипом Гната Голого є Яго із «Отелло»; Сава Чалий доповнив типологічний ряд так званого «героя із жадобою влади», який досить часто зустрічається у В. Шекспіра; колізії, в яких опиняється Сава Чалий, мають характерні риси шекспірівських трагедій»; його трагедія схожа на «історії Макбета, Юлія Цезаря, а найближче Коріолана» [2, с. 9]. Для підтвердження цих слів, А. Шамрай порівняв Саву Чалого і Коріолана, вказуючи на подібність і відмінність їхніх характерів. Але фактів, які б свідчили про безпосередній ефект «Коріолана» В. Шекспіра на драму «Сава Чалий» (1838 р.) М. Костомарова, наведено не було. Український літературознавець лише включив рядки з листа від 1839 р.

М. Костомарова до І. Срезневського як доказ про Костомарову обізнаність із творчістю великого англійця. Зіставлення англійського й українського персонажів А. Шамрай доповнив цитатами з російськомовного «Коріолану» (Coriolanus, 1605 – 1608) Олександра Дружініна 1865 року. Чому тут не був обраний україномовний текст Пантелеймона Куліша 1882 року, то маємо декілька припущень. Можливо, А. Шамрай просто не мав під рукою переклад П. Куліша, або знав про неприхильну рецензію М. Костомарова перекладацької діяльності П. Куліша, або йому більше імпував «Коріолан» О. Дружініна, який свого часу міг читати і сам М. Костомаров. Але дослідник дійшов висновку, що створити характери персонажів за взірцем Шекспірових М. Костомарову не вдалося, оскільки він не дав «того історико-культурного колориту, який вимагав романтичний канон від історичних драм і романів, підносячи гасло «народності» в літературі» [2, с. 15].

Згадав А. Шамрай і про популярність історичних романів В. Скотта та про намагання багатьох написати щось у стилі цього шотландського автора. Відмітив і наявність в українській літературі персонажів типологічно-подібних до героїв вальтерскоттівських романів, як-от образ «гетьмана». Вказав і на прояви байронівської традиції у романтизмі Л. Боровиковського і М. Петренка. На його переконання, байронізм був тим імпульсом, який спричинив перехід М. Петренка до психологічно-рефлексивної лірики (романсу, елегії, медитації).

У статті «Адам Міцкевич і Оп. Шпигоцький» А. Шамрай цілком справедливо відмітив, що мало не всі літературні здобутки О. Шпигоцького, як російськомовні (поема «Конрад Валленрод», сонет «Добрая ночь», «Два малороссийских сонета»), так і україномовні («Степи Аккреманські») – переклади і варіації поезій А. Міцкевича. Зосередившись виключно на сонетах Оп. Шпигоцького як першої спроби «у нас тої форми, що відродилася в літературі європейській в зв'язку з розвитком романтизму» [1, с. 81]), А. Шамрай відзначив стилістичні особливості та відповідність сонетній формі «Степів Аккреманських», авторську варіативність «Двох малоросійських сонетів», вдало збережену жанрову природу «Доброї ночі» у порівнянні з їхніми польськими оригіналами.

Дослідив А. Шамрай і впливи Фрідріха Шиллера на творчість М. Костомарова: вірш «Давнина» – пародія на Шиллерову «Давнину»; найближчими взірцями для «Переяславської ночі» могли бути

«Вільгельм Телль» (історичний матеріал схожий, співпадають функціональні ролі окремих персонажів обох п'єс) і «Орлеанська діва» (типологічно-подібними є художні образи Марини та Жанни д'Арк як жінок, які закохалися у ворога).

Разом із тим у літературознавчих дослідженнях романтизму А. Шамрая відшукуються цікаві словосполучення, які вповні можна долучити до теоретичного арсеналу сучасної літературної компаративістики, як-от «стабілізовані постаті» та «трафаретні ситуації».

Список використаних джерел:

1. Харківська школа романтиків. У 3 т. Том перший / вступні статті, редакція і примітки А. Шамрая. Харків : Державне видавництво, 1930. 280 с.
2. Харківська школа романтиків. У 3 т. Том третій / вступні статті, редакція і примітки А. Шамрая. Харків : Державне видавництво України, 1930. 352 с.

СЕКЦІЯ 8. ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/25>

Мікіна О. Г.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри зарубіжної філології*

*Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Хоменко О. А.,

старший викладач кафедри зарубіжної філології

*Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

СТАРОФРАНЦУЗЬКІ ДІЄСЛОВА ЯК ПРИКЛАД ТИПОВОЇ СЕМАНТИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ

Семасіологічні дослідження дають безліч цікавих прикладів значеннєвої еволюції. Цього разу хотілося б представити один окремий випадок семантичної трансформації, при якому зміни словотвору вносять корективи у значення лексем. Йдеться про успадкований з прадавніх часів і поширений у Середньовіччі спосіб зміни значення через додавання префіксів, а саме про формування через префіксацію значення ‘звертатися’ у старофранцузьких дієслів. Як відомо, в межах тільки одного, середньовічного періоду французької мови сталося більше змін, ніж зазнала будь-яка інша романська мова за всю свою історію. Тому еволюційні процеси, що відбулися з французькою семантикою за короткий період 9-14 століть, можна вважати яскравим втіленням універсальних явищ, притаманних цілій групі неолатинських мов.

Перш за все слід навести цілу низку дієслів зі значенням ‘звертатися’, які є фонетичними варіантами однієї з популярних середньовічних лексем, а саме **rationare*, пор.: *araisnier, arraisnier, arainier, airainier, araignier, arainnier, arrainsnier, areisnier, aresnier, arenier, aranier, aragner, arisnier, araisonner, araisonner, areisonner,*

aresoner, arresoner, arazoner, araisuner, aroissoner [3, с. 372]. Тут подано тільки ті дієслова, які зафіксовані в одному зі словників старофранцузької мови, хоча й дуже авторитетному. Проте відомо, що ця серія є більшою, якщо залучити до вибірки інші словники і тексти. Враховуючи велику кількість діалектів, сформованих у період старофранцузької мови, орфографічна варіативність лексем, у тому числі дієслів, не є несподіваною і водночас не представляє інтересу, оскільки на семантиці це не дуже позначилося, пор.: «Якщо в існуючих літературних і ділових пам'ятках старофранцузького періоду фонетичні і морфологічні особливості ... виражені доволі ясно, то лексичні відмінності вислизують, а отже не піддаються настільки чіткому визначенню, як фонетико-морфологічні. Як наслідок розвиненої фонетичної диференціації діалектів і відсутності єдиної орфографічної норми спостерігаються лише значні розходження в оформленні одного й того ж слова» [1, с. 260]. Таким чином, величезна кількість варіантів одного дієслова викликана фонетичною і, як наслідок, орфографічною нестабільністю старофранцузької мови, проте нас передусім цікавить значеннєва складова лексеми, у цьому випадку – сам факт появи дієслів із аналізованою семантикою на базі народнолатинського дієслова **rationare*, що утворилося, в свою чергу, від латинського *ratio* 'рахунок, підрахунок; розум, точка зору; мотив' та префікса *a-*.

Внаслідок семантичної еволюції в старофранцузькій мові дієслово *raisnier* (< **rationare*), поряд із традиційним значенням 'розмірковувати', отримало й інше – 'говорити, розмовляти' [2, с. 62]. При використанні дієслова *raisnier* з прийменником *a* воно природно означало 'говорити, розмовляти з кимось', тобто 'звертатися', оскільки цей префікс походить від латинського *ad-*, мав значення 'напрямок до' і використовувався для передачі давального відмінку. Очевидно, що через вживання з прийменником старофранцузьке дієслово *raisnier* було неперехідним. Але далі замість форми «дієслово + прийменник» з'явилася інша конструкція – «префікс *a-* + дієслово». Така словотвірна модель формування дієслова зі значенням 'звертатися' була відома і активна і в латинській мові, наприклад, саме за цією схемою були утворені дієслова *adōro, affor, alloquor*. У випадку з дієсловом *araisnier*, а враховуючи фонетичну варіативність і з іншими спільнокореновими дієсловами, ця модель знову стає продуктивною, що свідчить про її типовість і універсальність. Природно, що новостворене старофранцузьке дієслово почало вживатися з лексемою, яка означає

особу – об'єкт мовлення, але цікаво, що і нове дієслово *araisnier*, і решта однокоренових префіксальних варіантів, були перехідними і вживалися вже без прийменників, тобто сему давального відмінка перебрав на себе префікс [4, с. 3]. Ось один із прикладів:

«S'il avient chose que tu trueves
La bele en point que tu la doives
Aresoner ne saluer,
Lors te fera color muer,
Si te fremira touz li sans» [6, 2389–2393] –

«Якщо станеться так, що ти зустрінеш красуню за таких обставин, що тобі треба буде до неї *звернутися* і привітатися, вона змусить тебе збліднути, і вся твоя кров затремтить».

Сьогодні у французькій мові не існує жодного з цих однокоренових дієслів, які були базовими у старофранцузькій період. Їх не фіксує і словник середньофранцузької мови [5]. Мова успадкувала лише традиційну безпрефіксальну форму *raisonner* зі значеннями 'розмірковувати', 'говорити про'. Те ж саме стосується італійського дієслова *ragionare*, іспанського *razonar*, португальських *razoar* та *raciocinar*.

Абсолютно аналогічна картина простежується також із старофранцузькими дієсловами, які виникли на базі народнолатинського дієслова **parlare*, що протягом усіх періодів розвитку французької мови аж до сьогодні означає 'говорити', та вже знайомого префікса *a-* (< *ad-*). Утворені у старофранцузький період префіксальні форми *aparer*, *aparleir*, *apparleir*, *apairler* [3, с. 323] та безліч інших варіантів набувають значення 'звертатися', пор.:

«Bien cuideras avoir mespris,
Dont tu n'as la bele *aparlee*

Avant qu'ele s'en fust alee» [6, 2368-2370] – «Ти подумаєш, що зробив помилку через те, що не *звернувся* до красуні до того, як вона пішла»;

«Et li rois, qui la pes queïst
Molt volantiers se il poïst,
S'an vint de rechief a son fil,

Si l'*aparole* come cil...» [7, 3423-3426] – «І король, який дуже хотів миру, якби він міг цього досягти, повернувся до свого сина, щоб *звернутися* до нього...».

Доля цього дієслова склалася подібно до *araisnier*, воно також втрачене у французькій мові, якщо не враховувати поодинокі випадки збереження цієї лексеми в кількох місцевих говірках провінції Артуа, де це дієслово вживається у зворотній формі *s'aparler* і означає 'слухати себе в процесі розмови' [3, с. 323]. Але це периферійне вживання дієслова і в периферійному значенні, тоді як аналізоване значення 'звертатися' у сучасній мові відсутнє у цього дієслова. Таким чином, дієслова, що вживалися зі значенням 'звертатися' у старофранцузькій мові, є обмеженими у мовному часі, але нагадують дослідникам історичної семантики про цікавий і типовий спосіб значеннєвої еволюції.

Список використаних джерел:

1. Бородина М. А. К вопросу о единстве французского языка (На материале хартий второй половины века). *Исследования в области латинского и романского языкознания* / ред. Р. А. Будагов, Н. Г. Корлэтяну. Кишинев : Штиинца, 1961. С. 235–262.
2. Dauzat A., Dubois J., Mittérand H. *Nouveau Dictionnaire étymologique et historique*. Paris : Larousse, 1973. 814 p.
3. Godefroy F. *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialecte du IX^e au XV^e siècle : en 10 t.* Paris : F. Vieweg, 1881. T. 1. 799 p.
4. Greimas A. J. *Dictionnaire de l'ancien français. Le Moyen Age*. Paris : Larousse, 1994. 630 p.
5. Greimas A. J., Keane T. M. *Dictionnaire du moyen français*. Paris : Larousse, 2001. 668 p.
6. Lorris G. de., Meun J. de. *Le Roman de la Rose / traduction présentation et notes par A Strubel*. Paris : Le Livre de Poche «Lettres gothiques», 1992. 1272 p.
7. Troyes C. de. *Le Chevalier de la Charrette. Romans*. Paris : Librairie Générale Française, 1994. P. 495–704.

СЕКЦІЯ 9. ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/26>

Арделян О. В.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури

та методик їхнього викладання

*Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

РОЛЬ ОНІМІВ У ФОРМУВАННІ ПОРТРЕТУ НАЦІЇ

Центральне місце в мовній картині світу, в культурі народу займає образ людини, а власні імена є, таким чином, одним з найважливіших засобів для виявлення тих національно-культурних особливостей, які дозволяють змоделювати портрет нації, розкрити специфіку функціонування людини в суспільстві, її нерозривний зв'язок з ним, а також вплив суспільства на життя людини. Питання фразеотворчої активності ономастичного компонента пов'язане із специфікою онімів як мовних і культурних одиниць. Оніми як компонент фразеологічних одиниць вже неодноразово були об'єктом розгляду науковців. Свідченням цього є наявність цілої низки монографічних та дисертаційних досліджень, присвячених таким явищам в українській (Ю. Карпенко, О. Карпенко, О. Мороз, Н. Пасік), польській (А. Кравчук), англійській (Б. Ажнюк, І. Заваринська, З. Загірова, О. Леонович, Г. Манушкіна, Т. Олійник), німецькій (Н. Лалаян, О. Сафронова) та інших мовах. Водночас багато проблем остаточно ще не розв'язано. До цих актуальних питань можна віднести такі, як системність ономастики, взятої в аспекті її функціонування у складі фразеологічного фонду мови.

Отже, актуальність дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на виявлення та аналіз фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом. Метою такого дослідження є висвітлення специфіки виникнення, семантики, а також функціонування онімів у фразеологічних одиницях на матеріалі української мови. Для досягнення цієї мети було зроблено семантичний аналіз фразеологізмів з ономастичним компонентом. Ці одиниці були

отримані шляхом суцільної вибірки з фразеологічних та ідіоматичних словників, пареміологічних збірок.

Ономастична фразеологія відображає не тільки національну самобутність іменника того чи іншого народу, але і через колоритні імена повідомляє про своєрідні звичаї, способи мислення, історію та міфологію останнього. Особове ім'я, будучи культурною домінантою, функціонуючи у фразеології як національно-культурний компонент, допомагає виявити особливості, характерні риси тієї або іншої нації, того чи іншого типу мовної особистості. В.В. Жайворонок вважає, що багато чого про історію народу, його етногенез, зв'язки з іншими народами можуть розповісти оніми. Як і загальні назви, не всі вони піддаються лексичним і семантичним реконструкціям, але цей процес наукового пошуку, з огляду на міжмовні та міжетнічні зв'язки, дає велику поживу до роздумів і часто несподіваних висновків [2].

Вивчення лексичних одиниць з точки зору відображення в них національно-культурних особливостей дозволило виділити в їх семантиці особливу соціально-культурну сему або «культурний компонент». У фразеологізмах актуалізується культурний компонент значення власного імені, який відображає національно-культурні особливості суспільного і духовного життя народу.

Способи, якими фразеологізми з онімом можуть відображати національно-культурну специфіку народу можна умовно поділити на три групи.

По-перше, фразеологічна одиниця може містити в собі власне ім'я, яке позначає реальну історичну особу, добре відому всім членам суспільства. Однак якщо роль в історії такого державного діяча, представника творчої професії, вченого, винахідника, монарха або нащадка знатного роду виявлялася не настільки значною, як це могло здатися його сучасникам, то з плином часу його ім'я віддавалося забуттю, і образні фразеологізми, що включали цей ономастичний стрижневий компонент, поступово виходили з ужитку. Наприклад, *вітер з України* [3, с. 47]; *бреше як Троцький* [3, с. 29]; *граф Потоцький, що в нього розум жіноцький* [3, с. 69]; *як швед під Полтавою* [3, с. 321]; *Кармалюка не жалів на пана бука* [3, с. 126]; *Пріймаємо тебе, Хмельницький пане, хлібом, сіллю і щирим серцем* [3, с. 231]; *Славний козак, Максим Залізняк, бив панів звичайно так* [3, с. 258]; *як на Чорнобилі побувати* [3, с. 320]; *поїхати в Ригу – поїхати в Ригу через Харків* [3, с. 226].

До другої групи належать фраземи, до складу яких входять власні імена з літературних джерел. Література та усна народна творчість

значно збагатили мову, подарувавши їй безліч яскравих і виразних образів. Наприклад, *викинути ідола в Дніпро* «рішучий розрив з минулим» [3, с. 114]; *пасічник Рудий Панько* «весела, дотепна і розумна людина» [3, с. 212]; *тінь Шлеміля* «нешасний, зневажений усіма блукач» [3, с. 313]; *Див кличе над деревами* «провіщати небезпеку» [3, с. 76]; *Марко Проклятий* «вічний блукач, великий злочинець, неспокійна людина» [3, с. 158]; *баба Палажка і баба Параска* «язикаті люди» [3, с. 19]; *пізній Іван* «людина, що пізно встає, бариться з початком роботи» [1, с. 64]; *язиката Феська* [1, с. 68]; *лис Микита* [1, с. 60]; *баба Яга* [1, с. 53]. Не підлягає сумніву той факт, що право на життя знаходять тільки фразеологічні одиниці з тих літературних творів, які пройшли випробування часом, які визнані народом, які передавалися і передаються з покоління в покоління. При вивченні тієї чи іншої мови неможливо обійтися без вивчення літератури, фольклору і легенд народу – носія цієї мови. У даному випадку ми вважаємо, що культурним компонентом можна вважати всю фразеологічну одиницю.

До третьої групи ми віднесли фраземи з традиційними, популярними чоловічими і жіночими іменами. Широко поширені імена, що вживаються в мові щоденно, стали компонентами безлічі фразеологізмів і надають їм найчастіше яскраво виражене експресивно-емоційне забарвлення: *де Сидір козам роги править* [1, с. 57]; *Верства келебердянська / пирятинська / чугуївська* [4, с. 20]; *Куди/Де Макар телят не ганяв* [4, с. 40]; *За царя Гороха (як людей було трохи) / За царя Панька / Тимка (як земля була тонка), жарт.* [4, с. 57]; *Мели, Іване, доки вітру стане / доки вітер стане* [4, с. 86]; *На бідного Макара всі шишки летять / Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці (на печі печуть, а на лавці січуть)* [4, с. 90]; *По Савці свитка* [4, с. 132]; *Як Сидорову козу бити / лупити* [4, с. 211]; *кучерявий Іван* «дим» [1, с. 60]; *кисла Оришка* «кропива» [1, с. 57]; *сухий Мартин/Артем* «рушниця» [1, с. 67]; *Іванова хата* «в'язниця» [1, с. 59]. Таким чином, третя група фразеологізмів, відображаючи антропонімічні традиції українського народу, маючи в своєму складі національно марковані імена, безсумнівно несе інформацію про національну належність, виявляє національно-культурну своєрідність фразеологічної одиниці.

Національний характер фразеології, перш за все, підтверджується перевагою в ній споконвічно національного елемента. Не підлягає сумніву, що більшість фразеологізмів виникло на національній основі і стало плодом багатоговікової розумової та духовної творчої діяльності українського народу.

Фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом являють собою багатий матеріал, на прикладі якого можна продемонструвати, як оніми конотують різні ознаки, які не входять у значення слів. Конотації власних імен є оцінними і здебільшого характеризують людину за різними ознаками. Вони виникли на основі певних ознак носіїв цих власних імен, властивостей їх характерів, звичок, діяльності.

Список використаних джерел:

1. Демська-Кульчицька О. М. Фразеологія. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 74 с.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. К. : Довіра, 2007. 262 с.
3. Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові. Афоризми. Літературні цитати. Образні вислови. Видання друге, перероблене і доповнене. Київ : Видавниче об'єднання «Вища школа». Видавництво при Київському державному університеті, 1975. 336 с.
4. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. К. : Рад. школа, 1991. 400 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/27>

Onyshchak H. V.,

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the English Philology Department
State University "Uzhhorod National University"*

LEXICAL-SEMANTIC RELATIONS: PRACTICAL PERSPECTIVES

Language, “conceived as a functional inheritance of a civilization’s history” [1, p. 36], mirrors the relationships between the people and the ambient world. It is the instrument used for articulating, communicating, and reflecting human experience, which “endows nature with meaning” [3, p. 222]. Furthermore, language replicates the structure of reality, acting as a “self-sufficient system” [6, p. 9].

Words present a specific metalanguage binding the linguistic and extralinguistic worlds together. Lexical-semantic relations between them

profoundly affect the way we represent the relations between objects, entities, and phenomena in the real world. The former play a significant role in human reasoning and comprehension, providing structure to vast lexicons. In this respect, the research into the complex peculiarities of the lexical-semantic relations established between the words denoting *good* in three distantly related languages seems relevant and can disclose national idiosyncratic mental representations.

The study aims to determine the lexical-semantic relations between the nouns denoting *good* in modern Ukrainian, English, and French.

The research material is represented by 776 nouns denoting *good* (217 in Ukrainian, 411 in English, and 148 in French). The latter are collected from the most authoritative explanatory dictionaries of Ukrainian, English and French languages [4; 5; 7].

Applying an interdisciplinary approach opens a new perspective, providing a remarkable insight into the internal structure of the human lexicon and the information stored in it. The formalized analysis of lexical semantics, integrating mathematical and purely linguistic methods, serves as an indispensable tool for our research. The former opens “new possibilities for treating both related and unrelated languages as systems possessing definite structures composed of hierarchically placed elements” [2, p. 177]. The matrix method entails presenting the lexical-semantic relations between the nouns denoting *good* in Ukrainian, English and French in a formalized way. The matrix itself presents the table with rows and columns, where the intersection of the words and their meanings is indicated by a sign (+). The former helps trace the paradigms which the units of the same word class form in the lexical-semantic system. In other words, their meanings arise from the networks of relations in the lexicon.

The analysis of the language data shows that the nouns under study form hierarchical systems. The latter are internally structured by the lexical-semantic relations of inclusion and exclusion. For instance, the French words *fortune* and *veine* establish synonymous relations, denoting a favourable occasion (*chance ou hasard favorable*). On the contrary, the relations between the English nouns *goodness* and *lot* are defined by their binarity since they represent two opposing notions (*good – evil*). The paradigmatic organization of the lexis denoting *good* in Ukrainian, English and French is maintained by meronymy, causation, and hyponymy. Viewed in this way, each word can be seen in many lexical-semantic relations. Thus, the whole lexicon can be treated as a network of semantically related units based on

similarity or contrast. Furthermore, the lexical-semantic relations contribute to interaction of both semantically related and non-related lexical units.

The prospects for further research lie in presenting a new, pragmatic approach to lexical-semantic relations to show how they are relevant to the structure of language and thought.

Bibliography:

1. Chassy P. How Language Shapes Social Perception. *Language and identity: Discourse in the world* / ed. by D. Evans. London – New York – New Delhi – Sydney : Bloomsbury, 2015. P. 36–51.
2. Fabian M. P. Comparative Research of Etiquette Nouns in English, Ukrainian and Hungarian. *Development of Philology and Linguistics at the Modern Historical Period: Collective Monograph*. Lviv-Torun : Liha Pres, 2019. P. 161–179.
3. Finch G. Word of Mouth: A New Introduction to Language and Communication. 2nd ed. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2013. 256 p.
4. Grand Larousse de la Langue Française : en 7 vol. / sous la direction de L. Gilbert, R. Lagane, G. Niobey, avec le concours de H. Bonnard, L. Casati, A. Lerond. Paris : Larousse, 1986. 6528 p.
5. The Oxford English Dictionary in 12 volumes / ed. by J. Murray. London: Oxford University Press, 1961.
6. Wu G., Yuan Y. Lexical Ontological Semantics. London – New York : Routledge Taylor and Francis Group, 2019. 234 p.
7. Словник української мови : у 11 т. / І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка. 1970–1980.

Широкова І. І.,
*доктор філософії з філології,
викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Запорізького національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ КОНЦЕПТІВ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ В. БЛЕЙКА

Індивідуально-авторська картина світу створюється концептами з універсальними, національно-культурними та специфічними ознаками. Переважання тих чи тих властивостей визначено комплексом об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на відчуття індивіда.

Мета цього дослідження полягає у визначенні алгоритму дослідження ключових концептів індивідуально-авторської картини світу поета й художника В. Блейка.

Індивідуально-авторська картина світу “виникає і розвивається за іманетними законами, це об'єктивна картина в її суб'єктивному відображенні шляхом авторизації” [1, с. 242]. У дослідженні картини світу автора важливою є його індивідуальна інтерпретація дійсності та досвіду. Специфіку такої картини світу можливо адекватно описати шляхом визначення пріоритетів у використанні автором зображально-виражальних засобів.

Особливий інтерес викликає дослідження індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, самобутнього поета і художника к. XVIII – п. XIX ст. Унікальність його авторської картини світу, його талант як поета й художника, зумовили й уможливили мультимодальну (вербально-візуальну) комплексність репрезентації ключових концептів. В художніх текстах В. Блейк поєднує вербальний і невербальний простір, що пояснюється не лише творчою наснагою і креативністю поета-художника, але також його намаганням створити голографічну, багатомірну версію Всесвіту.

Мультимодальне вираження концептів є їх «відтворенням за допомогою різних каналів передачі інформації» [2, с. 54]. У художніх текстах візуальні засоби дозволяють привернути увагу читача й справити на нього перше враження.

Алгоритм дослідження специфіки та мультимодальних засобів актуалізації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка засновується на виокремленні лінгвокультурологами у структурі концепту трьох компонентів чи шарів – понятійного, перцептивно-образного та ціннісного. Цей алгоритм передбачає послідовність таких етапів: ідентифікація ключових концептів шляхом виявлення регулярності їх актуалізації в поезіях та текстах інших жанрів (есе, листи), детермінації відносно інших концептів, а також встановлення їх важливості в авторських висловлюваннях оцінного типу; виявлення та систематизація регулярних лексичних вербалізаторів ключових концептів з урахуванням парадигматичних та синтагматичних властивостей одиниць, їх предметної співвіднесеності й конотативного забарвлення; аналіз головних ознак концептуалізації ключових понять, співвідношення частки спільного (універсального чи корпоративного знання) та унікального (авторського досвіду) у цих концептуалізаціях; аналіз образної та ціннісної складових виокремлених концептів; дослідження художньо-мовних засобів і прийомів, що застосовуються в актуалізації ключових концептів; аналіз авторських ілюстрацій до поетичних творів і визначення ефективності візуальних засобів для актуалізації досліджуваних концептів [3, с. 93–94.]

Отже, запропонований алгоритм дозволяє встановити, що маніфестація ключових концептів індивідуально-авторської картини світу В. Блейка здійснюється шляхом мультимодальної репрезентації. Комбінуванням вербальних та візуальних художніх засобів поет втілює складну систему асоціацій, образів і символів, яка віддзеркалює його світогляд, цінності й емоції. Вербалізацію авторської картини світу В. Блейка відзначає багатство різнорівневих засобів та прийомів – алітерацій, метафор, епітетів, порівнянь, антитез, повторів, паралелізму. Невербальні засоби реалізують низку важливих функцій: естетичну, пояснювальну, світоглядну й систематизувальну, емоційну і когнітивну функції.

Список використаних джерел:

1. Соколовська С. Ф. Особливості ідіостилю Г. Бюхнера. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 67. С. 241–244.
2. Ткачик О., Велика В. Мультимодальні засоби вираження концепту FEAR у корпусі англomовних кінотекстів психологічних трилерів

- і розважальних мультфільмів. *Advanced Linguistics*. 2020. № 6. С. 47–56.
3. Широкова І. І. Специфіка та мультимодальні засоби актуалізації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка [Текст] : дис. ... д-ра філософії за спец. 035 «Філологія». Запоріжжя, 2021. 295 с.

СЕКЦІЯ 10. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/29>

Єльнікова Н. І.,

*старша викладачка кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ МОВЛЕННЕВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

Чимала кількість мережевих спільнот і каналів відкритого та закритого типів, поширених на платформах соціальних мереж, сформувала нові типи українськомовного спілкування, у якому об'єдналися текстова й аудіовізуальна інформація. Культура мовленнєвої поведінки в сучасному віртуальному просторі поступається агресивній комунікації. Анонімне спілкування в інтернеті позбавляє учасників медіапростору відповідальності за свої слова, формуючи в них почуття безкарності, уможлиблює антисоціальну поведінку, переслідування в інтернеті, кіберзалякування та продукуючи мову ворожнечі, тому мовленнєва агресія в українськомовному медіапросторі стає актуальним об'єктом мовознавчих студій. Мовленнєва агресія суперечить нормам комунікативної поведінки та спричиняє конфлікт, що робить її об'єктом дослідження сучасної паралінгвістики одразу за двома векторами: аналізом функціонування феномена ввічливості у різних культурах і теорією конфліктології.

Науковці у мовознавчих розвідках мовленнєвої агресії на сучасному етапі застосовують психолінгвістичний підхід, адже психологічне тлумачення явища агресії, вживання інвективної лексики, їхніх першопричин допомагає інтерпретувати тактики та стратегії, а також способи реалізації деструктивної мовленнєвої поведінки людини на лінгвістичному рівні. Тривалий час існувало твердження, що мовленнєва агресія властива соціально зниженим верствам населення, оскільки деструктивно себе поводити може лише особа з дуже низькою внутрішньою культурою, натомість людина високого статусу більше розвинена культурно. Водночас інвективна лексика, що лунає під час мовленнєвої агресії, подекуди знімає емоційну напруги будь-якої соціальної групи, що не залежить від мовної культури людини чи її соціального становища.

У сучасному мовознавстві прояви агресії у мовленні позначаються різними термінами: мовна агресія (В. Апресян, Є. Булигіна), вербальна агресія (О. Шейгал, В. Жельвіс, Н. Якімова, Л. Білоконенко), вербальна атака, комунікативна агресія (В. Кашкін), мовленнєва агресія (Т. Воронцова, Н. Клушина, А. Михальська, Н. Купіна, О. Кузик). На позначення мовленнєвої агресії сучасні науковці також застосовують такі поняття, як дискурси ненависті, ворожнечі (Г. Черненко, А. Денисова, О. Коробкова), мова ненависті (А. Вебер), мова насильства, словесний екстремізм.

За визначенням дослідника А. Басса, вербальна агресія є вираженням негативних почуттів через форму (сварка, крик, вереск) і через зміст словесних відповідей (погроза, прокляття, лайка) [5, с. 27]. Таким чином, зовнішній прояв вербальної агресії можна простежити за допомогою лінгвістичних і паралінгвістичних елементів прояву агресії, а внутрішній – через інтенції, зміст і контекст агресивних повідомлень.

Як слушно зауважує науковиця Т. Воронцова, варто розмежовувати терміни «вербальна агресія» і «мовленнєва агресія», адже вербальна агресія – це явище, що вивчається на соціально-психологічному рівні, а мовленнєва агресія – комунікативно-прагматичне явище [2, с. 48]. Уживання терміна «мовна агресія» на позначення всіх типів негативного та критичного ставлення мовця до реципієнта, як це пропонує дослідник В. Апресян, є виправданим на позначення засобу вираження символів деструктивної мовленнєвої поведінки (за допомогою лексем або синтаксем) [1, с. 1].

Поділяючи думку О. Кузик про те, що мовленнєва агресія є засобом дисгармонізації міжособистісних стосунків комунікантів в умовах деструктивної комунікації [3, с. 35], мовленнєвою агресією називаємо будь-які тексти, що містять вербальні сигнали негативної оцінності, або слова, у сему яких укладені негативні значення. Так, проявом мовленнєвої агресії вважаємо інвективну лексику, що містить інтенцію приниження, образи адресата, що є експресивно забарвленою та негативно впливає на реципієнта, порушуючи інформаційну безпеку особистості.

Мовленнєва агресія є особливим різновидом деструктивної поведінки особи з метою завдання психологічної шкоди окремій людині чи групі людей під час комунікації. Виявляючи мовленнєву агресію, суб'єкт (адресант) демонструє негативне ставлення до співрозмовника або сторонньої людини/людей, до предметів матеріального світу, до соціальних явищ тощо, різку опозицію щодо суджень, бажання домінувати над іншими учасниками комунікативного акту та нав'язувати їм свою точку зору.

Мовленнєва агресія тлумачиться через слова та висловлювання, що здійснюють окремі особи чи групи людей у формі провокації, підбурювання чи образи інших осіб або груп. Мовленнєва агресія зазвичай стосується багатьох аспектів: раси, кольору шкіри, етнічної приналежності, статі, інвалідності, сексуальної орієнтації, громадянства, релігії, мови, політичних уподобань тощо. Таким чином, усі прояви мовленнєвої агресії реалізуються як вербальними, так і невербальними засобами, що спрямовані на дискримінацію, залякування, домінування та створення ворожнечі.

При вивченні мовленнєвої агресії з точки зору соціолінгвістики, лінгвоєкології, юрислінгвістики, стилістики основним показником мовленнєвої агресії стають стилістично марковані мовні та мовленнєві засоби: емоційно й експресивно забарвлена лексика, просторічні елементи, інвективні лексеми, жаргонізми, обценна лексика.

Вивчаючи мовленнєву агресію, слід урахувувати, що адресат і адресант сприймають один і той самий текст по-різному, тому дослідник повинен чітко визначитися, чию думку він вивчає – реципієнта чи відправника інформації. Мовленнєва агресія в сучасних мовознавчих розвідках вивчається здебільшого з позицій адресата, оскільки акцентується увага на результаті мовленнєвих практик (образа, приниження, дискредитація співрозмовника).

Серед причин прояву мовленнєвої агресії в українському медіапросторі виокремлюємо політичну, економічну, культурну нестабільність сучасного суспільства, що призводить до зниження загального рівня розвитку людської культури, збільшення коментарів із низьким рівнем грамотності. Варто наголосити на тому, що війна в Україні стала каталізатором для прояву мовленнєвої агресії навіть серед тих людей, які ніколи не поводити себе агресивно. Від самого початку війни люди занурилися в медіапростір, очікуючи хороші новини, яких бракувало, тому люди почали гостро відчувати страх за своє життя та життя рідних, злість і ненависть до окупантів, тугу за щасливим минулим і постійну напругу. Усі ці емоції люди почали перетворювати на в'їдливі коментарі під виступами та публікаціями медійних осіб на сторінках соціальних мереж, телеграм-каналів, під відео в YouTube та стрічками новин електронних версій ЗМІ. Як відомо, людина, що залишає агресивний коментар, підсвідомо чи відверто провокує співрозмовника до прояву негативної реакції на мовленнєвому рівні.

Установити вияв мовленнєвої агресії в українському медіапросторі видається можливим через опозицію «свій – чужий», що в коментарях підкреслює протиставлення не лише медійної особи та народу,

а й неоднорідність самих коментаторів. Тобто ті, хто підтримує коментатора, навіть просто лайкаючи його зауваження, визнається «своїм», той, хто не поділяє думки коментатора, стає «чужим» і стикається із хвилиною агресії.

Мовленнєва агресія виявляється на різних мовних рівнях, проявляючись у способах оформлення думок і структурування тексту, у застосуванні лексичних і граматичних засобів мови, відібраних із метою комунікативного балансу.

Уважаємо за доцільне при дослідженні мовленнєвої агресії спиратися на класифікацію Ю. Щербиніної, яка виокремлює такі види: 1) за інтенсивністю – *слабка* (відмова у чомусь без етикетних формул, непрямий осуд, опосередкована образа) та *сильна* (відверта лайка, жорстка вимога) мовленнєва агресія; 2) за ступенем цілеспрямованості агресивного висловлення й усвідомленості коментатора – *усвідомлена*, цілеспрямована (навмисна, ініціативна) мовленнєва агресія, що пов'язана із проявом негативних відчуттів та емоцій, і *неусвідомлена* або частково усвідомлена, нецілеспрямована (реакційна, захисна, оборонна), що продукує негативні наміри; 3) за характером, способом вираження – *явна* (відверта) і *неявна* (прихована) мовленнєва агресія. За останнім критерієм у межах явної мовленнєвої агресії виокремлюють формулювання, у яких агресія висловлюється і за формою, і за змістом; формулювання, у яких агресія висловлюється лише за формальними ознаками; формулювання, у яких агресія висловлюється лише у змісті висловлювання. Приховані прояви агресії майже завжди виникають на рівні маніпуляцій із використанням комунікативних тактик комунікатора; 4) щодо адресата висловлювання – *перехідна* та *неперехідна* мовленнєва агресія; 5) за кількістю учасників ситуації – *масова*, *міжособистісна*, *групова* мовленнєва агресія [4, с. 35–38].

Таким чином, застосування мовленнєвої агресії в українському медіапросторі свідчить про соціальну напругу в Україні, негативно впливає на стратегії комунікативної поведінки, викликає зворотну мовленнєву агресію. Вивчаючи причини виникнення мовленнєвої агресії та досліджуючи її форми вираження, можна запобігти негативним наслідкам її поширення в сучасному українському медіапросторі, зводячи до мінімуму негативний вплив на свідомість як конкретної людини, так і суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Апресян В. Ю. Имплицитная агрессия в языке. *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии* : междунар. конф. «Диалог 2003», 11–16 июня 2003 г. : тезисы докл. М. : Наука, 2003. С. 32–35.

2. Воронцова Т. Речевая агрессия в коммуникативно-дискурсивной парадигме. *Вестник ВГУ. Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация*. № 1. 2006. С. 83–86.
3. Кузик О. А. Когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичному дискурсі (на матеріалі електронних видань США і Великої Британії) : дис. канд. філол. наук. Львів, 2019. 296 с.
4. Щербинина Ю. Русский язык: Речева агрессия и пути ее преодоления. Флинта : Наука. Москва. 2004. 135 с.
5. Buss A. *Aggression Pays. The Control of Aggression and Violence Cognitive and Physiological Factors*. 1977. P. 7–18.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/30>

Ishchuk A. A.,

*Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology
Dragomanov National Pedagogical University*

Ishchuk O. M.,

*Associate Professor at the Department of General Studies
Ukrainian-American Concordia University*

COMMUNICATIVE FEATURES OF THE INFORMATION SOCIETY

In the XX century, the linguistic aspect of communication started to attract more and more attention from scholars. Communication is the interaction between the subjects of interconnection, the exchange of information between these subjects [1, p. 43]. Society directly depends on communication. After all, the communication process includes aspects that help it evolve. The dynamic development in all spheres of public life is also associated with the development of communication. It is easier today to find and share information.

There are different types of communication. According to the number of people who conduct communication, interpersonal, group, and mass communication are distinguished. Interpersonal communication is carried out directly between two participants. Group communication is the exchange of information in groups of 3 to 30 people. Mass communication involves many people (for example, various conferences and meetings with a number

of participants exceeding 30). Radio, various performances, films, periodicals, books, television, social networks, etc. also contribute to the mass dissemination of information [2].

Communication requires certain conditions to be met. Among them, we can note the following: participation of at least two people in the communication process; a message, that is, information that will be shared; the use of a communication channel, that is, how information will be distributed; and feedback when the addressee responds to the addressee's message [3, c. 291].

The technical revolution led to the emergence of the information society. Humanity felt the need to collect and transmit information on a large scale. It caused the creation of systems that form a network of the latest communication technologies. They can store, reproduce, and transmit information in various ways for perception. A person needs to receive information quickly that will turn into knowledge. Sociologists have identified this phenomenon and introduced the concept of Information Society. The information society is a concept of a post-industrial society, a new historical phase of the process of social growth, in which all stages of using information become ways of activity in all social spheres [4]. The information society cannot exist without daily replenishment of the information bank, so it uses various means of obtaining knowledge ranging from traditional media to electronic resources. Digital technologies have a distinct impact too. Their advantages are ease and accessibility of use. A modern person has his/her own gadget and connection to the World Wide Web, and thus his/her capabilities are much greater than a few centuries ago. There is open access to up-to-date and popular information anywhere. The disadvantages of information and communication resources are that not all such information is always true. The importance of selecting the key confirmed information contributes to the successful growth of a member of the information society. After all, in modern realities, information prudence and relevance are very much appreciated.

Communication has a direct impact on post-industrial society and an appropriate purpose for its development. The development of communication itself causes positive dynamics in human life. After all, under such conditions, people become more educated, they feel secure and confident in the future. However, this will happen only with the democratization of communication. Thanks to communication, people realize themselves as individuals, form part of the mechanism of the modern form of existence, and develop humanity as a whole [5, c. 161].

Generation Z – Centennials – has a special communicative specificity of the adaptation. These are people born between 1995 and 2012. They form

the modern information society. Generation Z is trying to keep up with scientific progress and is skilled in the latest means of communication. They cannot imagine their life without gadgets. They do not know life without technology, which makes life easier for them. Centennials are rapidly adapting to new changes, including those that have taken them by surprise due to the coronavirus pandemic. Under these circumstances, face-to-face communication is excluded from the generally accepted ways, so communication has switched to online mode. It is a special form of communication when people interact with each other on the Internet; they communicate through the exchange of symbolic and/or multimedia messages [6, c. 119]. People around the world have started using platforms such as Google Meet, Zoom, Teams, Skype, etc. for remote information exchange to save their lives and health.

Studies, work, and even personal life have changed their focus into almost total online communication. These are forced measures, and Generation Z handled them best. The problem with online communication is the lack of awareness of modern technologies. The development of the information society depends on those who have the latest tools. However, this advantage of 'artificial' communication has its drawbacks. Centennials have certain gaps in their real-life communication skills. It is more difficult for them to communicate in person, conduct a conversation correctly, and even make new friends; it is easier for them to express their opinions in personal blogs on social networks, but when it comes to public speaking or polylogue, Generation Z loses its communicative vigilance.

There are also positive aspects of the development of modern communicative phenomena by a new generation. They come up with certain reductions, abbreviations, and nonverbal means for written communication online. These things have greatly facilitated the modern rhythm of life. The expertise of stylistics and lexicology studies is increases, which is caused by updates and the enrichment of internet communication tools.

The latest style of communication interaction of the information society requires additional emotionality. A special need for emotions is found in the approach of internet communication. Emotions have the main position as the involuntary component of communication. They begin to actively participate in the stage of information awareness and evaluation. There is a need for an emotional reaction to understand the intentions of the person. An emotional response is a person's reaction to specific circumstances that arouse or activate an interest or need [7, c. 3]. An emotional reaction is a manifestation of an emotion or a whole complex of emotions.

Modern scientists distinguish up to ten basic emotions. Carroll Izard presented a classification that received universal recognition. According

to his research, there are ten main manifestations of emotions; among them, there are negative and positive: interest – encourages and organizes to maintain contact; joy – a positive perception of the situation, responsible for pleasure; surprise – a reaction to circumstances, can be both positive and negative; distress – an emotion that expresses an understanding of rejection or detachment from what you want; anger – a manifestation of anger, can be from a rejection of someone else’s point of view; contempt – emotional detachment from the subject; disgust – consists in a significant difference in understanding; shame – a premonition of negative circumstances; fear – a reaction to a sense of danger; guilt – a sense of humiliation of the understanding and principles of the individual [8]. Communication cannot be separated from emotions; the very act of communication and the participants in communication cause different states and relationships. Emotions characterize the attitude to the interlocutor and contain a cognitive function in the perception of the world [9, c. 156]. They are a feature of the communication of the Information Society as a confirmation of human development. The Information Society is taking the initial steps of its formation. Dynamic changes, which arise as a result of the actions of a modern individual, lead to the inexhaustible nature of this issue. There will always be some insufficiently justified part that will attract the attention of many researchers. Scientific observations on the manifestation of emotions in the specificity of communication in the information society may change along with the expansion of the sphere of communication in a global sense.

Bibliography:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2004.
2. Richard G. Jones Jr. Communication in the Real World: An Introduction to Communication Studies. University of Minnesota Libraries, 2016.
3. Хамітов Н. Комунікація. *Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук*. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002.
4. ‘Information Society.’ Encyclopedia of Sociology. Retrieved September 27, 2022 from Encyclopedia.com: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/information-society>
5. Липовецьки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме. Издательство «Владимир Даль», 2001.
6. Сидоров М., Табаков Д. Інтернет як засіб соціальної комунікації та соціального впливу. *Політичний менеджмент*. 2008. № 4(31). С. 119–125.
7. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. Санкт-Петербург : Питер, 2018.

8. Izard, Carroll E. Human Emotions. New York : Plenum, 1977.
9. Семёнова Т. В. Вербализация эмоций человека в зеркале антонимии (на материале английского языка). Вестник Челябинского государственного университета. Челябинск : Изд-во ЧГУ, 2010. Вып. № 4(185). С. 156–159.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/31>

Чернишова Т. О.,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії
Харківського національного університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба*

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА НАЦІЯ ЯК ОСОБА В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Прагматичний аспект політичної мови проявляється в переконанні слухачів у справедливості, щирості, об'єктивності висловлюваної думки, а отже потребує прозорості та загальної зрозумілості. Політичні промовці використовують різноманітні лінгвістичні інструменти, щоб зробити повідомлення переконливим та зрозумілим для слухачів, апелюючи при цьому до емоцій та потреб аудиторії. Використання метафори – найбільш відомий інструмент для переконання та пропаганди в риторичній практиці політиків. Поширеною є думка щодо мети політичних промовців як виключно маніпулювання слухачами через посилення або утримання своєї впливовості. А звідси – акцент не на інформуванні, а на переконанні, експресії, приголомшенні слухачів.

Безумовно, у такому випадку йдеться про *представлення* події мовцем, і концептуальна метафора тут виявляється найбільш придатним ресурсом, оскільки має величезний потенціал щодо інтерпретування. Таким чином, подія як факт дійсності ніби загортається в обгортку, якою є створена мовцем метафора. На цьому етапі подія вже втрачає певну частину своєї істинності. Подальші збитки відбуваються в процесі її реінтерпретування слухачем залежно від його інтелектуального потенціалу та життєвого досвіду. Отже, істина може з легкістю бути зміненою завдяки метафорі, яка сприймається та розуміється різними людьми по-різному й тому відкрита для інтерпретування. Дж. Лакоф стверджує, що переважно

людей цікавить не те, чи істинним є твердження, а те, якою мірою воно є істинним, або чи не є воно свідомо хибним. Тож брехня, яку сприймають як таку, що не завдає значної шкоди, може бути виправданою (особливо якщо слугує благій меті), а отже, прийнятною [5].

У сучасній ситуації постправди більшість людей задовольняються вже «добути» знанням, нібито правдою, яку хтось постачає, звісно, не без власної користі. До того ж ця правда може бути настільки гарно «упакованою», естетично та емоційно привабливою, що «спожити» її стає легким та приємним заняттям. Отже, ми вибираємо те знання про об'єктивну дійсність, яке, по-перше, викликає в нас позитивні емоції, а, по-друге, відповідає нашим поглядам та уподобанням. Водночас відкидається та «правда», яка їм суперечить. Метафоричний простір, у який потрапляє певна подія, переформатовує останню відповідно до завдань мовця з урахуванням емоційних реакцій широких мас, утомлених від складної реальності та охочих «знайти порятунок в затишному віртуально-фейковому світі» [1].

Концептуальні метафори створюються на ґрунті досвіду безпосередньої взаємодії людини з навколишнім світом, передовсім досвіду фізичного. Саме тому в політичному дискурсі доволі широко використовується антропоморфна метафорика, «оскільки в даному випадку джерелом уподібнення є найзрозуміліша для людини сфера – її власний організм» [4, с. 76]. Відповідно елементи такої сфери-джерела структурують зрозумілу меншою мірою концептуальну сферу-мету. Можна впевнено стверджувати, що створювана в політичному дискурсі метафорична картина є здебільшого антропоцентричною. Антропоморфна метафоризація «відбувається шляхом приписування компоненту, що підлягає метафоризації, біофізичних, психічних ознак та якостей людини, а також її соціокультурних характеристик» [3, с. 318].

За твердженням Дж. Лакоффа, в закордонній політиці переважно використовується ціла група концептуальних метафор, які мають сферою-джерелом різноманітні аспекти людини. У цьому контексті дослідник визначає такі найвагоміші метафори, як *Нація як особа*, *Нація з людськими атрибутами*, *Нація, що діє як людина*. Так, наприклад, метафора *Нація як сім'я*, що входить до «антропоморфної» групи, базується на кореляції концепту нації з родинним устроєм, де уряд розглядається як батько, а громадяни – як діти.

Сучасний український політичний дискурс характеризується активним використанням «антропоморфних» концептуальних метафор, серед яких центральне місце, на нашу думку, посідає метафора *Нація як активно діюча людина*. Сферою-джерелом для подібного конструкту

слугує та діяльність людини, яка спрямована на енергійну та впевнену боротьбу. Аналіз публічних виступів найбільш репрезентативного політика України Президента Володимира Зеленського з початку повномасштабного російського вторгнення доводить частотність використання вищезазначеної метафори. Україна персоніфікується максимально як упевнена у своїй правоті та силі особа: «Україна показала, що не тільки правда за нами, а й сила за нами...»; «Україна показала силу на полі бою...»; «Україна повертає своє...», «Україна жодної хвилини не сумнівалася в собі», «Україна вистояла...змогла об'єднати світ...змогла звільнити значну частину території» тощо [2]. Зауважимо, що інклюзивний займенник «ми», який корелює із промовцем і всіма українцями та достатньо часто використовується як експлікація тактики кооперації, характерної для політичної риторики Президента В. Зеленського, у промовах останніх місяців війни поступається місцем саме концептуальній метафорі *Нація як активно діюча людина*. Це дозволяє, з одного боку, вийти на вищий рівень узагальнення, замінивши невизначених «нас» цілою нацією, а з другого боку – представити концепт нації через живу істоту, пов'язану кровоносними судинами з кожним українцем, а тому здатну так само відчувати, страждати, гинути та народжуватися.

Ця метафора підкреслюється прихильниками концептуальної теорії метафори та критичного аналізу метафор як така, що відіграє важливу роль у концептуалізації колективних політичних утворень як особистих ідентичностей. Подібна крос-доменна взаємодія (нація та особа – це різні когнітивні домени) слугує для створення колективної ідентичності, сприйняття національної держави як особистості. Таким чином територія держави сприймається як тіло нації, шляхи сполучень – як кровоносна система, парламент і уряд – як мозок тощо, тобто все це набуває цілісної ідентичності, а моральний статус нації-людини поширюється на кожного окремого громадянина.

Активне функціонування в політичній риториці (а насамперед – у виступах головного представника держави) концептуальних метафор *Нація як особа*, *Нація як активно діюча людина* сприяє формуванню фундаментальної прагматичної позиції мовця як уособлення колективних ідентичностей своєї нації. Подібне конструювання колективної ідентичності ефективно впливає на хід конфліктної комунікації, яка склалася внаслідок воєнного втручання Російської Федерації. Ми можемо побачити, що активність України, яка концептуалізується як колективний суб'єкт, описується Президентом В. Зеленським дієсловами, що належать до певних лексико-семантичних груп: це переважно дієслова зі значенням можливості

на наміру (змогла, можемо, прагнемо, має повернути тощо), захисту (захищаємо, боронить мир, захищає свободу Європи тощо).

Таким чином, одним із ключових метафоричних комплексів у концептуалізації національної ідентичності є комплекс нації як особи, який посідає важливе місце в сучасному політичному дискурсі, зокрема й українському. Популярність «анторопоморфної» метафори та ефективність її використання пояснюється наділенням абстрактного домену «нація» знайомими та близькими людині характеристиками, унаслідок чого відбувається персоніфікація, яка слугує створенню колективної ідентичності. Президент України В. Зеленський у своїй політичній риториці демонструє активне використання концептуальної метафори *Нація як активно діюча людина*, що сприяє консолідації української нації в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Лютий Т. Кінець прекрасної епохи. В кожного своя «пост-правда». URL: <https://www.dsnews.ua/society/kinets-prekrasnoyi-epohi-v-kozhnogo-svoya-post-pravda--19112016180000> (дата звернення: 25.09.2022).
2. Промови та звернення – Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (дата звернення: 25.09.2022).
3. Стоянова І. Концептуальна метафора як засіб вербалізації концепту «народ» у дискурсі антиутопії (зіставний аспект). *Лінгвістичні студії* : збірник наукових праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А. П. Загнітко. Донецьк: ДонНУ, 2010. Вип. 22. С. 317–322.
4. Чернишова Т. О. Роль метафори у вербалізації дійсності засобами медіа: контекст інформаційної війни. *Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»* : тези доповідей, 28–29 травня 2019 року. Х. : ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2019. С. 75–79.
5. Lakoff G. Metaphor and war, again. URL: <https://escholarship.org/uc/item/32b962zb> (accessed date: 25.09.2022).

Yamshynska N. V.,

*Lecturer at the Department of English for Specific Purposes № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute*

Tsepkalo O. V.,

*Candidate of Pedagogic Sciences,
Senior lecturer at the Department of English for Specific Purposes № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

SOCIAL NETWORKS AS A WAY OF LINGUISTIC SOCIALIZATION

In our modern society, we are witnesses to global changes that occur everywhere and cover all areas of life. The COVID-19 pandemic has revealed the necessity to develop and actively implement new ways of working, and at the same time speeded the adoption of digital technologies not only in the workplace but also for studying and even with the aim to communicate. People from all around the world have become more involved in the process of digitalization. Due to such circumstances, when a great number of universities in different countries offered students to attend online lectures, ESL students got an awesome opportunity. They were able to establish contacts with other students – native speakers, who studied similar disciplines and willingly suggested to help deal with some courses placed on different online platforms. It has become obvious that at that moment we have become a big close-knit family. Through new links with different students’ communities, with the advent of free online libraries, ESL students managed to become familiar with some peculiarities of life, culture, and history of different countries. Thus, it has enriched them with both new knowledge and experience. They were able to get their fair share of language practice.

The extensive use of social networks for sharing various information with other people also had a great impact and continues to affect the process of linguistic socialization. Nowadays, the challenge for ESL students is to develop language skills to the level required for interacting with local people and being conscious of differences in cultural background.

Schieffelin and Ochs accessed a key aspect of language socialization as the development of communicative competence, which involves acquiring

proficiency in the use of a given language (or languages) as well as the culturally based knowledge that one needs in order to use language in culturally intelligible, socially appropriate ways [2].

The process of language socialization plays a crucial role in learning a foreign language because it provides ESL students with the opportunity to observe how the language they have learned is used in a range of settings by people for whom it is a native language, and to facilitate the development of the dominant language's thinking for speaking.

Kathleen C. Riley in her work [3] defined the ways and means and models of language socialization. She named three closely related principles, which give us an understanding of how exactly language socialization occurs. "First is the notion that language socialization must be studied as a form of apprenticeship across the lifespan rather than as a form of computer programming that occurs only in early childhood. Secondly, language socialization is understood to be an interactive or dialogic process that nonetheless operates within structural constraints. Third, the language socialization paradigm assumes that language and culture are multiple, heterogeneous, and ever-transforming targets being acquired over a range of variable social and cultural contexts".

Through a wide variety of digital technologies that can support learning and teaching across many contexts, social networks play not the latest role in learning a foreign language. Their use is effective for ESL students because in this way they are able to adopt appropriate forms of sociality and acquire linguistic behavior through the language.

Mazman, S. G., & Usuel, Y. K. explain that "within the context of the network society, SNSs can be considered as spontaneous contexts with some potentialities for informal learning to take root because they are open to participation and learner self-control and allow people to share information and interact with one another in a dynamic environment of flexible interconnections" [1].

Today Social networks are very popular, especially among the young generation because due to digital social networking (DSN) sites such as Facebook, Twitter, LinkedIn, WhatsApp, Instagram, Pinterest, and many others millions of users worldwide have been united. It is a source of information and communication technology that has changed the way people communicate, interact, and affected human lifestyle and psyche across the world. ESL teachers should encourage students to use them to get more language practice.

A survey was conducted among 48 students of the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" with the aim to explore the opinions of ESL students on social networking

capabilities that can improve their language skills and help immerse them in the natural language environment while answering the questionnaire.

The first question of the survey concerned the level of ESL students' satisfaction with their general experience using social networks as an approach to linguistic socialization. Analyzing students' responses, we concluded that the majority (52%) are very satisfied and use different social networks on a daily basis. It seems to be one of the main recourses for them to practice language and be immersed in foreign cultures. (Figure 1).

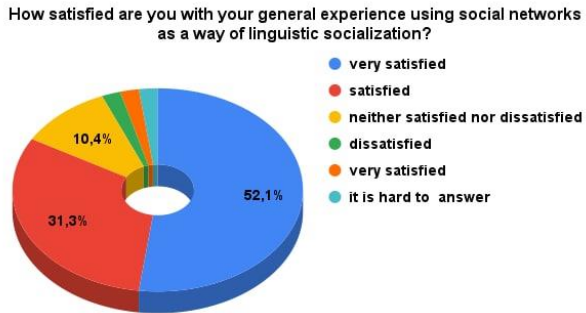


Figure 1

In addition to this, most students (46%) admitted that the use of social networks helps them better communicate with people around the world and establish new relations (Figure 2).

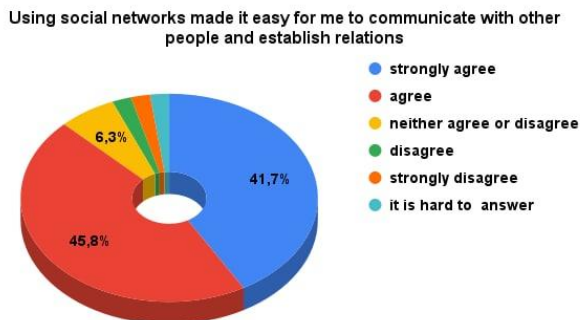


Figure 2

Moreover, only 10% of responders are not sure about the effectiveness of electronic social spaces for the process of acquisition and development of the second language. Taking into account this data, we are sure that social networks are a productive way to foster second language learning and overcome a language barrier. (Figure 3).

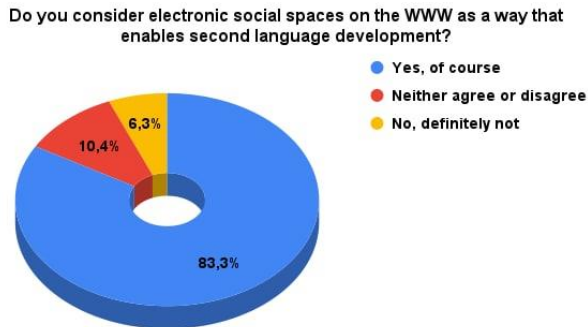


Figure 3

The responses to other questions determined the preferences of ESL students for online contacts (52%) to offline ones while practicing a second language. Probably, they feel more confident if they do not need to have direct contact with native speakers. However, it shows that ESL teachers should encourage students to be active participants in a communicative process. Thus, they can learn the cultural practices, attitudes; ways of thinking and feeling, and behaving that are embodied in the interactional environment in which they are immersed. The majority of students (83%) strongly agree that will recommend to their groupmates or friends to use social networks for further second language acquisition.

The questionnaire results showed that the majority of respondents realized the importance of using social networks to communicate with other people and establish relations.

Bibliography:

1. Mazman, S. G., & Usluel, Y. K. The usage of social networks in educational context. *Proceedings of World Academy of Science, Engineering and Technology*. 2009. 3. S. 404-407. URL: <http://waset.org/publications/2752/the-usage-of-social-networks-in-educational-context>

2. Ochs, E., & Schieffelin, B.B. The theory of language socialization. *The Handbook of Language Socialization*. Wiley – Blackwell, Malden MA, 2012. S. 1–21.
3. Riley, K. C. Language Socialization. *Spolsky/Handbook*, 2008. S. 398–410. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470694138.CH28>
4. Voronina H. R., Yamshynska N. V., Meleshko I. V., Kryukova Ye. S.. Linguistic socialization of ESL students through social networks. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загально-освітній школах*. 2022. 80(2). S. 224–229. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.2.45>

СЕКЦІЯ 11. ЖУРНАЛІСТИКА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/33>

Бабенко В. С.,

аспірант кафедри журналістики

Запорізького національного університету

Науковий керівник: Чернявська Л. В.,

доктор наук із соціальних комунікацій,

доцент, завідувач кафедри журналістики

Запорізького національного університету

КОНСТРУЮВАННЯ ТІЛЕСНОЇ БІНАРНОЇ ОПОЗИЦІЇ «СВІЙ / ЧУЖИЙ» В ІНТЕРНЕТ-МЕМАХ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПІД ЧАС ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ

З часу свого виникнення інтернет-меми здійснили еволюцію функцій і методів застосування. З'явившись як складова неформального міжособистісного спілкування нечисельної спільноти мережі інтернет з часом вони перетворилися на інструмент широкої дії. Серед іншого цей інструмент сприяв каталогізації соціальної пам'яті, задіювався в інформаційних війнах, брав участь у просуванні брендів, конструюванні іміджевих концептів політиків та офіційних державних ініціатив. С початком анексії Криму у 2014 році меми активно відображають події російсько-української війни. Після 24 лютого 2022 року, коли розпочалися повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти України, ці стислі повідомлення не лише фіксували перебіг і хронологію подій, але й надавали їм критичну оцінку. Дієвим елементом функціональності мемів є маркери тілесності, які ідентифікують в інформаційному потоці сповіщень смислові категорії за ознаками «свій / чужий», посилюючи опір реципієнта перед деструктивними навіюваннями.

Метою роботи є аналіз специфіки конструювання маркерами тілесності бінарної опозиції «свій/чужий» в інтернет-мемах, що висвітлювали події російсько-української війни у період з 24 лютого по 24 квітня 2022 року. Для досягнення поставленої мети у тезах передбачається вирішення таких завдань: 1) підсумувати сучасні вітчизняні наукові розвідки присвячені ролі мемів у інформаційній війні

та пов'язати їх із проблематикою тілесності як символічно-знакової системи повідомлень; 2) окреслити роль маркерів тілесності в українській мемовтворчості, що конструюють уявний образ «свого» та «чужого».

Стислі інформаційні повідомлення, що впливають як емоційний подразник, миттєво поширюються і провокують реципієнта на реакції отримали серед журналістів-практиків та журналістикознавців назву «вірусний контент». Петренко О. послуговується поняттям «соціальної пандемії» на означення ситуації, коли певні настрої чи ідеї розповсюджуються у соціальних мережах інтернету інсталюючись у світоглядні пріоритети і систему цінностей реципієнтів [4, с. 34]. А одним з фактором поширення цієї «пандемії» є стійке бажання індивіда передати це повідомлення далі. Прикладом такого поширення і стали мему [4, с. 35].

Здатність мемів ефективно навіювати не лише інформацію, але й переконання та настрої перетворила їх на засіб пропаганди. У своїй рецензії на книгу британського репортера Дейвида Патрикаракоса «Війна у 140 знаках: як соціальні медіа змінюють військовий конфлікт ХХІ століття» Макух-Федоркова І. зазначає, що інтернет-мему в соціальних мережах разом із такими традиційними медіа як телебачення стали дієвими інструментами інформаційної війни Російської Федерації проти України [3, с. 220-221]. На думку Кирилук О. постфольклорні тексти, до яких належать мему, «можна трактувати як один із складників ведення інформаційної війни, оскільки за їх допомогою можна створювати й пропагувати власні цінності, а також руйнувати, знецінювати ворожі» [1, с. 239]. Полулях Ю. наголошує, що мем як одиниця соціальної пам'яті формується в знаково-символічній системі ідентичностей. В умовах інформаційної війни особливо виразною стає бінарна опозиція «свій / чужий», яка сприяє інсталюванню в свідомість одних смислів і протидії іншим [5, с. 104-105]. Аналізуючи інформаційні процеси в українському сегменті медіареальності після подій 20 лютого 2014 року Рущенко І. зазначає, що мему використовувалися для нагнітання страху та панічних настроїв, щоб знизити опір російській агресії. При цьому ворожа пропаганда використовувала такі образи «іншого» в комунікативному полі, як «бандеровець», «нацист», «правосек» [6, с. 12].

Конструювання образу «чужого» для посилення негативного ставлення певних соціальних груп є загальною практикою в процесі мемовтворчості. Чернявська Л. описує створення в англomовному комунікативному полі шаблонів для мемів, що дискримінують за ознаками раси, статі, віку, а також людей з інвалідністю [7, с. 339]. Однак, не менш дієвим методом у роботі мемів є конструюванні ідентичностей, з якими суб'єкт має високу мотивацію ідентифікувати

себе. Підсумовуючи аналіз українських мемів, що виникли як реакція на повномасштабне російське вторгнення в Україну Коваль Ю., Назаров М. та Оропай А. окреслюють головні функції таких повідомлень, а саме: висміювання та деморалізація ворога; підтримка національного духу народу України; ідеалізація особистості [2, с. 92].

Серед матеріалів, що ілюструють бінарну опозицію «свій / чужий» в інтернет-мемах на тему російсько-української війни можна означити шаблони «Привид Києва» та «Чмоня». Низка мемів під умовною назвою «Привид Києва» апелює до міської легенди про українського пілота, який за перші 30 годин російського вторгнення в Україну здобув 6 повітряних перемог у небі над Києвом. Простір соціальних мереж відреагував на історію про нього жартами, що ідеалізували уявну постать як чоловіка, гідного стати коханцем, чоловіком і батьком дітей для українок. Навколо цього мотиву створювалися меми, які поетизували постать «Привида Києва», насичуючи її контекстом нездоланного героїзму та сексуальної принадності.

Мем «Чмоня» виник на підставі подій в березні 2022 року. Тоді українські військові взяли у полон Андрія Рязанцева, мобілізованого у самопроголошені проросійські квазідержавні утворення. Світлина із цим чоловіком у військовій формі викликала комічний ефект і стала вірусною спочатку в TikTok, а потім і в інших соціальних мережах, де користувачі подарували йому назву Чмоня. Комічний ефект від знімки посилював її контраст з іміджем могутньої і безстрашної армії, що намагалася розповсюдити про себе у світових мас-медіа Російська Федерація. Мемтворчість гіперболізувала фізіологічні якості Андрія Рязанцева, щоб применшити уявлення про його боєздатність. А також підкреслювала враження розгубленості на його обличчі.

Таким чином, формуючи на тлі повномасштабного російського вторгнення бінарну опозицію «свій / чужий», українські меми деконструюють через маркери тілесності пропагандистський міф РФ про звитязність і велич її армії. І паралельно з цим конструюють ідеальний образ українського військового, ототожнюючи його у неофольклорних матеріалах із билинними персонажами здатними на неймовірні вчинки.

Список використаних джерел:

1. Кирилук О. Л. Мова постфольклору в дискурсі інформаційної війни: концептуальні метафори, меми-концепти, ілюкутивний зміст. Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. 1988 p. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-31>
2. Коваль Ю., Назаров М., Оропай А. Меми як соціокомунікативна технологія в медіапросторі. *Сучасний масовокомунікаційний простір*:

- історія, реалії, перспективи* : матеріали науково-практичної конференції (Суми, 26–27 травня 2022 р.) / уклад. : І. Р. Жиленко, В. О. Садівничий. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 87–92.
3. Макух-Федоркова І. Вплив соціальних медіа в на еволюцію сучасних міжнародних конфліктів. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2020.Т. 8. С. 216–230. DOI: <https://journals.chnu.edu.ua/index.php/mediaforum/article/view/182>
 4. Петренко О. С. Мережеві ефекти комунікації у функціонуванні масової свідомості в період інформаційної війни. *Грані*. 2018. № 8. Т. 21. С. 30–39.
 5. Полулях Ю. Семіотична класифікація мемів гібридної війни (в контексті конфлікту на Донбасі). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. № 5. С. 102–112
 6. Рущенко І. Тактика керованого хаосу як інструмент гібридної війни. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. № 5. С. 5–28.
 7. Чернявська Л.В. Досвід дискримінації і тема дискримінації в мемах. *Людина в українському суспільстві в системі цінностей прав людини: сучасний вимір медіадіяльності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 14 трав. 2021 р. Київ, 2021. С. 337–340. URL: http://journ.univ.kiev.ua/nauka1/wpcontent/uploads/2021/05/Zbirnyk_human21.pdf#page=55 (дата звернення: 21.09.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/34>

Старков В. І.,

*аспірант факультету систем і засобів масової комунікації
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Науковий керівник: Підмогильна Н. В.,

доктор філологічних наук, професор,

*завідувач кафедри видавничої справи та міжкультурної комунікації
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

УКРАЇНСЬКА МОВА – ОСНОВА ДЕРЖАВНОСТІ ТА БОРОТЬБИ З РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ

Широкомасштабна війна, розпочата росією проти української держави, 24 лютого 2022 року, встановила останній рубікон так званого білінгвізму – двомовності, який полягав у певній перевазі української мови в ЗМІ та повільному використанні російської в повсякденному

житті, за яким слідує не тільки втрата української самоїдентичності, державності, але й фізичне знищення європейського народу.

Державна мова належить до головних ознак будь-якої держави разом із прапором, гербом і гімном. Стаття 10 Української Конституції, закріплює статус української, як єдиної державної мови. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. На превеликий жаль, всі тридцять років української незалежності, стаття головного закону країни, щодо статусу української мови мала лише декларативний характер. Не знання української мови – головного ознаку державності та її нехтування, ніяким чином не впливало на життя людей, щодо їх відповідальності за порушення цієї статті Конституції.

На початку ХХ століття, видатний мовознавець Іван Огієнко, давав чітку настанову питанню української мови, яке в історії сучасної України мало певну двозначність. Відповідь на питання «бути чи не бути українській мові» означає «бути чи не бути Українській Державі». Одна з найголовніших функцій будь-якої мови націотвірна. Приховування чи замовчування актуальності розвитку та використання мови народу призводить до його асиміляції—«розчинення» в масі інших народів, та повному культурологічному та природньому знищенню [5, с. 123].

Українська мова, разом із її словниковим запасом глибоко укорінена в історію давніх часів європейського континенту. Наприкінці ХІ століття на українських теренах з'явилися тексти, які відносять до наукової мови і граматики, книжної мови – світської літератури, ділові та канцелярські документи: королівські грамоти, судові документи, гетьманські універсали. Серед них: словники Зизанія, Смотрицького, Ужевича, Беринди [2, с. 13].

Важливість розповсюдження та розвиток національної мови – пріоритетна державна політика країн світової спільноти. До недавнього часу з цього приводу, в певних українських колах виникало непорозуміння, яке вдало ретранслювалося широкому загалу.

За твердженням сучасної української поетеси Ліни Костенко: «У всіх народів мова – це засіб спілкування, у нас це фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки імперії – ще й досі для багатьох – ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм».

Природня основа і ознака української державності, закріплена в основному законі країни, перетворилася на питання розповсюдження

і використання української мови, навмисно відсилалися до другорядних, не своєчасних, не важливих. «Яка різниця, якою мовою ти говориш, давайте спочатку розвивати економіку, яка забезпечуватиме благополуччя народу, а потім поговоримо про мову». В якості «позитивних прикладів неважливості мови», наводилися одна з найстаріших європейських демократій – Швейцарська Конфедерація з чотирьма державними мовами, або Канада – країна англійських і французьких емігрантів. Обидва приклади несуть недоречний та маніпулятивний характер, оскільки, ніяк не відповідають, навіть невеликій схожості з українською історією. Подібний підхід, використовували три десятки років. Таким чином, в свідомості росіян різних поколінь, вкорінилося твердження про «штучність не існуючого українського народу та його мови», що обумовило розв'язання агресивної ідеології проти всього українського, яка з часом переродилася в справжню війну.

Сім місяців повномасштабного вторгнення надали зрозуміти єдину істину: збереження України як держави та її народу, полягає лише у всебічному запровадженні єдиної для всіх державної української мови у всіх сферах нашого життя. Розповсюджений підхід двомовності ніяким чином не сприяв добросусідським відносинам, або толерантності між Імперією та Україною. Навпаки, впродовж не одного століття, зверхне ставлення росіян до українців та нашої держави, лише відчинило двері «руському миру», який замінив витончені, подекуди, приховані форми інформаційного впливу, справжнім геноцидом українського народу.

Український мовознавець Степан Смаль-Стоцький, визнавав мову невідемним складником формування менталітету та національної свідомості.

Впродовж більш ніж 350 років, розвиток української мови гальмувався росією, яка всілякими засобами на всіх рівнях заперечувала її існування. Подібна мовна політика стала найпотужнішою технологією російського шовінізму проти українського народу [5, с.127].

Війна проти української мови розпочалася майже відразу після 1654 року. Валуєвський циркуляр 1863 року – найбільш відомий і нищівний для української мови. Всього часів царської та російської імперії створено понад 480 циркулярів, указів, постанов, ухвал, розпоряджень про заборону української мови і культури, натомість важливим пріоритетом стала всебічна підтримка російської мови і культури [2, с. 28].

Особливо вражають багатовікове використання антиукраїнської мовної політики, яка остаточно і незворотно закріпила в свідомості росіянин суцільну ворожнечу та ненависть до української мови майже на генетичному рівні. Сімдесят років – час, коли складається звичай, століття – період трансформування звичаю в традицію. Чотири століття більш ніж достатньо задля повного укорінення традиції в характер – невідємну ознаку менталітету росіян, яка полягає в невизнанні існування українського народу, його державності, належності до культурної спадщини світової спільноти [2, с.44].

Гуманітарна війна обов'язково призводить до справжньої війни – справа лише в часі. В ХХІ столітті культурна війна проти України ведеться за такими напрямками: 1) мовно-культурна агресія – довічна спроба запровадити російську мову в Україні як другу державну, що неодмінно призведе до знищення української ідентичності та державності; 2) широкомасштабна інформаційно-пропагандистська війна, обґрунтовує напад та збройну агресію проти нашої держави через те, що за твердженням російських істориків, Україна утворилася з певних територій Польщі, Угорщини, Румунії та Росії за бажанням більшовиків. Від так, свої теперішні території Україна має незаконно, тому треба «відновити справедливість», повернув території на їх «історичну батьківщину». Анексія Криму разом із окупацією Донецької та Луганської областей разом із веденням повномасштабної війни проти України, цілком, доводить «законність» таких дій з боку Росії [3, с.22].

3) дії спрямовані проти української історичної пам'яті, культивування та посилення в українцях комплексу меншовартості. Головні тези цього напрямку полягають в посиленні міфів, щодо відсутності впродовж століть української державності та неспроможність її відтворення, через відсутність справжніх лідерів нації, замість гетьманів-зрадників, завдяки яким українці зазнавали лише військові паразки; 4) конфесійна війна, яку росія веде проти України, використовуючи російську православну церкву, зазначаючи надуманість існування української мови, зневажливо ставлячись до українського війська, яке захищає свою державу [3, с. 24].

Європейська мовна хартія визначає, що охорона і розвиток регіональних мов не має шкодити державній мові, нівелюючи потребу її вивчати. В українській практиці все відбувалося навпаки. Надто толерантне ставлення до російської мови, яку можна віднести до регіональної, в південно-східних регіонах країни, поставило країну перед загрозою знищення її державності. Мовна національна свідомість громадян України не мала високого рівня [3, с. 25].

Зразковими носіями української мови були ЗМІ, насамперед телебачення, діячі культури, більшість державних діячів і урядовців, натомість в повсякденному житті, спілкуванні, продовжувала домінувати російська мова. Періодично проводилася агітація за вивчення і важливість української мови, але суттєво ситуація не змінювалася. Запровадження своєрідного соціальної політики: «не знаєш мову—не отримаєш освіту, не матимеш роботу», прирівнювалося до дискредитації прав і свобод людини.

З 16 січня 2021 року набув чинності закону» «Про забезпечення , функціонування української мови як державної». Нові норми передбачають здійснення обслуговування населення та надавання інформації про товари і послуги українською мовою підприємствами, організаціями всіх форм власності, підприємцями та іншими суб'єктами господарювання[3, с. 26].

Трагедія війни, поступово змінила в нашому суспільстві ставлення до державної мови як головного чинника української державності. Звірства , знущання, масові вбивства, катування і туртури мирного населення, привернули увагу народу до суті національних цінностей, в яких мова посідає ключове значення. Безумовно, чимало людей в повсякденному житті продовжуватимуть використовувати російську мову.

За даними соціологічного опитування за липень 2022 року, серед вчителів – 89% та 82% батьків і дітей, вважають українську мову рідною та використовують її у багатьох сферах життя: спілкуванні, родинному колі, навчальній діяльності, культурній практиці тощо.

Після 24 лютого з появою перших переселенців, на заході країни, підвищилися запити на проведення занять та курсів з української мови. Люди які пів року тому і уявити собі не могли, що будуть говорити українською, зробили свій, особистий перший крок, усвідомлення її цінності. Від тепер українська мова – гуманітарною зброєю проти російських загарбників, гвалтивників і мародерів, доводячи, що Україну не можливо поставити на коліна та знищити. Процес вивчення і розповсюдження рідної мови ставатиме всеосяжним, нині відбувається достатньо повільно але триватиме й надалі.

Список використаних джерел:

1. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2013. С. 151–169.

2. Андріяш В. Державна етнополітика України в умовах глобалізації. Миколаїв : монографія Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
3. Гриценко П. Ю Українська мова як чинник державотворення: наукові засади і моделі втілення (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 20 січня 2021 р.) *Вісник Національної академії наук України*. Київ, 2021. № 2. С. 22–26.
4. Дністрянський М. С. Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та становище України : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 154 с.
5. Токарчук О.В. Розвиток державно-правових учень представниками української еміграції (1920–1930-ті рр.) : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 477 с.

СЕКЦІЯ 11. ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ МОВ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/35>

Кінджибала О. С.,
*асистент кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ КОРЕЙСЬКОМОВНОЇ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ

Формування у майбутніх філологів корейськомовної лінгвосоціокультурної компетентності в говорінні є складним і тривалим процесом, який інтегрується з формуванням лексичних знань та навичок, знань невербальних засобів спілкування та навичок їх використання, умінь продукувати культурно марковані діалоги та монологи. На нашу думку, найбільш релевантними є методи вправління та завдань у рольовій грі. Ці методи імплементуються у систему вправ та завдань. На думку Н.В. Сем'ян, система вправ і завдань охоплює групи вправ, які реалізуються у певній послідовності й орієнтовані на формування відповідних знань, навичок та вмінь [4, с. 94].

Пропонуємо розуміти формування системи вправ як поступний процес, спрямований на формування екстралінгвальних знань про культуру та життя корейців, з обов'язковим засвоєнням культурно маркованої лексики, а також невербальних засобів спілкування. Завдяки цьому студенти зможуть вільно використовувати культурно марковані одиниці, продукуючи монологічне та діалогічне мовлення.

Для поняття «вправа» керуємось твердженням, що це є повторення однотипної дії, основна функція якої полягає у творенні лексичної навички. Обов'язковими компонентами вправи є мета, інструкції-завдання, наповнені культурно маркованим матеріалом. Для забезпечення формування корейської лінгвосоціокультурної компетентності у говорінні, система вправ має спиратися на етапність формування умінь монологічного та діалогічного мовлення.

Існує багато досліджень, які присвячені навчанню іншомовного монологічного та діалогічного мовлення. Так, виділяють дві моделі – «зверху донизу» та «знизу вгору» [3, с. 93], які відрізняються наявністю текстового зразка-опори та вправ на формування мовленнєвих навичок. Модель «**знизу вгору**» полягає в тому, що діалогічного та монологічного мовлення починають навчати з елементів діалогу / монологу, тобто реплік та діалогічних єдностей, фраз та надфразових єдностей (для монологу), а потім студенти переходять до продукування власних діалогів та монологів. Така модель релевантна певних випадках і є основною при формуванні корейськомовної лінгвосоціокультурної компетентності в говорінні на початковому етапі (рівень А1). У межах моделі «знизу вгору» існує певна етапність у навчанні діалогічного мовлення [2, с. 96].

Модель «**зверху донизу**» полягає в тому, що навчання монологічного та діалогічного мовлення здійснюється на основі прочитаного чи прослуханого діалогу-зразка або монологу-зразка. Таку модель можна застосовувати тоді, коли студенти уже володіють достатнім словниковим запасом, уміннями читання та аудіювання цілих текстів, уміннями говоріння.

У межах моделі «зверху донизу» пропонується теж певна етапність у навчанні діалогічного мовлення [6, с. 15]. Модель «зверху донизу» релевантна більшою мірою етапу А2, коли студенти здатні продукувати та сприймати цілісні тексти. Проте їхнє мовлення ще не настільки сформоване, щоб працювати з різними джерелами, чого вимагає модель «знизу вгору». З іншого боку, варто зауважити, що для навчання невербальних засобів комунікації, невербальної поведінки корейців слід звертатися до моделі «зверху донизу», коли студенти слухають аудіовідеодіалоги та сприймають й аналізують невербальні сигнали комунікації, а потім імітують їх під час діалогічного мовлення.

Як показує аналіз сучасних досліджень, багато науковців використовують змішані моделі навчання говоріння: 1) активізація мовного матеріалу, формування мовленнєвих умінь (на рівні фрази/репліки, надфразової / діалогічної єдності); 2) робота з текстом-зразком (аналіз композиції, прагматики, мовних особливостей); 3) відтворення тексту-зразка в репродуктивному мовленні; створення окремих частин монологу; 4) продукування власних діалогів/монологів [1, с. 136–137]. Змішана модель цілком виправдана, особливо етапах А2–В2 навчання мови, коли у студентів уже сформовані мовленнєві уміння, однак ще здійснюється активне формування граматичної компетентності та розширення лексики й тезаурусу.

Особливу увагу вчені-методисти приділяють інформаційному компоненту компетентностей в діалогічному та монологічному мовленні, яке складає предмет говоріння та уможливорює цей процес взагалі, а також відображає інформацію країнознавчого характеру [5, с. 113]. Інформаційна складова має бути представлена і в системі вправ для формування корейськомовної лінгвосоціокультурної компетентності в говорінні. Інформаційними джерелами у нашому випадку будуть культурно марковані монологи та діалоги, а також інші інформаційні ресурси (в тому числі українськомовні та англomовні).

Отже, зважаючи на проаналізовані етапи формування компетентностей в діалогічному та монологічному мовленні, на зміст лінгвосоціокультурної компетентності в говорінні початкового етапу (A1-A2), на особливості культури спілкування корейців, визначаємо два цикли-етапи у формуванні означеної компетентності – I цикл (підготовчий) та II цикл (початковий комунікативний). Вправи та завдання першого циклу орієнтовані на формування та розвиток лінгвосоціокультурних лексичних навичок, умінь продукувати культурно марковані міні-діалоги та міні-монологи різних функціональних типів мовлення з використанням невербальних засобів спілкування. Метою другого циклу є продовження знайомства з культурою та побутом корейців, формування знання про культуру та побут, особливості культури спілкування мешканців Південної Кореї, формування знання семантично-функціонального діапазону та навичок вживання культурно маркованої лексики на рівні діалогу та монологу.

Отже, пропонуємо формувати у майбутніх філологів корейськомовної лінгвосоціокультурної компетентності в говорінні на початковому етапі навчання за допомогою реалізації системи вправ і завдань, яка складається з двох циклів – підготовчого (рівень A1), який реалізується у шість етапів (за моделлю «знизу вгору»), та початкового комунікативного (рівень A2), який реалізується у чотири етапи (за моделлю «згори донизу»).

Список використаних джерел:

1. Друженко Т. П. Методика диференційованого навчання англійського усного монологічного мовлення майбутніх юристів : дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2018. 268 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підруч. для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

3. Сарновська Н. І. Формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутнього фахівця-міжнародника в процесі вивчення іноземної мови. *Young Scientist*. 2016. № 4.1(31.1). С. 91–94.
4. Сем'ян Н. В. Формування у майбутніх філологів англomовної лінгвосоціокультурної компетентності в читанні засобами поетичного твору : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Київськ. нац. ун.-т. імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. 234 с.
5. Тулякова К. Р. Методика навчання англomовного професійно орієнтованого монологічного мовлення майбутніх фахівців у сфері медіації та врегулювання конфліктів : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.02 / Київськ. нац. ун.-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2018. 275 с.
6. Щербина М. Б. Методика диференційованого формування англomовної компетентності у діалогічному мовленні майбутніх учителів : дис. ... д. філософ. : 011 / Київськ. нац. лінгвіст. ун.-т. Київ, 2021. 276 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/36>

Нестерчук О. Г.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри історії та культури української мови

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ
ТА НАПИСАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ
(ЗА ПРОГРАМОЮ КУРСУ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА
У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ»)**

Основними вимогами до підготовки магістрів є підвищення якості освіти, конкурентна спроможність молоді на ринку праці, вдосконалення уже наявних умінь та запровадження нових методів у досягненні цілей. Актуальність таких підходів у якісній підготовці молодих фахівців впроваджено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021, Концепції організації підготовки магістрів (2010), Положенні Про затвердження Національної рамки кваліфікації (2011).

Науково-дослідну роботу студенти виконують ще на бакалавраті, але саме у магістратурі здобувачі оволодівають цими поглибленими

знаннями. Головними проявами науково-дослідницької компетенції студентів є поєднання вмій та знань у дослідницькій роботі молодих науковців, удосконалення навичок в організації написання наукової праці, систематизування наявної інформації із зацікавленої теми, виділення головного у знайденому матеріалі, розробленні методів дослідження та написання самої роботи.

Розглядом питання науково-дослідницької компетентності молодих людей окремих галузей науки описали у розвідках І. Бех, М. Вінник, Л. Козак. Щодо можливостей використання електронних, інноваційних технологій, інститутських репозитаріїв у науковій роботі молодих спеціалістів описано у розвідках В. Белінської, Н. Римар, Н. Шульської та ін. Методику застосування комп'ютерних технологій для виконання дослідницької праці проаналізували М. Вінник, О. Норкіна, Н. Осипова.

Одним з етапів навчального процесу магістра – підготовка до написання наукової роботи. Це може бути стаття, виклад дослідження у вигляді тез, а також сама кваліфікаційна робота. Магістерське дослідження відрізняється від дипломної роботи більш ґрунтовним висвітленням завдань, теоретичним та практичним опрацюванням проблеми.

Для покращення професійної підготовки магістрів-філологів у навчальному курсі «Фахова українська мова та педагогічна риторика» запропонована тема практичної роботи «Оформлення результатів наукових досліджень». Насамперед магістри повинні опрацювати теоретичний матеріал: анотація, її структура, пошукові та сигнальні функції. Опісля розглянути вимоги до написання статті.

Наукова стаття – основний вид наукової роботи, це початкова чи кінцева ланка дослідження, це розв'язання одного із завдань, поставлених для виконання якогось результату.

Отже, при написанні наукової статті потрібно врахувати, що праця має бути: актуальною з теоретичного і практичного погляду; врахувати подальшу перспективу цього дослідження; важливо, щоб магістр умів використати довідкову літературу, і якщо це передбачено вибором теми – опрацювати джерельну базу.

Важливо для визначення теми майбутньої розвідки вибрати магістру проблему у науці, що недостатньо опрацьована, а також виходячи із кола зацікавленості дослідника.

Надалі магістр повинен сформулювати етапи дослідження в роботі над написанням статті.

По-перше, сформулювати актуальність теми, чітко виділити об'єкт, предмет, мету дослідження та завдання. Для цього потрібно вибраний матеріал згрупувати, систематизувати, поділивши на окремі частини,

щоб підготувати в повному обсязі дослідження. Важливим для написання наукової праці є добре структурована робота із заявленими методами дослідження, впровадження яких потрібно описати.

По-друге, у доборі наукової літератури виділити інформаційну та джерельну базу. Для аналізу попередніх студій радимо опрацювати літературу з визначеної теми, зібрати доступний фактичний матеріал. Звернутися до електронних ресурсів місцевих бібліотек, бібліографічних покажчиків, інформаційних ресурсів бібліотеки імені В. І. Вернадського, В. Стефаніка, університетського репозитарію. Для кращого ознайомлення праць з теми, варто комбіновано поєднувати опрацювання теми з різних джерел та інтернет-ресурсів. Це посилить достовірність опрацьованої теми.

По-третє, побудувати гіпотезу, яка допоможе у створенні наукової теорії. Обов'язково створити орієнтовний план роботи.

Отож, основні структурні елементи статті: постановка проблеми, аналіз останніх досліджень, мета та завдання розвідки, основний виклад матеріалу, висновки та перспективи подальшого дослідження, список використаної літератури. Можлива джерельна база або список умовних скорочень, додатки.

Проведений огляд основних етапів підготовки до написання науково-дослідної роботи дає змогу правильно визначитися з темою, метою та завданнями майбутньої роботи, опрацювати літературу з різних джерел та врахувати всі етапи написання роботи.

Список використаних джерел:

1. Белінська В., Мороз Н. Інституційний репозитарій як інструмент інформаційного забезпечення навчальної, наукової та міжнародної науково-дослідницької діяльності ЧДІЕУ. *Вісник Книжкової палати*. № 8. 2013. С. 22–25.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х книгах : навч-метод. видання. Книга 1: особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К. : Либідь, 2003. 280 с.
3. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
4. Вінник М. О. Формування дослідницьких компетентностей студентів спеціальності «Програмна інженерія» на прикладі викладання курсу «Групова динаміка та комунікації». *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія*. Серія : Педагогіка. 2014.

- Т. 245. Вип. 233. С. 95–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2014_245_233_20
5. Головань М. С. Компетентнісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 1. Рівне : РДГУ, 2011. С. 53–59.
 6. Головань М. С. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*: зб. наук. пр. Вип. VII. Кривий Ріг : Видавничий відділ НМетАУ, 2012. С. 55–62.
 7. Козак Л. Формування дослідницьких компетенцій майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. 2014. Вип. 1–2. С. 55–60.
 8. Норкіна О. В. Післядипломна освіта як дієвий чинник розвитку дослідницької компетентності сучасного педагога. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. Херсон, 2013. Вип. 20. С. 130–134.
 9. Норкіна О. В. Розвиток дослідницької компетентності педагогів як умова підвищення ефективності дослідно-експериментальної роботи URL: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/idpurso/paper/view/9213>.
 10. Осипова Н. В. Модель формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів-програмістів. *Інформаційні технології в освіті*. 2014. Вип. 20. С. 150–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2014_20_16
 11. Римар Н. Ю., Шульська Н. М. Використання інститутського репозитарію для формування науково-дослідницької компетентності магістрів. *Інформаційні технології і засоби навчання*: зб. пр. Київ, 2020. Т. 76. № 2. С. 198–212.

Перцева В. А.,

кандидатка філологічних наук, доцентка,

доцентка кафедри українознавства

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ОСВІТИ

Сучасні інформаційні комунікаційні технології внесли істотні зміни в теорію і практику мовної освіти. Стрімкий розвиток і поширення комп'ютерних і дистанційних форм навчання змінює стосунки між суб'єктами освітнього процесу, вимагає введення інноваційних методів і підходів до мовної освіти й організації навчального процесу зокрема.

Мультимедійні й інтерактивні властивості інформаційних комунікаційних технологій дозволяють реалізовувати основні принципи лінгводидактики: спрямованість на конкретну особу, творча активність, самостійність, діяльнісний характер навчання. Наукові дослідження у сфері комп'ютерної лінгводидактики доводять, що нові інформаційні технології створюють умови для їх повної реалізації, докорінно змінюючи увесь освітній процес.

Нині до найдоступніших електронних засобів навчання можна віднести тренувальні й тестові завдання, інтерактивні вправи до навчально-методичних комплексів, електронні словники. Значні можливості надають інтернет-ресурси, які містять не лише різноманітні джерела інформації: текстові, аудіо- і відеоматеріали, інтерактивні вправи на освітніх сайтах і у вигляді електронних робочих зошитів (e-workbooks).

Такі інтернет-технології, як електронна пошта, відеоконференції, соціальні мережі, форуми, вікі, блоги, – розширюють діапазон завдань, які пропонуються студентам для розвитку їх лінгвістичних компетенцій. Можливості текстових редакторів, програм для створення презентацій у цифровому форматі враховуються та широко використовуються на практичних заняттях і під час наукових розвідок.

Деякі електронні засоби навчання є менш доступними через певні причини, зокрема матеріальні, інтелектуальні, технічні. Застосування інтерактивних дошок, використання програм, що дозволяють створювати динамічне навчальне інтернет-середовище (Moodle), електронні підручники або медіапідручники залишаються, на жаль, поза широким практичним їх використанням. Інтеграція електронних

засобів навчання в мовну освіту під час очної форми навчання та дистанційної моделі освіти вимагає розв'язання непростих завдань, насамперед пов'язаних з організацією навчального процесу. «Переваги електронних локальних і глобальних лінгвометодичних портфелів у тому, що значна за обсягом інформація вміщується на компактних електронних носіях пам'яті й може бути якісно представлена за допомогою ресурсів мультимедіа» [2, с. 86].

Впровадження інформаційних комунікаційних технологій у процес мовної освіти передбачає наявність певної інформаційної компетенції, а саме, уміння працювати з інформацією за допомогою нових інформаційних технологій абсолютно усіх учасників освітнього процесу: розробників програм, укладачів навчальних посібників, методистів, викладачів і студентів. Останні зазвичай проявляють найбільшу обізнаність у цьому питанні.

Викладач, працюючи за схемою: пошук – вибір – практичне застосування, повинен чітко оцінити й вибрати ті електронні засоби, ресурси, технології, які відповідають конкретним умовам, зокрема програмі, меті й завданням навчання, рівню володіння мовою та віковим і соціокультурним особливостям здобувачів вищої освіти. Необхідно також забезпечити взаємозв'язане формування умінь і навичок в усіх видах мовної діяльності: продуктивних і репродуктивних. Під час використання завдань із застосуванням електронних засобів навчання не можна порушувати логічність і послідовність побудови курсу, адже до основних критеріїв оцінювання інтернет-ресурсів належать надійність, правдивість, релевантність. Застосування електронних засобів навчання стимулює формування у студентів стійких навичок до самостійної роботи, наприклад, завдяки інтерактивним тренувальним вправам, уточненню значення незнайомих слів в електронному словнику, або пошуку й відбору необхідної інформації. Високий рівень свідомості та відповідальності є необхідною умовою успішної й продуктивної роботи в аудиторії під контролем викладача або самостійної позааудиторної роботи.

Під час роботи над тренажерними вправами студент повинен уміти концентруватися, точно виконувати усі інструкції, сумлінно підходити до виконання завдань. Використовуючи під час очного й дистанційного навчання систему типу Moodle, електронні робочі зошити, інтернет-підручники треба формувати у студентів певні навчальні вміння, такі, як самоконтроль, планування, самооцінка, адже студент повинен послідовно виконувати завдання, які надав викладач, аналізувати результати їх виконання, прагнути до вдосконалення мовних навичок. Інструкції, які надає викладач, мають бути чіткими, завдання – структурованими, інакше ефективність навчання знижується, студенти

неправильно виконують завдання. Для підвищення мотивації й зацікавленості викладач може спілкуватись зі студентами в чаті, пропонувати теми для обговорення у форумі, мікроблозі або соціальній мережі. І хоча не всі студенти беруть участь у таких публічних обговореннях, проте це прекрасний стимул налаштувати студентів на самостійну творчу діяльність.

Відомо, що один із найважливіших чинників успішної мовної освіти є автономія або автономність студента, тобто здатність ухвалювати власні і відповідальні рішення в процесі навчання, уміння без сторонньої допомоги раціонально здійснювати й організувати свою пізнавальну діяльність як у конкретній ситуації під час мовної освіти, так і в контексті організації її безперервної форми. Отже, необхідно належним чином створити передумови та підвищити мотивацію студентів до самостійного й активного навчання, до усвідомленого оцінювання свого мовного досвіду, а в разі потреби, усвідомленої його корекції. З розвитком автономності безпосередньо пов'язано формування навчальних стратегій, зокрема таких, як планування, контроль, самооцінка. Викладач повинен виявити ставлення студентів до самостійної роботи, визначити рівень їх готовності відповідати за успішність свого навчання, більше того, проаналізувати когнітивні й афективні чинники, які можуть вплинути на цей процес.

Використання електронних засобів у процесі мовної освіти передбачає особистісно-орієнтований підхід, індивідуалізацію навчального процесу. Правильна організація пізнавальної діяльності сприяє появі нових потреб у здійсненні пошуку інформації, подальшому розвитку мовних умінь і навичок, розширенні фонових знань. Досягнуті позитивні результати сприятимуть формуванню у студентів мотивації та інтересу до самоосвіти, самостійного пошуку нових знань, тобто до самостійної науково-пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дідук-Ступ'як Г. І. Лінгводидактичні можливості корпусної лінгвістики. *Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка.* 2010. № 1. Режим доступу: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/118/1/Didyk_Stypjak.pdf
2. Кучерук О. А. Основні напрями розвитку електронної лінгводидактики. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2014. 41(3). С. 83–91. Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/1054/799>
3. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ : А.С.К. 2002. 135 с.

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ФІЛОЛОГІЯ
ПОЧАТКУ ХХІ СТОРІЧЧЯ:
ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО**

30 вересня – 1 жовтня 2022 року

м. Київ, Україна

Підписано до друку 03.10.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,84. Тираж 100.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.